

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KARADENİZ EREĞLİ'DE BİR ENDÜSTRİ MİRASI:
LOKOMOTİF BAKIM ATÖLYESİNİN YENİDEN
İŞLEVLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ÖNERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve Saliha YILDIZ

Mimarlık Anabilim Dalı

HAZİRAN 2019

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KARADENİZ EREĞLİ'DE BİR ENDÜSTRİ MİRASI:
LOKOMOTİF BAKIM ATÖLYESİNİN YENİDEN
İŞLEVLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ÖNERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve Saliha YILDIZ

(160201005)

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimarlık Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Murat POLAT

Teslim Tarihi: 16 Mayıs 2019

FSMVÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarlık Yüksek Lisans Programı 160201005 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Merve Saliha YILDIZ, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "KARADENİZ EREĞLİ'DE BİR ENDÜSTRİ MİRASI: LOKOMOTİF BAKIM ATÖLYESİNİN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ÖNERİ" başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Murat POLAT
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Muzaffer Tolga AKBULUT
Yıldız Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri: Dr. Öğr. Üyesi Alidost ERTUĞRUL
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Teslim Tarihi: 16 Mayıs 2019

Savunma Tarihi: 13 Haziran 2019

ÖNSÖZ

Büyüdüğüm yer olan Karadeniz Ereğli’de çalışma yaparak akademik bir katkıda bulunabilmek güzel bir deneyimdi. Ereğli’de endüstri mirası alanında verimli çalışmaların yapılması ve uygulanmasını temenni ederim. Bu çalışmanın bundan sonraki süreçte yapılacak çalışmalara katkı sağlamasını dilerim. Tez konusu seçimimde yardımcı olarak beni endüstri mirası üzerine çalışmaya teşvik eden saygıdeğer hocam Ahmet YILMAZ’a teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışma sürecince bilgi ve tecrübeleri ile bana destek olan değerli danışman hocam Dr Öğr. Üyesi Murat POLAT’a teşekkürlerimi sunuyorum. Tez jürimde bulunarak çalışmalarına katkı sağlayan değerli hocalarım Doç. Dr. Tolga AKBULUT ve Dr. Öğr. Üyesi Alidost ERTUĞRUL’a değerli katkıları için teşekkür ediyorum.

Proje sürecinde desteği ve sabrı ile yanımda olan eşime ve bu süreçte ailemize katılan yeni üyemize de sevgilerimi sunarım. Hayatımın her alanında daimi desteklerini hissettiğim saygıdeğer anne ve babama teşekkürü bir borç bilirim.

Temmuz 2019

Merve Saliha Yıldız

Mimar

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
TABLO LİSTESİ.....	xii
EKLER LİSTESİ	xii
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xiv
1. BÖLÜM.....	1
1.1 Amaç	1
1.2 Kapsam	1
1.3 Yöntem	2
2. BÖLÜM: ENDÜSTRİ DEVRİMİ’NİN TARİHÇESİ VE ETKİLERİ	3
2.1 Endüstri Devrimi ve Teknolojik Gelişmeler.....	4
2.1.1 Kömür madeni ve endüstriyel gelişmedeki önemi	5
2.2 Dünyada Endüstri Devrimi’nin Gelişimi ve Kentleşme	6
2.3 Türkiye’de Endüstri Devrimi Süreci	7
2.4 Endüstrileşmenin Kentlere Etkisi ve Yeni Yapı Türleri	8
3. BÖLÜM: ENDÜSTRİ MİRASI	9
3.1 Koruma Kavramının Tarihsel Süreci	9
3.2 Endüstri Mirası Kavramı ve Gelişimi	10
3.3 Kuramsal Yaklaşım	13
3.4 Koruma Değerleri.....	14
3.4.1 Anıt ve hafıza (tarihi belge) değeri.....	14
3.4.2 Eskilik değeri	14
3.4.3 Sanat ve estetik değeri	15
3.5 Koruma Biçimleri.....	15
3.5.1 Yeni bir işlev vermeden olduğu gibi koruma.....	16
3.5.2 Eski işlevini sürdürerek veya kısmen işlevlendirerek koruma.....	17
3.5.3 Müze işlevi vererek koruma.....	17
3.5.4 Farklı bir işlev vererek koruma	18
3.5.5 Karma kullanım	18
3.6 Yeniden İşlevlendirerek Koruma	19
3.6.1 Yeniden işlevlendirmede fiziki müdahaleler	20
3.6.2 Yeniden işlevlendirmede uluslararası örnekler	25
3.6.3 Yeniden işlevlendirmede ulusal örnekler	39
4. BÖLÜM: ARMUTÇUK-EREĞLİ DEMİRYOLU HATTININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	51
4.1 Karadeniz Ereğli Tarihsel Gelişimi.....	51
4.1.1 Nüfus ve nüfus hareketleri	54
4.1.2 Sosyo-ekonomik yapısı.....	55
4.1.3 Sanayi ve madencilik	56
4.2 Ereğli İçin Madencilik ve Taşkömürü İşletmeciliği.....	57
4.3 Armutçuk Taşkömürü İşletme Müessesesi:.....	66
4.3.1 Armutçuk-Ereğli demiryolu hattı	68
4.4 Erdemir Demir Çelik Fabrikası.....	69
4.4.1 Konumu	71
4.4.2 Hammadde temini	72
5. BÖLÜM: PROJE ÖNERİSİ.....	73

5.1 Proje Alanı ve Yapıya Ait Veriler.....	74
5.1.1 Atölye arazisi hava fotoğraflarının dönemsel değerlendirilmesi	77
5.1.2 Proje alanı imar planları ve fotoğrafları.....	81
5.2 Lokomotif Bakım Onarım Atölyesi Rölövesi.....	85
5.3 Öneri Proje Çalışması.....	86
5.3.1 Mekan müdahalesi.....	87
5.3.2 Statik ölçekte müdahaleler	88
5.3.3 Morfolojik müdahaleler	89
5.4 İşlevlendirme Dönüşüm Biçimleri	90
5.4.1 Kentsel ölçekte süreklilik (kentsel hafıza)	90
5.4.2 İşlevsel süreklilik.....	91
5.4.3 Strüktürel süreklilik	93
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	95
KAYNAKÇA.....	103
EKLER.....	110
ÖZGEÇMİŞ	124

KISALTMALAR

TDK: Türk Dil Kurumu

TTK: Türkiye Taşkömürü Kurumu

TCDD: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları

TAŞ: Türk Anonim Şirketi

EKİ: Ereğli Kömürleri İşletmesi

EKİTAŞ: Ereğli Kömür İşletmeleri T.A.Ş.

AKİ: Armutçuk Kömür İşletmesi

TKİ: Türkiye Kömür İşletmeleri

ICOMOS: International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)

TICCIH: The International Committee for the Conservation of the International Heritage

FICCIH: First International Committee for the Conservation of the International Heritage

SICCIH: Second International Committee for the Conservation of the International Heritage

DOCOMOMO: Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement

ERIH: European Route of Industrial Heritage (Avrupa Endüstriyel Miras Rotası)

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)

IBA: Internationale Bauausstellung

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 Çalışma Alanı Kapsamı: Ereğli - Armutçuk Demiryolu Hattı.....	2
Şekil 2 Kat merdiveninden müze katlarına bakış.....	16
Şekil 3 PTT yapısı iç avlusu- postahane işlevi.....	16
Şekil 4 Völklingen demir çelik işletmesi ziyaretçileri (Voelklinger-Huette, 2018)	17
Şekil 5 Rahmi Koç Sanayi Müzesi eski işlevin canlandırması	17
Şekil 6 Tuz ambarı iç mekan fotoğrafı ((Arkiv, 2019) Foto:Emden, C.).....	18
Şekil 7 Zolverein kömür işletmesi (NRW, 2018).....	18
Şekil 8 Rahmi Koç Müzesi İç mekan fotoğrafı	23
Şekil 9 Tate modern eklenilen yapısı ((Arkitektüel) EU Tourism).....	24
Şekil 10 Tate Modern (TateModern)	25
Şekil 11 Tate Modern Maketi 2013.....	26
Şekil 14 Tate Modern Maketi 2013.....	26
Şekil 13 Tate Modern planı (Arkitektüel)	26
Şekil 12 Tate Modern diyagramı (Arkitektüel)	26
Şekil 15 Tate Modern iç mekan ((Arkitektüel) Darrell Godliman)	26
Şekil 16 Milenyum Köprüsünden Tate Modern görünümü 2013	26
Şekil 17 Ofis işlevinde perspektif görünümü (Hudson, 2017)	27
Şekil 18 Fabrikanın renovasyonu sonrası ofis bölümü (Hudson, 2017)	27
Şekil 19 Yeniden İşlevlendirilme sonrası Fabrika yapısı (Hudson, 2017).....	28
Şekil 20 Yeniden İşlevlendirme öncesi Fabrika görünümü (Hudson, 2017)	28
Şekil 21 Demir işletmesine uzaktan bakış (Voelklinger-Huette, 2018).....	28
Şekil 22 Zolverein Maden İşletmesi öncesi ve sonrası (Mimdap, 2006)	29
Şekil 23 Zollverein Rekreasyon ve Konser Alanı (NRW, 2018)	29
Şekil 24 Cam Fil, Hamm, Almanya (Hamm Belediyesi, 2009).....	30
Şekil 25 Yapıya yapılan cam strüktür eklemesi (Maxipark, 2019).....	30
Şekil 26 Kentin simgesi haline gelen fil figürü tren garı önünde (Die Zugteilungs- Stadt (Hamm), 2012).....	30
Şekil 27 Kömür deposunun yeniden işlevlendirilmesinden önceki fotoğrafı (Maxipark, 2019).....	31
Şekil 28 Glaselefant plan ve kesitleri (Hamm Belediye Kütüphanesi).....	31
Şekil 29 Park halinin hava fotoğrafı (wikimedia.org)	32
Şekil 30 Maden ocağı halinin hava fotoğrafı (wikimedia.org).....	32
Şekil 31 Lippe Park vaziyet planı (Landschaftsarchitektur heute, 2018).....	32
Şekil 32 PhoenixSee sahasının 1952'de ki hali (Ruhr Gebiet Industriekultur, 2018).....	33
Şekil 33 PhoenixSee.....	33

Şekil 34 Phoenix Park ticaret ve kamusal alanlar	34
Şekil 35 Phoenix Park çevresi yeni konut dokusu	34
Şekil 36 Phoenix park 2012,2013 ve 2018 yapım aşamaları (Phoenix Dortmund, 2018).....	34
Şekil 37 Gölet ve çevresinde oluşan yeni rekreasyon alanları	34
Şekil 38 Panaoramik görünüm ile Landschaftspark (Prosper-Haniel Madeni, 2018)	35
Şekil 39 Landschaftspark Duisburg-Nord. Foto: RIK/ Guntram Walter	35
Şekil 40 Panoramik görünüş ile Gazometre iç mekânı (ERIH)	36
Şekil 41 Gasometer dış görünüş (Carsten Walden) (Gasometer Oberhausen)	36
Şekil 42 Santral bacası içinden görünüm	37
Şekil 43 Lunapark bahçesi	37
Şekil 44 Lunaparkın bahçesinde idari kısmın görünüşü	37
Şekil 45 Santral bacası içinden görünüm	38
Şekil 46 Wunderland Kalkar santral bacası, Almanya	38
Şekil 47 Hasköy Tersanesi ve Lengerhane öncesi ve sonrası hava fotoğrafları (Köksal, 2005) (Rahmi M. Koç Müzesi, 2018)	39
Şekil 48 Müze içi asma katındasergi	39
Şekil 49 Lengerhane Rölöve Plan ve Kesiti (Rahmi M. Koç Müzesi, 2018)	40
Şekil 50 Rahmi Koç Müsesi Haliç'ten görünümü, 2019	40
Şekil 51 Cibali Tütün Fabrikası Haliç'ten görünüm (Köksal, 2005)	41
Şekil 52 Dönüşüm sonrası üniversite cephesi	41
Şekil 53 Cibali Tütün Fabrikası Rölöve Plan ve Görünüş (Gül Köksal, 2005 Doktora Tezi).....	42
Şekil 54 Üniversite girişinde Santralin görünümü	42
Şekil 55 Santral İstanbul Projesi öncesi ve sonrası hava fotoğrafları (Arkitektüel, 2018).....	43
Şekil 56 Santral yapısı model ve çizim (Arkitektüel, 2018)	43
Şekil 57 Santral yapısı iç mekanı, kütüphane işlevi	43
Şekil 58 Zemin sergileme detayı	44
Şekil 59 Zeminde sergileme alanı örneği	44
Şekil 60 Santral giriş mekanı ve kafeterya işlevi.....	44
Şekil 61 Santral istanbul müze işlevinde endüstriyel ekipmanların panoramik görünümü.....	45
Şekil 62 Kafeterya ve müze işlevinin birlikte görünümü	45
Şekil 63 Santral istanbul müze işlevinde endüstriyel ekipmanların farklı açıdan panoramik görünümü	45

Şekil 64 Tuz ambarı giriş cephesi	46
Şekil 65 Tuz ambarı ofis işlevi((Erginoğlu & Çalışlar, 2009) Foto:Emden C.)	46
Şekil 66 Tuz Ambarı Kesiti (Arkiv, 2019).....	46
Şekil 67 Salt Galata planı (Arkiv, 2011).....	47
Şekil 68 Salt Galata Galeri Boşluğu (Arkiv, 2011)	47
Şekil 69 Proje öncesi ve sonrası görselleri (Mimarlık Dergisi, 2014)	48
Şekil 70 Yeniden yapım projesi yapı yerleşimleri (Mimarlık Dergisi, 2014)	48
Şekil 71 Nazilli, TCDD Hangar Binası restorasyonu öncesi ve sonrası (Tren Haber, 2016).....	49
Şekil 72 Dönüşüm sonrası çatı planı (Mimarlık Dergisi, 2014)	49
Şekil 73 Yeniden işlevlendirme sonrası plan çizimi (Mimarlık Dergisi, 2014).....	50
Şekil 74 Dönüşüm projesi kesiti (Mimarlık Dergisi, 2014).....	50
Şekil 75 Türkiye haritasında Zonguldak ili ve Ereğli ilçesini gösteren harita (Kıray, 1964).....	51
Şekil 76 Harita üzerinde Ereğli'nin konumu (Başbakanlık Osmanlı Arşivi).....	52
Şekil 77 Ereğli'nin Ulaşım hatları ve bağlantıları (Kıray, 1964)	53
Şekil 78 Sahil şeridinin doldurulmadan önceki hali ((wowturkey, 2019) Ümit Gürbüz arşivi)	54
Şekil 79 Sahil şeridinin ilk kez doldurulmasından fotoğraflar ((wowturkey, 2019)Ümit Gürbüz arşivi).....	55
Şekil 80 II. Abdülhamit Han'ın albümlerinden (1876-1909) Ereğli'de kok kömür ocağı ((wowturkey, 2019) Altuntaş arşivi).....	57
Şekil 81 Eski kömür taşımada kullanılan kalyonlar ((wowturkey, 2019)Ümit Gürbüz arşivi)	65
Şekil 82 Zonguldak taş kömürü havzası haritası (TTK)	66
Şekil 83 Armutçuk İşletmesi (taskomuru.gov.tr)	66
Şekil 84 Varagel ve vinçe ait eski ve güncel fotoğraflar (Kandilli Derneği arşivi).....	67
Şekil 85 Armutçuk maden işletmesi kıyı şeridi (Kandilli Derneği arşivi)	68
Şekil 86 Armutçuk-Ereğli Hattında Çalışan Buharlı Tren (Kandilli Kültür Derneği) ...	68
Şekil 87 Hatta ait lokomotifin Kırmacı Mahallesinden geçişi (Orhan Küçükaslan arşivi)	69
Şekil 88 Lojmanlar'dan Erdemirin eski hali (Orhan Küçükaslan arşivi)	70
Şekil 89 Erdemir ve Ereğli ile bağlantısı kuş bakışı görünüm (Birlik Harita, 2014) ...	71
Şekil 90 Ereğli'de Erdemirin konumu.....	72
Şekil 91 Karadeniz Ereğli Belediyesi demiryolu hattının konumu ve komşu ilçelere bağlantı arterleri	73

Şekil 92 1989 dan Atölyenin görünümü (youtube alıntı (TCDD 45001_c))	74
Şekil 93 Lokomotif Bakım Atölyesi iç mekanı (Orhan Küçükaslan arşivi).....	74
Şekil 94 Bakım Atölyesinin 2009 yılına ait fotoğrafı (Altan Ataman arşivi)	75
Şekil 95 Atölye önünde lokomotifin son hali, 2008 (Altan Ataman arşivi).....	75
Şekil 96 Çalışmakta olan bir lokomotif (Orhan Küçükaslan arşivi)	76
Şekil 97 Bakım esnasında lokomotif (Orhan Küçükaslan arşivi)	76
Şekil 98 Armutçuk-Ereğli hattına ait 45001 lokomotif (Erdal Yazıcı arşivi).....	76
Şekil 99 2004 yılı hava fotoğrafı.....	77
Şekil 100 2009 yılı hava fotoğrafı.....	78
Şekil 101 2013 yılı hava fotoğrafı.....	79
Şekil 102 2015 yılı hava fotoğrafı.....	80
Şekil 103 2018 yılı hava fotoğrafı.....	80
Şekil 104 1986 tarihli imar planı paftası (Kdz. Ereğli Belediyesi İmar ve Şehircilik Birimi, 2018).....	81
Şekil 105 Atölye binası güneybatı cephesi.....	82
Şekil 106 Ereğli İlkokulu bahçesinden Lokomotif Bakım Atölyesine bakış	82
Şekil 107 2012 yılı İmar Planı (Kdz. Ereğli Belediyesi İmar ve Şehircilik Birimi, 2018).....	83
Şekil 108 2012 yılı imar planı yapı çevresi (Kdz. Ereğli Belediyesi İmar ve Şehircilik Birimi, 2018).....	84
Şekil 109 Atölye binası güney cephe görünüşleri.....	85
Şekil 110 Lokomotif Bakım Onarım Atölyesinin konumu	85
Şekil 111 Rekonstrüksiyon projesinde güney ve doğu cepheleri ile planı	86
Şekil 112 Kütüphane önerisi zemin kat planı.....	87
Şekil 113 Kütüphane projesi fonkiyon şeması.....	88
Şekil 114 Ekleme model önerisi plan ve cepheleri.....	89
Şekil 115 Ereğli haritası üzerinde proje sahasının konumu	91
Şekil 116 Okullar ve TCDD Lokomotif Bakım Onarım Atölyesi.....	92
Şekil 117 Çalışma bölgesinde komşu işlevler ile panoramik görünüm.....	93
Şekil 118 Ereğli TCDD Lokomotif Bakım Atölyesi	93
Şekil 119 Bakım Atölyesinin iç mekan fotoğrafları, Kasım 2018	94
Şekil 120 Yapı malzemesi detay fotoğrafı	94

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 Endüstri devri teknolojik gelişmeleri (Köksal, 2005).....	5
Tablo 2 Uluslararası örneklerin korunma biçimleri ve değerlendirilmesi	38
Tablo 3 Ulusal örneklerin korunma biçimleri ve değerlendirilmesi	50
Tablo 4 Taş kömürü İşletmeciliği Tarihçesi (TTK)	65

EKLER LİSTESİ

Ek 1 EKİ Kanun Layihası	110
Ek 2 Filyos-Ereğli hattı ile Ereğli limanının inşasına dair kanun münasebeti ile sözleri ve Ereğli limanının inşasına dair kanun münasebeti ile sözleri	111
Ek 3 TKİ Kurumunun Kuluşuna Dair Kanun	112
Ek 4 5612 numaralı Ereğli Kömür Havzasında Ocakların Devletçe İşletilmesi hakkında 3867 sayılı Kanunun onuncu maddesine iki fıkra eklenmesi hakkında Kanun	113
Ek 5 3867 numaralı kanun 30.05.1940 Ereğli kömür havzasındaki ocakların Devletçe işletilmesi hakkında kanun	114
Ek 6 151 sayılı kanun Ereğli havza-i fahmiyesi maden amelesinin hukukuna mütaallik Kanun	115
Ek 7 29.05.1933 Filyos-Ereğli hattı ile Ereğli limanının inşasına dair kanun	116
Ek 8 Filyos-Ereğli hatları için 1934 malî senesi zarfında vaki olacak masarîf karşılığı hakkında 1934 Malî Senesi Muvazenei Umumiye Kanununun 18. maddesine bir fıkra ilâvesine dair kanun	117
Ek 9 29.06.1948 Filyos-Ereğli hattı ile Ereğli Limanının inşasına dair kanunda değişiklik yapılması hakkında kanun	118
Ek 10 06.06.1949 Kozlu-Ereğli hattı ile Armutçuk şube hattı gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişilmesi hakkında Kanun.....	119
Ek 11 Tescil Kararı Raporu sayfa 1 (Raif Tokel arşivi)	120
Ek 12 Tescil Kararı Raporu sayfa 2 (Raif Tokel arşivi)	121

KARADENİZ EREĞLİ’DE BİR ENDÜSTRİ MİRASI: LOKOMOTİF BAKIM ATÖLYESİNİN YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ÖNERİ

ÖZET

Endüstri Devrimi’nin teknolojik gelişmelerde ki hızı ile beraber dünyada ve ülkemiz üzerinde ki etkileri yapılar üzerinde incelenmiştir. Değişen ihtiyaçlar doğrultusunda kullanım dışı kalan endüstri yapıları, yapı sektöründe bir arayış ile endüstri mirasını gündeme getirmiştir. Endüstri mirası kapsamında endüstri devriminden başlayarak tarihsel süreç içinde endüstri yapılarının meydana geliş süreçleri çalışmada incelenmiştir.

Endüstri devriminin ardından işlevini kaybeden yapılar ömürleri tükenmeden terkedilmiştir. Endüstri çağının gerçek tanıkları olan bu yapıları kent hafızasında koruyarak izlerinin yaşatılması amaçlanmaktadır.

Çalışma kapsamında taşkömürü tarihçesi ele alınmıştır. 19.yy sonlarında kömürün ilk bulunduğu yer olan Karadeniz Ereğli ve taş kömürü işletmeciliği tarihsel süreç içerisinde incelenmiştir. Günümüzde Zonguldak’ın bir ilçesi olan Karadeniz Ereğli’de bulunan kömür ülkemizin endüstriyel gelişimi ve kalkınması için çok önemli adım olmuştur.

Tez kapsamında öneri projesi çalışılan yapı, TCDD’ye ait Armutçuk-Ereğli demiryolu hattı üzerinde bulunan “Lokomotif Bakım ve Onarım Atölyesi” ‘dir. Atölye binası Armutçuk’ta bulunan kömür madeni taşımacılığında çalışan lokomotiflerin bakımını yapmak için kurulmuştur.

Çalışma da ele alınan bölgenin dokusunda yıllar içinde meydana gelen değişimler incelenmiştir. Endüstri yapılarında işlev değişikliği başlığında kent dokusunun ve bölgenin gereksinimleri göz önünde bulundurularak yapının yeniden işlevlendirilmesi ve proje önerisi üzerinde çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Endüstri Devrimi, Endüstri Mirası, Armutçuk - Ereğli Demiryolu Hattı, Karadeniz Ereğli, Kömür Madenleri

**AN INDUSTRIAL HERITAGE IN KARADENİZ EREĞLİ:
A SUGGESTION PROJECT ABOUT OF RE-FUNCTIONALIZATION OF
LOCOMOTIVE MAINTENANCE ATELIER**

ABSTRACT

In this thesis, with the speed of the industrial revolution in technological developments and its effects on the world and the country were examined on the structures. Industrial structures that have been left-out-of-use have brought the industrial heritage with a quest in the construction sector. Starting from the industrial revolution, the history of development in the formation of industrial structures were studied.

After the revolution the buildings that lost their function were abandoned before the end of their life. These buildings, which are real witnesses of the industrial age, are aimed at preserving their traces and the memory of city.

It discusses the history of coal mines. At the end of the 19th century, the first coal mine was found out in the Karadeniz Ereğli which is a district of Zonguldak. This was a very important step for the industrial development of our country.

The construction of the study project is the “Locomotive Maintenance and Repair Atelier” which is settled on the Armutçuk-Ereğli railway line of TCDD. The atelier building was in charged of the coal mine transportation in Armutçuk.

In this study, the changes in the texture of the project area were examined in years. In the title of function change in industrial buildings, the re-functionalization of the structure and the project have been studied considering the needs of the city and urban texture.

Keywords: Industrial Revolution, Industrial Heritage, Armutçuk - Ereğli Railway Line, Karadeniz Ereğli, Coal Mines

GİRİŞ

1. BÖLÜM

1.1 Amaç

Ülkemizin Batı Karadeniz kıyı şeridinde bulunan Ereğli, Zonguldak ilinin bir ilçesidir. Doğal limana sahip olması dolayısıyla eski çağlardan bu yana birçok medeniyet tarafından yerleşim yöreni olarak tercih edilmiştir. Birçok döneme şahitlik eden Ereğli, Osmanlı tarihinde taşkömürünün ilk bulunduğu kent olarak anılmaktadır. 1829 yılında kömür bulunmuş ve 1848’de ise işletilmeye başlanmıştır. Cumhuriyet döneminde bölgede endüstriyel alanda atılımlarda bulunulmuştur. 1953 yılında işletmeye ait bir istasyon hattı hizmete açılmış 2008’de ise hat kapanmıştır. Günümüzde bölgedeki etkinliğini kaybeden kömür endüstrisinin izlerinin kent hafızasından silinmesi sorununa karşın, atıl halde ki endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilerek aktif yaşam alanlarına dönüştürmek tezin çıkış noktasını oluşturmuştur.

Korumaya ait yargı ve kavramlara da çalışma içerisinde yer verilmektedir. Kent belleğine ait izlerin muhafaza edilerek sonraki nesillere aktarılması önemsenmiştir. Tezin demiryolu hattına ait bölümünde yıllar içinde bölgenin geçirdiği değişimler araştırılmıştır. Eğitim kampüs sahası içinde terkedilmiş bir halde bulunan lokomotif bakım ve onarım atölyesi endüstri mirası olarak belirlenmiş ve üzerinde proje önerileri çalışılmıştır.

1.2 Kapsam

Endüstri devrimi, mimarisi, mirası ve koruma boyutu alanlarından konuya yaklaşılmış. Araştırmalar ise kent endüstrisi ve taşkömürü işletmeciliği ile devam etmektedir.

Çalışma kapsamında proje alanı çevresi ile değerlendirilmiştir. Yapılan bu analizleri göz önünde bulundurarak öneri bir proje hazırlanmıştır. Endüstri mirası olarak seçilen atölye yapısı mevcutta kullanılmayarak, Devlet Demiryollarına ait arazilerin milli eğitime devredilmesiyle atıl bırakılmış TCDD’ye ait bir Lokomotif Bakım Onarım

Atölyesidir. Atölye yapısı 1953-2008 yılları arasında Armutçuk - Ereğli istasyon hattında faaliyet göstermiştir.

Şekil 1 Çalışma Alanı Kapsamı: Ereğli - Armutçuk Demiryolu Hattı

1.3 Yöntem

Tez çalışmasında kullanılan araştırma yöntemleri; literatür taraması, saha incelemesi ve mevcut durum analizi olarak sıralanmaktadır. Dünya'dan, Türkiye ve Karadeniz Ereğli kentine doğru üst ölçekten alt ölçeğe inilerek endüstrileşme sürecinde meydana gelen olaylar etkileşimleri ile birlikte incelenmektedir. Kronolojik bir anlatımla kömür endüstrisi tarihi ve bölgeye ait endüstriyel gelişmeler ele alınmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalara ait ulusal ve uluslararası örnekler sunulmuş ardından ilgili demiryolu hattına ait arşiv çalışması yapılmış ve kentin sahip olduğu değerler incelenmiştir. Proje çalışması esnasında mevcut veriler toplanarak analiz edilmiş ve yeni bir işlev verilerek öneri üzerinde çalışılmıştır.

2. BÖLÜM: ENDÜSTRİ DEVRİMİ'NİN TARİHÇESİ VE ETKİLERİ

Endüstri sözcüğü; TDK' da (2018) “sanayi” şeklinde tanımlanmaktadır. Sanayi sözcüğü ise “hammadeleri işlemek, enerji kaynaklarını yaratmak için kullanılan yöntemlerin ve araçların bütünü, işleyim, uran, endüstri” ile ifade edilmektedir. Kelime kökeni itibariyle Arapçada “meslek, zanaat” anlamlarındadır. Endüstri kelimesinin ise dilimize Fransızcadan geçtiği belirtilmiştir. Çalışmanın devamında mimari literatür gereği endüstri kelimesi kullanılacaktır.

Talas, M (2008, s. 32) endüstrinin tarifinde, “üretim sisteminin hammaddeden mamul madde yapma şekline dönüştürüldüğü ve organik güç yerine mekanik gücün kullanıldığı fabrikasyon üretim tarzının uygulandığı ortam, araçlar ve yapıların bütününe verilen ad olarak ifade etmektedir.”

Endüstrinin kuruluşu için birkaç temel parametre şu şekilde sıralanmaktadır; hammadde, enerji, işgücü, sermaye, ulaşım ve pazar. Hammadde, yeraltı ve yerüstü kaynaklar olarak; madenler, tarım ve hayvancılık ile orman ürünleri şeklinde tanımlanmaktadır. Enerji kapsamında; elektrik, gaz, jeotermal ve petrol, kömür vb. fosil yakıtlar doğal veya yapay olarak, endüstride enerji kaynağı olarak kullanılmaktadır. İnsan kaynağı işgücü şeklinde ifade edilmektedir. Sermaye ise hammaddeden mamul nakline endüstriyel üretimin her aşamasında ihtiyaç duyulan bir diğer parametredir. Endüstriyel üretimde en önemli gerekliliklerden biri de ulaşım ve pazardır. Ürünlerin satışı için gerekli olan pazar ve pazara ulaşım, nakliye, endüstri sektörü için hayati önem arz etmektedir. (Talas, 2008). Devrimin beraberinde getirdiği endüstriyel yaşam, ve dolayısıyla endüstriyel mimari yukarıda belirtilen parametreler doğrultusunda şekillenmiştir.

Endüstriyel mimarinin şekillenmesinde, dönemin teknolojik gelişmeleri de etkin rol almaktadır. Bu gelişmeler yapı-inşa sektöründe olduğu gibi hammadde ve pazarlarda da kendini göstermektedir. Demirin kullanımı geniş açıklıklı yapı türlerini, büyük fabrika binalarının, gazometrelerin ve köprülerin yapımını sağlamıştır.

2.1 Endüstri Devrimi ve Teknolojik Gelişmeler

Endüstri devrimi; insan ve hayvan gücüne dayalı üretim biçiminden makine gücünün hakim olduğu üretime geçiş dönemi olarak ifade edilir. (Küçükkalay, 1997).

“İngiltere’de başlayan gelişmeler Fransa, Almanya, Belçika gibi diğer Avrupa ülkeleri ile ABD’ye de yayılmış ve yünlü dokuma, kömür üretimi, demir-çelik gibi endüstriyel kollara yansımıştır” (Köksal, 2005).

Köksal G. (2005), Osmanlı Devleti’nin tüm çabalarına rağmen, endüstri devrimindeki Avrupa ülkelerinin, teknolojik, iktisadi, sosyal ve siyasi alanlardaki gelişmelerini başarılı ve etkin bir şekilde hayata geçiremediğini ifade etmektedir. Avrupa ülkelerinde başlayan bu gelişmelerin 18.yy da başlayarak 20.yy a kadar sürdüğü belirtilmektedir.

Bu teknolojik gelişmelerin devrim niteliğinde olan birkaçı kronolojik sıra ile anlatılmaktadır.

Tarih	Olay
1698	Buharlı motor keşfedilmiştir
1709	Kok kömürü elde edilmiş ve yüksek fırında işletmek üzere kullanılmıştır.
1712	İlk buhar motoru tasarlanmış, 1721-31’de İngiltere’de Walloon kömür madenleri için yapılmıştır.
1733	Mekanik büzme tezgahı icat edilmiştir.
1745	Almanya’da elektrik akımının elektrostatik makine üzerindeki etkisi denenmiştir
1769	Buharlı makinanın keşfi Watt tarafından yapılmıştır.
1778	Yeni bir dokuma tezgâhının keşfi yapılmıştır.

1779	İngiltere’de maden ocağı yakınlarında, tamamı demir olan bir köprü III. Darby ve Gregory tarafından inşa edilmiştir.
1783	İlk buharlı gemi yapılmıştır.
1784	Henry Cort dövme demir yapmak ve dövme demiri haddeden geçirmek için kumlu harç fırını geliştirmiştir.
1785	İlk buharlı dokuma fabrikası kurulmuştur.
1799-1800	Lieven Bauwens, buharla işleyen pamuk yün tarama ve pamuk fabrikalarını inşa etmiştir. Makineleşmiş tekstil endüstrisinin geniş çaplı ve başarılı ilk kullanımı olmuştur.
1804	Richard Trevithick’in tasarladığı lokomotif İngiltere’de hayata geçmiştir.

Tablo 1 Endüstri devri teknolojik gelişmeleri (Köksal, 2005)

Lokomotifin hayata geçmesiyle buharlı trenler ve bununla birlikte artan demiryolu bağlantıları endüstri mirasının karakteristik çizgilerini/izlerini oluşturmuştur.

Buharlı lokomotif sistemi kömür ile çalışan bir sistemdir. Kömür bir hammadde olarak demir çelik endüstrisi, dışında başka birçok fabrikanın da enerji kaynağı durumundadır. 18.yy ve bunu takiben 19 ve 20 yy. da hammadde ihtiyacına binaen çok sayıda maden ocağı açılmıştır.

2.1.1 Kömür madeni ve endüstriyel gelişmedeki önemi

Kömür TDK’da (2018); karbonlu maddelerin kapalı ve havasız yerlerde için için yanmasından veya çok uzun süre derin toprak katmanları altında kalıp birtakım kimyasal değişimlere uğramasından oluşan, siyah renkli, bitkisel kaynaklı, içinde yüksek oranda karbon bulunan katı yakıt olarak tanımlanmaktadır.

Bu işlem asırlar içinde gerçekleşirken, kömürler olgunluklarına göre, Linyit, Alt bitümlü, Kömür, Bitümlü Kömür ve Antrasit tiplerine ayrılırlar. (Arlı, 2015) Karbon miktarı yüksek kömürler, aynı zamanda yüksek kalorili kömürler olup “taş kömürü” olarak ifade edilmektedir.

İnsanoğlunun yaşamında önemli bir yer tutan kömür, elektrik üretimi, demir çelik ve çimento endüstrisi, buhar üretimi ve ısınma alanlarında kullanılmaktadır. Endüstri devriminde kömür en çok taşkömürü şeklinde tercih edilir. Zira dönemin başta gelen ulaşım aracı olan demiryolu, yapımı, kuruluşu ve işleyişinde kömür enerjisine ihtiyaç duymaktadır.

2.2 Dünyada Endüstri Devrimi'nin Gelişimi ve Kentleşme

Avrupa'da elverişli koşulları ile İngiltere 1750'lerde ilk endüstri devriminin yaşandığı ülke olmuştur. Bunun nedeni olarak ulaşım kolaylığından dolayı İngiltere'nin tümünü saran akarsuları, hammadde temini ve gelişmiş pazarı gösterilmektedir. Avrupa'nın endüstrileşmesinde İngiltere'yi öncelikle Fransa, Belçika ve ardından İsviçre takip etmiştir.

Feodal sistemle yönetilen Almanya 1834'te ki gümrük birliği ile Oberschlesien, Saar ve Ruhr bölgelerindeki kömür madenleriyle endüstri devriminde yer almıştır. Demir-çelik, makina, kimya ve teknoloji alanlarındaki atılımlarıyla Almanya endüstrileşme sürecine devam etmiştir. Ruhr bölgesi madencilikle, demiryollarıyla endüstri devrimini en aktif geçiren bölgelerden biri olmuştur. (ERIH, 2018)

Hansoy P., (2015) Ruhr bölgesinin endüstri devrimindeki önemini şu şekilde tanımlamıştır; "Almanya'da para tabir edilen 'kohle' kömür demektir. Kara elmas da denen bu maddenin yoğun çıkarıldığı alanlardan birisi Kuzey Ren Vestfalya eyaletindeki Ruhr havzasıdır. Ren nehrinin kollarından olan kuzeyde Lippe, güneyde Ruhr nehirlerinin ortasındaki alandır ki, ortasından yine bu nehirlere paralel akan Emscher nehri omurgayı oluşturmaktadır. Nehirler bölge endüstrisinin devamında aktarım ve ulaşımı elverişli hale getirmeleri bakımından büyük rol oynamıştır. Ruhr bölgesi, Avrupa'daki en yoğun nüfusa sahip 5. Bölgedir."

İlerleyen bölümlerde IBA Emscher Park projesine ait örneklerden bahsedilmiştir, bu proje Ruhr bölgesinde yer alan geniş çapta bir endüstriyel dönüşüm projesidir.

Topografik yapısından dolayı (ülkeyi saran su kanalları, taşkınları), coğrafyası ağır sanayiye elverişli olmayan Hollanda, ancak 1860larda sanayi devrimi öncesinde de mevcut iş sahalarını geliştirerek, devrime dâhil olmuştur. Örneğin, tarım ve ticaret vb. Diğer bir yandan, İspanya, İtalya, Balkanlar ve Yunanistan gibi Güney Avrupa ülkeleri

tarım ve hammadde ihracatlarıyla sadece sanayi ülkelerinin ihtiyaçlarını karşılamış olup, kendileri uzun süre endüstriyel üretime dâhil olamamışlardır. (ERİH, 2018)

Avrupa'nın ardından 19. Yy içinde Amerika'da da yayılmış olan bu sanayileşme süreci, yünlü dokuma, kömür üretimi, demir-çelik gibi alanlarda kendini göstermektedir. 20.yy'ın başlarında ise Japonya ve Rusya kendi endüstri çağlarını yaşamaya başlamışlardır. (Köksal, 2005)

2.3 Türkiye'de Endüstri Devrimi Süreci

18.yy da sanayileşme süreci Osmanlı Devleti'nde ele alındığında, bu dönemde endüstrileşme daha çok küçük ölçekte kalmıştır. Bunlar iç tüketime hizmet eden işletmelerden oluşmaktadır.

Talas, M. (2008), tersane ve askeri fabrikalar dışında Osmanlı'ya ait neredeyse büyük çapta tesisi olmadığını belirtirken, 16.yy da Osmanlı Devleti'nin kapitülasyonlar ile Avrupalı devletlere verilen ödünlere dolayı, Batılı devletlere bağımlı bir piyasa oluştuğunu ve Türk sanayisinin gelişemediğini ifade etmektedir.

Tekeli'nin ifadesine göre (2011), Türkiye'nin kapitalist dünya ile eklemlenmeye başlaması ve Osmanlı İmparatorluğu'nun varlığının sürdürülmesi için yapılan reformlar, Batılılaşmayı ve Batı kültürünün Osmanlı toplumuna girmesini başlatmıştır. Bununla beraber ortaya çıkan kültür çatışmasında yalnız doğu-batı ikilemi olarak değil, aynı zamanda kentin kültürünün sanayiden önce ve sonrası olarak da karşılaşılma gelmiştir. Türkiye'de kentleşmenin İkinci Dünya Savaşından sonra değil, Osmanlı toplumunda 19. yüzyıl içinde olduğu ve bu sürecin 19. Yüzyılın ikinci yarısından sonra hızlandığı ifade edilmektedir.

Cumhuriyet'in ilanı ile hızla sanayileşme hedeflenmiş olup bu yönde çalışmalara başlanmıştır. Bu aşamada sanayiye koruyacak tedbirler getirerek milli tüccar ve milli sermaye oluşturmak adına 1927 yılında, Teşvik-i Sanayi kanunu çıkarılmıştır, fakat bu girişimin savaşlarda kaybedilen eğitilmiş iş gücü ve işgalcilerin yıkımlarından dolayı yeterli olmadığı görülmüştür. (Talas, 2008)

Bu aşamada 1930'larda devlet Sovyet uzmanlarla bir araya gelip, 1. Beş Yıllık Sanayi Planını hazırlanmış ve Sümerbank, Etibank, Denizcilik Bankası gibi kurumlar bu dönemde kurulmuşlardır.

1939 yılında kendi ihtiyacını karşılayacak duruma gelen Türkiye’de Karabük Demir Çelik Fabrikası, Ereğli Kömür İşletmeleri, Ergani Bakır İşletmeleri, Nazilli, Ereğli, Kayseri Bez Fabrikaları, Bursa İpek Fabrikası, İzmit Kağıt Fabrikası, Uşak, Turhal, Alpullu, Eskişehir Şeker Fabrikaları, Divriği Demir İşletmesi gibi kuruluşlarda bu dönemin ürünlerindedir. II. Dünya Savaşı ile Sanayileşme hamlelerinin yavaşlaması savaşa girmeyen Türkiye’yi de etkilemiştir. 1950-60 dönemlerine gelindiğinde, Türkiye altyapı ve sınai alanlarında yatırımlar yapmış ve kendini geliştirmiştir. (Talas, 2008)

İlerleyen dönemlerde iç kaynakları sanayileşmede gelişme için yeterli olmayıp, dış kaynak arayışına gidilmiştir. İlk Demir-çelik fabrikasını Karabük’te kurmuş bulunan Türkiye, ikincisini Zonguldak Ereğli’de 20. yüzyılın ortalarında 1965 yılında dış kaynak ile kurabilmiştir.

2.4 Endüstrileşmenin Kentlere Etkisi ve Yeni Yapı Türleri

Toplumsal hayatta gelişen ve değişen şartlar doğrultusunda her devirde olduğu gibi bu devirde de endüstriyel yaşama uygun yapı formları ile kentlerin mimarisinde belirgin değişiklikler gözlemlenmektedir.

Endüstri yapıları öncelikle üretim alanları olan fabrika çerçevesinde gelişmeye başlamıştır. Fabrikalara enerji temini için elektrik santralleri ve madenler bu yapı türü bünyesine katılmıştır. Endüstriyel hammaddenin taşınması için demiryolları ile liman işletmelerinin yanı sıra köprüler de bu dönemde sayılarında artış görülen bir diğer yapı türüdür. Fabrikalarda çalışan insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak için işçi konutları, sağlık faaliyetleri için hastane ve çocuklarının eğitimi için okullar ile yeni bir endüstriyel kent oluşmaktadır. Demiryolları, limanlar, maden işletmeleri ve işçi konutları bu yeni endüstriyel yapı türlerindedir.

Belirli bir üretime yönelik ve işlevine odaklı olarak ortaya çıkan endüstri yapıları, ait oldukları yerin ve o yerdeki toplumun, ülkenin o dönemdeki sosyo-kültürel, sosyoekonomik, teknolojik yapısının izlerini taşırlar. (Piran, 2016). Endüstri Devrimi ile gelişen teknik ve teknolojiler beraberinde üretilmiş ve işlev kazanmış olan yapılar, zaman içerisinde yine hızlanan ve gelişen teknolojiler sonucunda işlevlerini yitirmişlerdir. Günümüzde, mekanik strüktürleri ve içerikleriyle birlikte, teknolojinin geçmişten günümüze geçirmiş olduğu evrelerin simgesi niteliğindedirler.

3. BÖLÜM: ENDÜSTRİ MİRASI

Miras kelimesinin sözlükte, bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey, olarak geçmektedir. (Türk Dil Kurumu, 2018)

Endüstriyel üretim süreçlerinin içinde yer aldığı ve/veya endüstri devrimi teknolojisiyle üretilmiş yapılardır. Artık kullanım dışı kalmış yapılar, üretim donatıları, yapı aksamları ve yerleşimler ile içinde buldukları doğa ve kent peyzajları endüstri mirasını oluşturur. (ICOMOS, 2013) Endüstri mirası, endüstri arkeolojisi, endüstri kültürü, endüstriyel peyzaj gibi kavramları da beraberinde getirmiştir.

3.1 Koruma Kavramının Tarihsel Süreci

İtalyan Camillo Boito, öncesinde ileri sürülen üslup birliği, romantik görüş ve tarihi rekonstrüksiyon kuramlarının hepsini çağdaş restorasyon anlayışı çatısı altında birleştirmiş ve bu ilkeleri 1883'te açıklamıştır. Boito'nun ilkelerinin uluslararası düzeyde kabulü ve yayılması Gustavo Giovannoni'nin katkılarıyla 1931'de Atina'da konunun uzmanlarıyla gerçekleşen konferans ile olmuştur. (Ahunbay, 2014)

1931- Atina konferansı (I. Uluslararası Tarihi Anıtların Korunması ile İlgili Mimar ve Teknisyenlerin Konferansı) (TICCIH)

Atina konferansından sonra kabul edilen ilkeler katılan ülkeler tarafından yürürlüğe konmuştur. 1932'de Giovannoni'nin görüşlerini daha ayrıntılı olarak topladığı ilkeler, İtalya tarafından kabul edilerek Carta del Restauro (Restorasyon Tüzüğü) adı altında yasal bir kimlik kazanmıştır. (Ahunbay, 2014)

II. Dünya Savaşı sonrasında bombardımanların ardından harap olan Avrupa kentlerinde Atina Konferansı'nda alınan kararlar ve Carta de Restauro'nun önerdiği "sağlamlaştırma ile anastylosis" kent merkezlerin yeniden yaşam alanı haline gelmesine elverişli değildi. Çözüm olarak rekonstrüksiyonları (yeniden yapım) olumsuz olarak nitelendiren görüşler bir tarafa bırakılarak, büyük ölçekli yeniden yapımlara girişilmiştir. (Ahunbay, 2014)

İlkelerin yeniden uluslararası bir temele dayandırılması adına II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi, için 1964'te Venedik'te bir araya

gelmıştır. Venedik Tüzüğü'nde "tarihi anıt" kavramı yeniden tanımlanarak, "anıt" şeklinde ve "yalnız büyük sanat eserlerini değil zamanın geçmesiyle kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri" de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Venedik Tüzüğü 'de Carta de Restauro gibi her türlü kazı, onarım, düzenleme çalışmalarının çizim ve fotoğraflarla düzenli olarak belgelenmesini, açıklayıcı raporlarla birlikte arşivlenmesini öngörmektedir. (Ahunbay, 2014)

Venedik Tüzüğü Avrupa menşeli bir tüzük olup ilkelerinin bu bölgeye ait olduğu kaçınılmaz olarak ifade edilse de, günümüzde tüzük kararları beş kıtaya yayılarak kabul görmüştür. Ülkelerden tüzüğü kendi ülkelerine uyarlayıp yeni komiteler oluşturanlarda vardır. Bunlara; Avustralya'da Burra Charter, örnek gösterilebilir.

Venedik Tüzüğüne imza atan 25 ülke bu tüzükten 1 yıl sonra ICOMOS adı altında Varşova da kurulan bir örgüt bünyesinde yeniden bir araya gelmişlerdir.

ICOMOS'un açılımı; "Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi" şeklinde olup, mimari mirasın korunmasıyla ilgili kuram, uygulama yöntemi ve bilimsel tekniklerin geliştirilmesi alanlarında çalışan bir kuruluştur. (Ahunbay, 2014)

3.2 Endüstri Mirası Kavramı ve Gelişimi

"Korumak, var olan bir şeyin kendisinin, barındırdığı özelliklerin, sahip olduklarının eskimesini, işlevini yitirmesini, değişmesini, bozulmasını önlemektir ve tehlikeli bir durum varsa gerekli önlemleri alarak muhafaza etmektir." (Piran, 2016)

Endüstri yapıları gerek üretimi gerçekleştirdikleri mekanik donanımları ile gerekse yapıları itibariyle beraber bir ülkenin sosyo-ekonomik geçmişinin önemli tanıklarındandır. (Cengizkan, 2006)

Ülkenin kültürel ve tarihi hafızasının korunumunun, mimari mirasının izlerinin muhafazası ile de olduğu görülmektedir.

Endüstri yapıları hızlı teknolojik gelişmeler ile uzun sayılamayacak (yapı ömrü bitmeden) bir zaman diliminde işlevlerini kaybetmişlerdir. Bu yapıları korumak tarihi belge niteliğinde olup ülkenin kültürel mirasına ait izlerini yaşatmak anlamına da gelmektedirler.

Endüstriyel miras alanında koruma ilk olarak FICCIH (First International Committee for the Conservation of the International Heritage) uluslararası kurulunda ortaya

konulmuş olup, devamında SICCIH (Second International Committee for the Conservation of the International Heritage), ve TICCIH (The International Committee for the Conservation of the International Heritage) ile devam edegelen bir kuruluş meydana getirilmiştir. ERIH (European Route of Industrial Heritage /Avrupa Endüstriyel Miras Rotası) ise sonrasında koruma kuramına dâhil olmuştur. ERIH, 1999 yılında, Avrupa sanayi kültürünü geliştirmek ve turizm sektörü oluşturmak adına Avrupa çapında bir ağ oluşturmak fikri ile ortaya çıkmıştır.

TICCIH (2008) tüzüğünde endüstriyel mirasın tanımı; “Endüstri mirası, endüstri kültürünün tarihsel, teknolojik, sosyal, mimari veya bilimsel değere sahip kalıntılarından oluşur. Bu kalıntıların içeriği ise, binalar ve makineler, atölyeler, imalathaneler ve fabrikalar, madenler ile işletme ve arıtma sahaları, ambarlar ve depolar, enerji üretilen, iletilen ve kullanılan yerler, ulaştırma ve tüm altyapısı, ayrıca sanayile ilgili barınma, ibadet etme ve öğretim gibi sosyal faaliyetler için kullanılan yerler” şeklinde ifade edilmektedir.

Ninnzhyi Tagıl Tüzüğüne göre Endüstri Mirası (TMMOB Mimarlar Odası, 2008); endüstri adımları için veya endüstri süreci tarafından oluşturulan belgelerin, eserlerin, stratigrafi ile yapıların, insan yerleşimlerinin, doğal ve kentsel peyzajların maddi ve gayri maddi tüm kanıtlarını incelemenin dallar arası yöntemi olarak, endüstrinin geçmişi ile bugününün daha iyi anlaşılmasına en uygun araştırma yollarından yararlanır.

“Asıl ilgi konusu olan tarih dönemi, 18. yüzyılın ikinci yarısındaki Endüstri Devrimi’nin başlangıcından günümüze kadar uzanırken endüstri öncesi ve sonrası kökleri de inceler. Ayrıca, teknoloji tarihinin kapsadığı iş ve çalışma tekniklerinin incelenmesinden de yararlanır.” (TMMOB Mimarlar Odası, 2008)

UNESCO tanımında Endüstri Mirası: “Son 30 yılda önem kazanan yeni bir disiplin olan endüstri arkeolojisi mirası sadece fabrika ve imalathanelerden oluşmamakta, aynı zamanda kanallar demiryolları, köprüler, ulaşım araçları güç kaynakları ve işletme yerleşimleri gibi yeni teknolojilerle üretilen sosyal ve teknolojik başarıları da kapsamaktadır.” (TMMOB Mimarlar Odası, 2008)

Endüstri devrimi başlangıcından bu yana 200 yıl kadar Avrupa tarihinde oldukça etkili olmuştur. Endüstriyel çağda yaşam ve çalışma koşulları hemen hemen tüm Avrupa’da

aynıydı. Galler vadilerindeki bir madenci veya Ruhr Bölgesindeki bir madenci aynı kömürü aynı araçlarla çok benzer koşullar altında çıkarıyorlardı.

“Eski endüstri yapılarının korunması kavramıyla 1990’larda tanışan Türkiye’de, Cumhuriyet öncesinden gelen bazı üretim yapılarının ve özellikle erken Cumhuriyet dönemindeki sanayileşme hareketi sırasında kurulan fabrikaların, üretim işlevlerini yitirmelerinin ardından, endüstri mirası kapsamında koruma altına alınmaları yönündeki çabalar da son dönemlerde artmaya başlamıştır” (Saner, 2012, s. 1).

Envanter oluşturmak adına; (TMMOB Mimarlar Odası, 2008) belli bir sitin fiziksel özelliklerinin ve durumunun tam kaydı, her türlü müdahaleden önce alınıp kamusal arşive konmalıdır. Bu kayıt işlemi, herhangi bir sürecin veya sitenin işlevi sona ermeden önce yapılırsa pek çok bilgi elde edilebilir. Bu kayıtlar arasında, destekleyici dokümantasyona atıflarla birlikte betimler, çizimler, fotoğraflar ve hareketli nesnelerin video filmi yer almalıdır.”

Endüstriyel tarih, Avrupa’da ortak paylaşımlarla Avrupa kimliğinin ve belleğinin bir parçası olmuştur. Bu gerçekten yola çıkarak bütün Avrupa’da ki eski endüstri bölgelerinde sürdürülen ve korunan binlerce eserini bir ağ üzerinden birleştirilmesi hedeflenmiştir. (ERIH, 2018) ERIH ağının Almanya Ruhr bölgesindeki noktalarına uluslararası örneklerde yer verilmiştir.

TICCIH resmi sitesinde (TICCIH) belirtildiği üzere, endüstriyel miras kriterleri için Ninzy Tagıl tüzüğünü kabul etmektedir. TICCIH, endüstriyel miras alanında da çalışan bir dünya örgütüdür ve endüstriyel miras alanında ICOMOS için özel danışmanlık görevini üstlenmektedir.

Ninzy Tagıl Şartları endüstriyel mirasın korunması adına, TICCIH tarafından hazırlanmış olup, UNESCO tarafından onaylanması adına 2003 yılında ICOMOS’a sunulmuştur.

ICOMOS, TICCIH vb. gibi örgütler koruma ve müdahaleler için nedenleri belgelemek, duyurmak ve işlemek adına çalışmalarını yürütmektedirler. ICOMOS ve TICCIH, 2014 Kasımında Endüstriyel mirası koruma kapsamında bir çatı altında toplandıklarını ifade etmektedirler. (ICOMOS)

DOCOMOMO (Modern Hareketin (Binalarının, Sitlerinin ve Çevrelerinin) Belgenmesi ve Korunması), endüstri mirasının ilgi alanı olmadığı ancak ilgilenilen

dönem dolayısıyla, çalışma alanının endüstri mirası alanı ile kesişebildiği, uluslararası bir örgüttür. (Saner, 2012)

ICOMOS -Türkiye ulusal koruma bildirgesini 2013 yılında yayınlamış ve Türkiye’de bu alanda yapılan çalışmalar ehemmiyet kazanmıştır.

ICOMOS-tr ulusal tüzüğünde; yapı, yapı grubu veya yapı parçasının korunması gerekli kültür varlığı niteliğini kazanabilmesi için, özgünlüğünün yanısıra aşağıdaki değerlerden bir veya birkaç tanesine sahip olmasıyla mümkün olduğu ifade edilmektedir. Bu değerler; özgünlük, bütünlük, tarihsel değer, belgesel değer, estetik ve sanatsal değer, teknik ve teknolojik değerler, enderlik-teklük değeri, grup değeri, kullanım değeri ve folklorik değer olarak geçmektedir. (ICOMOS, 2013)

3.3 Kuramsal Yaklaşım

Her bölge, gelecek kuşaklar için korumak istediği endüstri kalıntılarını belirlemeli, kaydetmeli ve korumalıdır.¹

“Envanter, endüstri mirasının incelemesinin temel öğelerinden biridir. Mümkün olduğunda insanların -benzeri olmayan ve yeri doldurulamayan- anıları da kaydedilmelidir” (Endüstri mirası : korumada yeni tanımlar yeni kavramlar : atölye, 2008).

“Endüstri yapıları genellikle, sadece fonksiyonel amaçlara hizmet etmek için tasarlanırlarken, paradoksal olarak, sembolik varoluşlarından dolayı dönüştürülürler.” (Cengizkan, 2006)

“Belleğimizin ansızın bizi bir başka ana taşınması gibi basit bir örnekleme zamanın öznel yapısının bulunuşuna dikkatimizi çekmektedir. Bu öznel zaman algısının yaşantımızla ilgisini şöyle açıklayabiliriz: Aristoteles’e geri, dönüp zamanı, içerisinde olayların gerçekleştiği şey olarak kabul edersek, tam da bu nokta da zamanı olayların gerçekleşmesi için bir olanak yaratan süreç olarak belirlemiş oluruz. Süreç değişime işaret eder ve gerçekten de zaman algımızın en temel kabulü değişme üzerinden edinilir. Ancak değişimin konusu olan şey zamana konu olabilir. Yaşamamızın temel değişimi ise edimlerimizdir. Bu edimlerin sahibi biz olduğumuz sürece zaman bize

---

¹ (TMMOB Mimarlar Odası, 2008)

değişimi getiren şey olarak değil değişimi bizim ona kattığımız bir şey olarak varolur. Böylelikle yaşamımız kendi içinde yaşadıklarımızın bir bütününe dönüşür.” (Yazıcıoğlu, 2008)

Yazıcıoğlu S. (2008)in görüşüne göre; bir yaşantı dönemine ait hayat koşullarının ne olduğu, yine o dönemin kültürel oluşumunun anlaşılmasıyla ilişkilidir. Şu anki yaşama koşulumuzun iki asıl belirleyicisinin hız ve çoğaltma olduğunu ifade ederken çağın hastalığı olan kanserin de aynı dizgeyi takip ederek; hücrelerin kontrolsüz şekilde çoğalması olduğunu konuya örnek göstermektedir.

Yapılı çevrenin zaman içinde farklı işlevler edinimi sonucunda işleve bağlı olarak bazı değişimler gerektirir. Bu değişimlerin gereksinimlerini karşılamak için kısa süre içerisinde çok sayıda yeni yapı inşası veya yıkımı söz konusu olabilmektedir. Bu da mekânsal hafızanın kent ölçeğinde bozunumu sonucunu getirmektedir.

3.4 Koruma Değerleri

Koruma değerlerinin temelleri oluşturduğu yeni terminolojisi ile Avustralyalı sanat tarihçisi Alois Riegl’in 1980 yılında yazdığı “Modern Anıt Kültü – Doğası ve Kökeni” makalesi ile ortaya konmuştur. (Riegl, 2015)

3.4.1 Anıt ve hafıza (tarihi belge) değeri

Fransız Devrimi sonrasında öne çıkan “ulusal değer” ve “toplumsal hafıza” kavramları, 19. yüzyıl sonuna dek kültürel mirasın, ulusal kolektif bir hafızanın önemli bir parçası oluşunu destekleyen kavramlardır. Anıtın değeri hafızada yarattığı etki ile ilişkilendirilmektedir. (Omay Polat, 2008) Tarihi değer de kullanım değeri ile ilişkilendirilmektedir.

Ahunbay’a göre (Ahunbay, 2014); yapıların tarihi belge niteliği taşıması için ya tarihi bir olay veya kişiyle ilişkisi olmalı yada tarihi bir süreci yansıtmalıdır.

3.4.2 Eskilik değeri

Riegl’in ifadesine göre (Modern Anıt Kültü, 2015), harabelerde ki bozulmanın miktarı, ortaya çıkan manzaranın pitoreskliği ile doğru orantılıdır. Bozulma ilerledikçe eskilik değerinin yaygınlığı azalırken yoğunluğu, arta kalanın izleyicide bıraktığı etki,

artmaktadır.

Zamanın yıpratıcı etkisinden ve insan hasarlarının ardından günümüze ulaşan yapılar “enderlik”leri bakımından da korunmak istenmektedir. (Ahunbay, 2014)

Eskilik değeri açısından kaçınılması gereken nokta, anıtın oluşum sürecinde ki herhangi bir keyfi müdahaledir. Doğanın tahribatına herhangi bir ekleme veya çıkarma yapılmamalı, zamanla eksilenler tamamlanmamalı, anıtın kapalı formu değiştirilmemelidir. (Riegl, 2015)

Yapı veya yapı çevrelerinin ne zaman eskilik değerine sahip olduğu ülkeler ölçeğinde değişiklik göstermektedir. Yapıların korunmasında eskilik değeri zaman ölçütü ile ilişkilendirilir. Bu zaman ölçütü için günümüzde kesin sınırlar yerine farklı bir sanat, bir sosyal yapı veya teknik düzey gibi süreçlerin benimsenmesi daha doğru bir yaklaşım olarak görülmektedir. (Ahunbay, 2014)

3.4.3 Sanat ve estetik değeri

Estetik değerın öznel bir yargı olması tartışmalara neden olabilmektedir. Estetik değere sahip olarak belirlenecek yapı, sanat tarihçileri ve mimarlar gibi konunun uzmanı olan bir heyet tarafından değerlendirilmektedir. (Ahunbay, 2014)

Riegl’in görüşüne göre (Riegl, 2015); bir yapının sanat değeri ve tarihi belge niteliği birbirinden ayrı düşünülemezdir. Sanat değeri taşıyan anıtlar belli bir zaman diliminde üretildiği için aynı zamanda tarihi belge niteliği taşır. Her tarihi belde de aynı şekilde sanatın belli basamağını ifade ettiği için sanat değeri taşımaktadır.

“Kullanılmakta olan tüm anıtlarda var olan, anıtın işlevine atıfta bulunan ve insanın duyuşal ihtiyaçlarını karşılayan dünyevi maddi ve pratik bir değer olarak kullanım değeri, Riegl’in anıt değerleri sınıflandırmasında güncel değerler kategorisinde sanat değeri ile birlikte yer almaktadır.” (Riegl, 2015)

3.5 Koruma Biçimleri

Endüstri yapılarının dönüşümlerinde ana hedef olarak, yapıların tamamıyla yok olmadan koruma altına alınarak kamu yararı için yeniden kullanıma açılması amaçlanmaktadır. Ülkemizde halen kullanılmayan atıl endüstri yapıları henüz

bütünüyle yok olmadan koşullara göre işlevlerinin belirlenmesi ve restorasyon çalışmalarının başlaması gerekmektedir. (Ayaz, 2017)

Köksal (2005), endüstri yapılarının korunmasını beş biçimde derlemektedir;

- yeni bir işlev vermeden olduğu gibi koruma,
- eski işlevini sürdürerek veya kısmen koruma,
- müze olarak kullanım,
- farklı bir işlev vererek koruma
- ve karma kullanım olarak geçer.

3.5.1 Yeni bir işlev vermeden olduğu gibi koruma

Herhangi bir müdahalede bulunmadan veya en az müdahale ile koruma yöntemidir. (Köksal, 2005)

Bu koruma yönteminde yapı eski işlevini sürdürür, yeni veya farklı bir işlev ile yapıya yeni bir kimlik kazandırılmamaktadır. Dondurulmuş bir zaman dilimini ifade ettiği söylenebilir. Eminönü'nde bulunan PTT müzesi bu koruma türüne örnektir. Postahane çalışmasını sürdüren yapının bir bölümü müze olarak hizmet vermektedir. Müzede ise postahaneye ait arşiv ve ekipmanlar sergilenmektedir.

Şekil 3 PTT yapısı iç avlusu- postahane işlevi

Şekil 2 Kat merdiveninden müze katlarına bakış

3.5.2 Eski işlevini sürdürerek veya kısmen işlevlendirerek koruma

Çok az değişimle ve eski işlevine yakın bir işlevle koruma olarak açıklanmaktadır. (Köksal, 2005) Bu koruma türünde yapı ziyaretçiye korunduğu döneme ait dondurulmuş bir sahne sunmaktadır.

Aynen koruma uygulanan yapılarda müze ve kültürel tesis işlevleri sıklıkla görülmektedir.

1872’de açılıp 1986’da kapanan Völklingen Demir İşletmeleri bu koruma türüne örnek olarak gösterilebilir. 2000 yılında UNESCO koruması ile kullanıma açılan işletme eski işlevini aktif olarak sürdürmemese de yapı kullanıldığı dönemdeki izlerini tüm boyutlarıyla mekan deneyimi olarak ziyaretçilere sunmaktadır. Bunun dışında yapıda binlerce ziyaretçiye sahip büyük sergiler de düzenlenmektedir. (Voelklinger-Huette, 2018)

Şekil 4 Völklingen demir çelik işletmesi ziyaretçileri (Voelklinger-Huette, 2018)

3.5.3 Müze işlevi vererek koruma

Özgün donanımını yitirmemiş, çok fazla hasar veya müdahale görmemiş ve yeterli teknik bilgiyi sunacak nitelikteki yapıların müze olarak işlevlendirilmesi daha başarılı sonuçlar vermektedir. (Köksal, 2005)

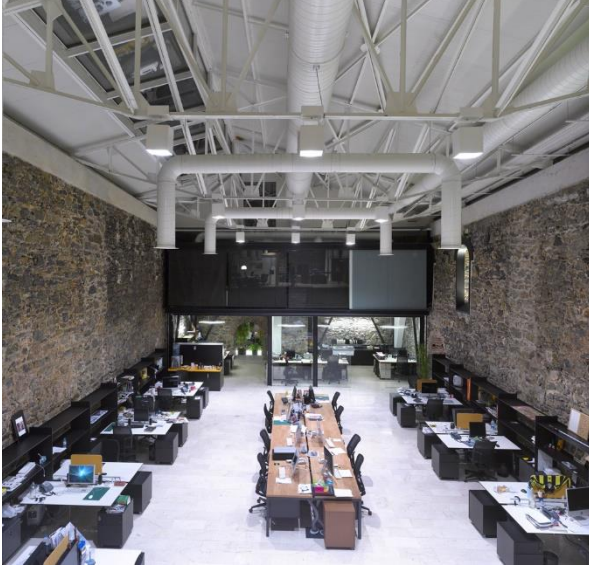

Şekil 5 Rahmi Koç Sanayi Müzesi eski işlevin canlandırması

Haliç lengerhane yapısının özgün donanımı korunmuş olup yapı Rahmi Koç Sanayi müzesi olarak kullanılmaktadır. Müzede endüstriyel tarihe ait, makineler, demiryolu, karayolu ulaşımı, bilimsel aletler, araba, otomotiv, uçak gibi bölümlerde endüstriyel koleksiyona ait eserler sergilenmektedir.

3.5.4 Farklı bir işlev vererek koruma

Bu koruma biçiminde, eski işlevini kaybetmiş yapıların ekonomik, ekolojik süreklilikleri adına yapıya özgün işlevinden farklı, yeni bir fonksiyon ataması yapılmaktadır.

Şekil 6 Tuz ambarı iç mekan fotoğrafı
((Arkiv, 2019) Foto:Emden, C.)

Bu korumanın en önemli sebeplerinden biriside kullanıcının, toplumun, faydasına olacak yapıların oluşturulmasıdır. Yeniden işlevlendirme aşamasında öncelikle yapı belgelenir ilk halleri araştırılır, arşivlenir, ilke ve yönetmeliklere uygun şekilde inşası devam eder. Belgeleme kısmında yapının statik durumu tespit edilir ve yapılan analizler sonucunda güçlendirme ya da yeniden inşası söz konusu olabilir.

Tuz Ambarı bu koruma türüne örnek olarak gösterilebilir. Günümüzde eski işlevini yitirmiştir. İç mekanda yapılan statik ve mekansal müdahaleler ile birlikte ofis olarak yapıya farklı bir işlev verilmiştir.

3.5.5 Karma kullanım

Genel olarak kullanım alanı büyük sahalarda görülmekle beraber bu sahalarda çoğunlukla kamuya açılmakta ve rekreasyon alanları olarak, çok fonksiyonlu esnek yapı tasarımına sıklıkla yer verilen bir biçim haline gelmiştir.

Şekil 7 Zollverein kömür işletmesi (NRW, 2018)

Örnek olarak; Zollverein Kömür Maden İşletmesi verilebilir. Özgün işlevinde kömür işletmesi şeklinde çalışan fabrika kompleksi, günümüzde endüstri (maden) müzesi, rekreasyon ve konser alanı gibi birden çok işlevi birarada barındırmaktadır.

3.6 Yeniden İşlevlendirerek Koruma

İlk yapılışındaki görevi yerine getiremeyen yapılar zamanla unutulmaya yüz tutmakta veya yıkımları ile karşı karşıya kalınmaktadır. İşlevini yitirmiş ve terkedilmiş yapılarda uygulanan bu yöntemin asıl amacı yapıyı tekrar yaşama katarak ömrünü uzatmak olmalıdır. Onları ihya etmek adına yeniden işlevlendirme, ekolojik, ekonomik, kültürel, tarihi ve sosyolojik açıdan pek çok değer taşımaktadır.

Bu değerler; tarihi değer, teknik değer, enderlik değer ve kullanım değeri olarak açıklanmaktadır.

Zaman içerisinde veya belirli olaylar ile değişim, insanda olduğu gibi yapıda da meydana gelmektedir.

Yapıların fiziksel ömürleri işlevlerine kıyasla çok daha uzun süre dayanmakta ve yapıda kendiliğinden bir değişim meydana gelmektedir. İşlevde zamanla teknolojik gelişmeler, sosyal ve kültürel değişimler neticesinde eskime gerçekleşmektedir. Malzeme ömrü tükenmeyen, işlevsel olarak yeterlilik gösteremeyen, güncelleştirme yapılmadığında terk edilerek harap olmaya yüz tutmuş yapıların, tekrar yaşanılır bir mekan haline getirilmesine yeniden işlevlendirme denmektedir. Yapının gerekli onarım ve eklemelerle yeni ihtiyaçlara uyumlu olarak tasarlanması olarak ifade edilmektedir. (Burden, 2004)

Endüstri yapılarının dönüşüm-yeniden işlevlendirme süreçlerinde eski ile yeni arasında tasarım kurgusu, mimari mirasa atanacak işlevin yapıyla bütünleşmesi, çağın ihtiyaçlarını karşılamasını amaçlanmaktadır. Endüstri yapılar işlevlendirilirken bulunduğu bölgenin beklentilerini karşılayarak tarihi değerini sürekliliğini sağlandığında olumlu yönde bir dönüşüm gerçekleşmiş olmaktadır. (Ayaz, 2017)

Türkiye'deki endüstri yapılarının korunması, bunların yeniden işlevlendirilmek suretiyle yaşama katılmalarıyla mümkündür. Yeniden işlevlendirmek, restorasyonu sağlamlaştırma, bütünleme ve yeniden yapma gibi tüm klasik müdahale türlerinden farklıdır. Yeniden işlev vermek suretiyle yapı yeniden tasarım sürecine dahil edilir. Yapının, yeni işlevinin ihtiyaçlarını tam olarak karşılaması adına belirli ölçüde yapı bünyesinde değişimleri, yeni ekleri gerektirebilmektedir. Yeni eklerin veya detayların nasıl yapılacağı noktasında belirli bir görüş yoktur. (Kuban, 2000)

Yeniden işlevlendirme de uluslararası kural geriye dönülebilir olmasıdır. Sahip olduğu tarihi ve kültürel önemi nedeniyle, bir uygarlık birikimi olarak geleceğe bırakılması gerekli anıt niteliğindeki endüstri yapıları bu kural dâhilinde değerlendirilir. Ancak değişimin çok hızlı yaşandığı bir sahada, ve bu değişime en kolay uyum sağlayan, özünde değişim olan endüstri yapıları için geriye dönüşümlü bir yaklaşım ön planda tutulmamaktadır. (Kıraç, 2001)

Endüstri yapıları dönemlerinde üretimin yapıldığı mekânlar olmasının yanında, hammaddenin iletildiği ve işlendiği mekânlardır. Dâhilinde bulunan eşya ve malzemeler gereğince çoğunluklu olarak geniş açıklıklı, iç hacmi büyük yapılardır.

Üretim mekânları, insani olarak tasarlanan bir mekândan ziyade, üretim sürecine ve üretimi gerçekleştirecek olan makineleri barındırmak üzere tasarlanmışlardır. Bu mekânları mekanik süreçler yerine, insan aktivitelerini barındırmak üzere dönüştürmek bir çeşit “yerinden etme” (disorientation) süreci olarak anılmaktadır. (Cengizkan, 2006)

Yeniden işlevlendirilen yapı, güncel haline dönüşümünün izlerini ve tarihsel katmanlarını, izleyici ve kullanıcı tarafından mekanda okunabilir hale getirilmelidir. Katmansal okunabilirlik sürdürülebilirlik kavramının alt parçalarıdır. Sürdürülebilirlik kavramı içerisinde incelendiğinde, yeni bir binanın, enerji sakınımı ve sürdürülebilirlik ilkeleri dışında üretilmesi durumunda karşı karşıya kalınan çevresel kirlilik düşünüldüğünde, yapının yıkılıp yeniden yapılması yerine mevcut yapı stoğunun kullanımı, çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel yarar sağlamakta olduğu görülmektedir. (Büyükarıslan & Güney, 2013)

Yapıya yeniden işlev kazandırılırken dönüşüm sürecinde bir kısmının yere bağlı bir kısmının işleve bağlı ölçütler yapının bulunduğu bölgede tespit edilerek, bu kriterler doğrultusunda işlevlendirilirken nasıl bir tasarım müdahalesi yapılacağıın analizi önem arz etmektedir. (Ayaz, 2017)

3.6.1 Yeniden işlevlendirmede fiziki müdahaleler

Yeniden işlevlendirme sırasında yapılar atıl kalma süreleri, yıpranma miktarları, strüktürel yeterlilik veya yeni işlev ile uyum gibi ihtiyaçlar doğrultusunda fiziki müdahalelere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu süreçte olduğu gibi korunan yapılar da olabilmektedir.

Olduğu gibi koruma yöntemi, anıt değeri taşıyan veya yüksek kaliteli ve kimlikli yapılarda uygulanmaktadır. Bu koruma tipinde yapıya müdahaleler olduğundan yapı için olumsuz etkiler görünmektedir. Yapıya sonradan eklenen bölümler döşeme ve kaplamalar kaldırıldığından yapının özgünlüğüne zarar verdiği görülmektedir. (Kıraç, 2001)

Bir yapı veya yapı grubunun korunması için belli değerlere sahip olması beklenmektedir ki onlar; özgünlük, bütünlük, tarihsel değer, belgesel değer, estetik ve sanatsal değer, teknik ve teknolojik değerler, enderlik-teklük değeri, grup değeri, kullanım değeri ve folklorik değer olarak geçmektedir. (ICOMOS, 2013)

Yapılacak müdahalelerde yapının özgünlüğünü korumak esastır. Yapıya zarar verecek ve tarihi belge niteliği olan izlerin yok olmamasına özen gösterilmelidir. Yapı bütünlüğü korunmalıdır.

Yeni bir işlev tanımlanacak olan yapının hangi değere sahip olduğu ve hangi değeri yansıtacağı ile ilgili konularda çalışmalar yapılır ve yapının taşıyacağı değerler tanımlanır. İnşaa sürecinde önemli noktalardan biriside kültürel miras olması sebebi ile yapıya en az müdahalenin yapılmasıdır. Her yapının müdahalesi kendi içinde özel olarak belirlenmeli genellemelerden kaçınılmalıdır.

Müdahaleler bakım, basit onarım, esaslı onarım, restorasyon, restitüsyon, rekonstrüksiyon şeklinde farklılıklar göstermektedir. Hangi müdahalenin yapılacağı yapı tescilli ise ilgili yapının bulunduğu tarihi yapıları koruma kurulundan resmi sonuç alınarak belirlenmelidir. (Yavuz E. , 2018) Restitüsyon, tarihi yapının belli bir dönemde ki mimarisini yeniden canlandırmaktır. Bu yöntem titiz bir araştırma ve analiz çalışması gerektirdiğinden büyük sanayi yapılarında tercih edilmemekte, bütünü içinde varlığı önem arz eden yapılarda kullanılmaktadır.

Kültürel mimarinin korunması için bu tür yapılar bazı değerlere sahip olması gerekir. Söz konusu olan değerlerden bir veya birkaçına sahip olan yapılar kültürel miras olarak ele alınıp ilkelere ve tüzüğe uygun şekilde uzmanları tarafından günümüz kullanıcının kullanımına yeniden kazandırılabilir.

Belgesel değer, yapının içinde olduğu toplum hakkında kültürel, sosyal, ekonomik hayatları ve mimarisi hakkında bilgi veren kaynaklar olarak belirtilmektedir.

Bütünlük değeri; yapının içinde bulunduğu çevre ve miras olma durumunu belirleyen diğer unsurların birlikte düşünülmesidir.

Enderlik değeri; mimari üslubu, malzemesi, işçiliği veya işlevi açısından benzeri olmayan veya zamanla yok olmuş yapılarda aranan teklik özelliğidir.

Estetik değer, yapının bulunduğu dönem vey dönemlerin bezeme ve tasarım anlayışını kapsamaktadır.

Folklorik değer; yapının bulunduğu toplumun örf, adet ve geleneklerinin yapıda bıraktığı izlerdir.

Grup değeri; yapının mimari ve tasarımsal bağlamda bir bütün oluşturmasından doğan değerdir.

Özgünlük değeri; yapının tasarımı, konumu, malzeme ve işçiliği açısından içinde bulunduğu toplumun korunmuş bir belgesi olmalıdır. Yapının kimliğini oluşturan katmanların tarihsel süreç içinde değerlendirilmeside bir özgünlük değeridir.

Tarihsel değeri; yapının tanık olduğu bir zaman, olay veya toplum için önemli bir şahsın orada bulunmasıdır.

Teknik değer; yapının inşa edildiği dönemdeki malzeme ve işçiliğe ilişkin belgesel nitelikleri kapsamaktadır.

Kullanım değeri; özgün işlevinin veya öngörülen yeni işlevinin yapıya kazandırdığı değerdir.

3.6.1.1 Mekân müdahalesi

Mevcut yapıya verilen yeni işlev yapıyla ne kadar uyumlu olursa olsun yeni mekânlar ve mevcut mekânların düzenlenmesi gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. Yeniden işlev kazandırılan yapının yeni işlevi ile bütünleşebilmesi adına bazı boşlukların açılması ve bazı eklemelerin yapılması gerekmektedir. Bu eklemelere, mekânsal ölçekte kapı, pencere, merdiven, asma kat örnek gösterilebilir.

Örneğin, işlevlendirilen yapıda kullanıcı sayısı değişmektedir, bu durumda ise yapıdaki merdiven sayısı, kaçış yolları, ıslak hacim gibi ihtiyaçlar doğrultusunda güncellemeler yapmak gerekmektedir. Yapıya yüklenen yeni işlevle beraber cephelerde mevcut cephe ile uyumlu olan yeni eklemeler yapılmasında gerekebilir.

Mevcut yapının yeni fonksiyon için yetersiz kaldığı durumlarda bina bütünlüğünü bozmayacak şekilde ek binalar veya boş alan değerlendirmeleri yapılabilir. (Yavuz E. , 2018)

Rahmi Koç müzesinde yapılan asma kat müdahalesi sergi alanının arttırılması için sonradan yapılan mekan müdahalesine örnek olarak gösterilebilir.

Müze örneğinde yapı, bütünlük, tarihsel, ve kullanım değerlerini öne çıkarmaktadır.

Şekil 8 Rahmi Koç Müzesi İç mekan fotoğrafı

3.6.1.2 Statik ölçekte müdahaleler

Yeni bir işlev tanımlanmış yapıda kullanıcı sayısı değişeceği için mevcut strüktürün yeni fonksiyonu taşıyabilir nitelikte olması gerekmektedir. Bu duruma göre statik olarak binada güçlendirme çalışmaları yapılabilir. Aynı zamanda dolaşım ağı için yapılan merdivenler ve mekânı daha verimli kullanmak için eklenen ara katlar da statik müdahaleler içinde sayılabilir.

Statik ölçekte yapılan müdahalelerde belgesel, bütünlük, kullanım ve teknik değerler ele alınmaktadır.

Tuz ambarının bir ofis olarak yeniden işlevlendirilmesi sırasında, yapının yüksek iç hacmi değerlendirilerek, bir bölümde asma kat yapılarak iç mekan hacmi arttırılmakla beraber aynı zamanda yapısında sağlamlaştırma şeklinde strüktürel müdahaleside gerçekleştirilmektedir.

3.6.1.3 Morfolojik müdahaleler

Bu koruma yöntemi yeniden işlevlendirme de sıklıkla uygulanan bir çalışmadır. Yapı sağlamlaştırılırken günümüz mimarisine uygun müdahaleler barındırır. Yapının strüktürü sağlam ve kullanılabilir olması halinde, yeni işleve yönelik olarak yapılacak müdahaleler ve eklerde malzeme ve strüktür yapı aslına uygun olmak durumunda değildir.

Dış cephelerde yapının ilk halinde cephe numunelerine ulaşılp yeniden inşası yapılır. Yapının yeni işlevi gereğince cephelerde yeni müdahaleler yapılabilir. Mevcut cephe ile uyumu korunarak yeni açıklıklar açılabilir. Örneğin yalıtım niteliği olarak mevcut yapı yeni fonksiyonu için yetersizse cephelerde iyileştirmeler yapılabilir.

Aynı zamanda yapıya yapılan ek hacimlerde morfolojik müdahale olarak ele alınmaktadır

Şekil 9 Tate modern eklenilen yapısı

((Arkitektüel) EU Tourism)

Morfolojik müdahalelerde, belgesel, bütünlük, enderlik, estetik ve kullanım değerleri esas alınarak yapılmalıdır.

Tate modern örneğinde bütünlük, estetik ve kullanım değerleri ile yapıda tuğla kaplama tarihsellik değeri açısından modern bir üslupla tasarlanmış olduğu görülmektedir.

3.6.2 Yeniden işlevlendirmede uluslararası örnekler

Örneklerin bir kısmı Unesco (UNESCO, -) Dünya Endüstri Mirası Listesi'nden alınmıştır. Örnek seçiminde, proje konusu kapsamına bağlı kalınarak; maden ocakları, demiryollarına ait yapılar, eğitim yapıları ve farklı bir işlev ile korunan yapılar öncelikli parametrelerden olmuştur. Bunun yanında işlevlendirilmesi ile kente değer kazandıran yapılarda örnek olarak seçilmiştir.

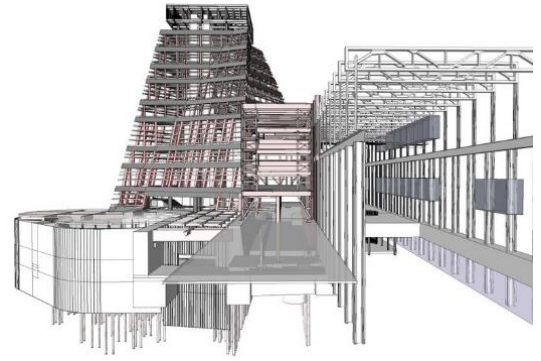
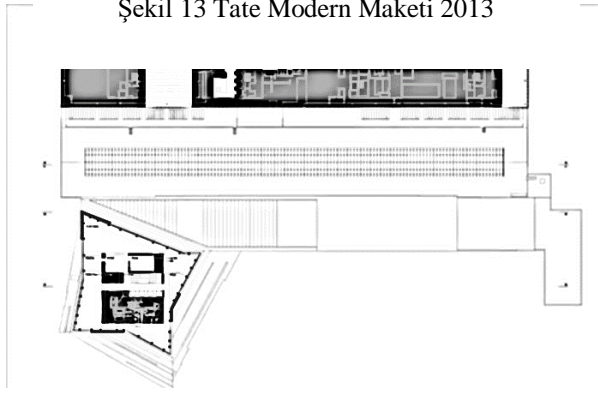
Tate Modern, Londra, İngiltere:

Tate Modern, Londra, İngiltere (Arkitektüel; TateModern)	İnşa yılı: 1947 – 1963 / 2000
 <p>Şekil 10 Tate Modern (TateModern)</p>	Konumu: Bankside, Londra, İngiltere
	Mimar: Sir Giles Gilbert Scott / Herzog ve Meuron
	İş veren: İngiliz Hükümeti
Özgün işlev: Elektrik Santrali	Yeni İşlev: Sanat Müzesi, Galeriler

Şekil 13 Tate Modern Maketi 2013

Şekil 14 Tate Modern Maketi 2013

Şekil 11 Tate Modern planı (Arkitektüel)

Şekil 12 Tate Modern diyagramı (Arkitektüel)

Şekil 15 Tate Modern iç mekan ((Arkitektüel)
Darrell Godliman)

Günümüzde modern sanat müzesi olan Tate modern, eski bir elektrik santralidir. Yapı iç mekanlarında eski işlev okunamamaktadır. Yeni kullanım değeri ile uyumlu bölücü duvar, esnek hacimler gibi düzenlemeler yapılmıştır. Yapı morfolojik olarak az müdahale ile korunurken iç mekanda kullanıma yönelik birçok düzenleme izlenmektedir. İç mekanda strüktürel elemanların okunabilirliği ön plandadır.

Şekil 16 Milenyum Köprüsünden Tate Modern görünümü 2013

La Fabrica, Barselona, İspanya:

Fabrika (Hudson, 2017; Mirror)	İnşa yılı: 1920/1973-75
	Konumu: Barselona, İspanya
	Mimar: - /Ricardo Bofill
	İş veren: -
	Tüm Alan m2 (iç/dış): 3,100 m2 (iç:500m2)
Özgün işlev: Çimento Fabrikası	Yeni İşlev: Konut ve Ofis

Şekil 18 Fabrikanın renovasyonu sonrası ofis bölümü
(Hudson, 2017)

Şekil 20 Yeniden İşlevlendirme öncesi Fabrika görünümü (Hudson, 2017)

Şekil 19 Yeniden İşlevlendirilme sonrası Fabrika yapısı (Hudson, 2017)

Völklinger Demir İşletmesi:

<p>Völklinger Demir İşletmesi (Köksal, 2005; Voelklinger-Huette, 2018)</p>	<p>İnşa yılı: 1873-1986 / 1994-1999</p>
 <p>Şekil 21 Demir işletmesine uzaktan bakış (Voelklinger-Huette, 2018)</p>	<p>Konumu:Saarland, Almanya</p> <p>Mimar: Schneeweiss Architekten, Reinhard Schneeweiss, Doris Schütz</p> <p>İş veren: Avrupa Topluluğu, Alman Hükümeti, Saar Sanat Yüksekokulu</p> <p>Tüm Alan m2 (iç/dış): 7.46 ha</p>
<p>Özgün işlev: Demir İşletmeleri</p>	<p>Yeni İşlev: Avrupa Sanat ve Endüstri Kültür Merkezi</p>

Zollverein Kömür İşletmesi, Almanya:

Şekil 22 Zollverein Maden İşletmesi öncesi ve sonrası (Mimdap, 2006)

Zollverein Kömür Maden İşletmesi (UNESCO; NRW, 2018; Mimdap, 2006)	İnşa yılı: 1927 / 1986 - 2001 UNESCO
 <p>Şekil 23 Zollverein Rekreasyon ve Konser Alanı (NRW, 2018)</p>	Konumu: Essen, Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti, Almanya
	Mimar: Fritz Shupp ve Martin Kemmer
	İş veren: Kuzey Ren Vestfalya eyaleti Kültür, Spor ve Konut Bakanlığı (Hansoy, Endüstri Arkeolojisi Ruhr Havzası, 2015)
	Tüm Alan m2 (iç/dış): -
Özgün işlev: Kömür Madeni Fabrikası	Yeni İşlev: Endüstri (Maden) Müzesi, Rekreasyon ve Konser Alanı

Glaselefant Hamm, Almanya:

Zeche Maximilian / Maximilianpark Glaselefant (Hamm Belediyesi, 2009; Maxipark, 2019)	İnşa yılı: 1902 / 1981-1984
 <p>Şekil 24 Cam Fil, Hamm, Almanya (Hamm Belediyesi, 2009)</p>	Konumu: Hamm, Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti, Almanya
	Mimar: Dr. Horst Rellecke
	İş veren: Hamm Belediyesi
	Tüm Alan m2 (iç/dış): 18m x 53m (3 kat)
Özgün işlev: Kömür Yığına Evi (Depo)	Yeni İşlev: Çelik ve camdan bir sera ile fil konstrüksiyonu, Şehir simgesi

Kömür deposu yapısına yeniden işlevlendirilme sırasında cam bir strüktür eklemesi yapılmıştır. Cam strüktürün sahip olduğu fil figürü ile şehrin simgesi haline gelmiştir. Bu özelliği ile endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesinin farklı bir boyutunda kültürel açıdan kente yeni bir anıt değeri kazandırılmıştır.

Şekil 26 Kentin simgesi haline gelen fil figürü tren garı önünde (Die Zugteilungs-Stadt (Hamm), 2012)

Şekil 25 Yapıya yapılan cam strüktür eklemesi (Maxipark, 2019)

Şekil 27 Kömür deposunun yeniden işlevlendirilmesinden önceki fotoğrafı (Maxipark, 2019)

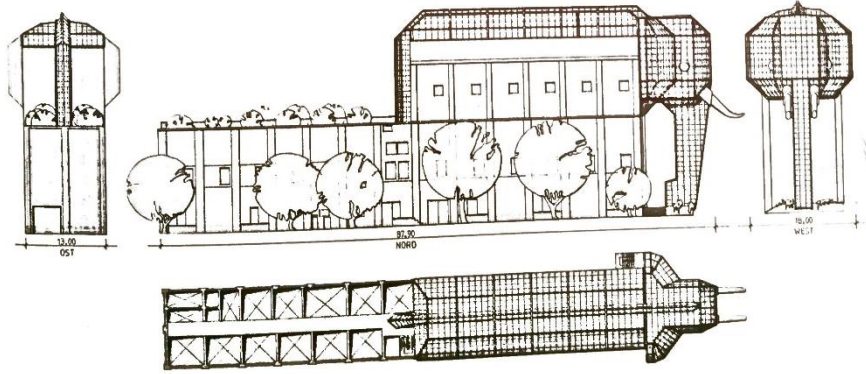

Abb. 14.4: Schnitt und Ansichten

159

Şekil 28 Glaselefant plan ve kesitleri (Hamm Belediye Kütüphanesi)

Lippe Park, Hamm, Almanya:

Şekil 30 Maden ocağı halinin hava fotoğrafı
(wikimedia.org)

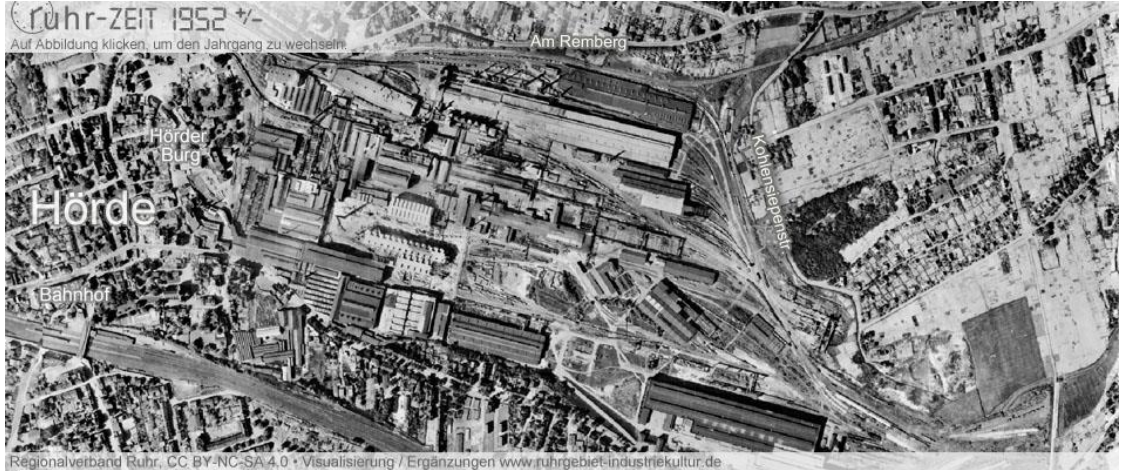

Şekil 29 Park halinin hava fotoğrafı
(wikimedia.org)

Lippepark önceden maden sahası olan arazi rekreasyon alanı ve spor sahaları ile karma kullanıma açılmıştır.

Lippe Park (Landschaftsarchitektur heute; Hamm Belediyesi, 2009; Prosper-Haniel Madeni)	İnşa yılı: 1922 / 2009-2014
	Konumu: Hamm, Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti, Almanya
	Mimar: - / Peter Davids (Peyzaj)
	İş veren: Hamm Belediyesi
	Tüm Alan m2 (iç/dış): 40ha
Özgün işlev: Maden Ocağı Sahası	Yeni İşlev: Rekreasyon Alanı

PhoenixSee, Dortmund, Almanya:

Şekil 32 PhoenixSee sahasının 1952'de ki hali (Ruhr Gebiet Industriekultur, 2018)

PhoenixSee (Dortmund Belediyesi; Ruhr Gebiet Industriekultur, 2018; Phoenix Dortmund)	İnşa yılı: 1902-2001 / 2012
	Konumu: Dortmund-Hörde, Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti, Almanya
	Mimar: - / Ropertz & Partner Planungsgesellschaft mbH, schlaich bergemann partner
	İş veren: ThyssenKrupp IBA Emscher Park Projesi
	Tüm Alan m2 (iç/dış): 24 ha
Özgün işlev: Demir-Çelik İşletmeleri	Yeni İşlev: Rekreasyon Alanı, Yapay Gölet

Gölet çevresi modern konut dokularıyla çevrenmiştir. Yeni yerleşim alanları oluşturularak atıl arazide yeni bir nüfus yoğunluğu ile aktif bir bölge haline

Şekil 35 Phoenix Park çevresi yeni konut dokusu

Şekil 34 Phoenix Park ticaret ve kamusal alanlar

Şekil 36 Phoenix park 2012,2013 ve 2018 yapım aşamaları (Phoenix Dortmund, 2018)

getirilmiştir. Konut yerleşimi ve kamusal alanın kullanıcılarına yönelik yeni ticaret birimleri de inşa edilmiştir. Ticaret aksı park girişinde kent merkezine yakın konumda yoğunlaşmış olup ziyaretçileri gölete yönlendirmektedir. Gölet çevresinde yeni rekreasyon alanları oluşturulmuş, yat limanları inşa edilmiştir.

Yıllar içerisinde geçirdiği dönüşüm ve düzenlemeleri ile demir çelik fabrikasının izleri okunmamakta olup bu dönüşüm projesinde kent belleği korunumunun

Şekil 37 Gölet ve çevresinde oluşan yeni rekreasyon alanları

amaçlanmadığı görülmektedir.

Landschaftspark Duisburg-Nord:

Şekil 38 Panaoramik görünüm ile Landschaftspark (Prosper-Haniel Madeni, 2018)

Landschaftspark Duisburg-Nord (Landschaftspark Nord Duisburg)	İnşa yılı: 1901 /1985
 <p>Şekil 39 Landschaftspark Duisburg-Nord. Foto: RIK/ Guntram Walter</p>	Konumu: Duisburg, Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti, Almanya
	Mimar: (Lichtdesigner) Jonathan Park
	İş veren: IBA Emscher Park Projesi, Duisburg Belediyesi
	Tüm Alan m2 (iç/dış): 20 Ha
Özgün işlev: Döküm Demir üretim tesisi	Yeni İşlev: Eğlence parkı, Konaklama, Kompleks

Gasometer Oberhausen:

Gasometer Oberhausen (Gasometer Oberhausen; Endüstri Kültürü)	İnşa yılı: 1920 / 1999
	Konumu: Duisburg, Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti, Almanya
	Mimar: Jürg Steiner
	İş veren: IBA Emscher Park Projesi
	Tüm Alan m2 (iç/dış): 68x68x117m
Özgün işlev: Gaz işleme ve depolama tesisi	Yeni İşlev: Dalış Spor Merkezi (Avrupa'nın en büyük kapalı alan dalış merkezi)

Şekil 41 Gasometer dış görünüş (Carsten Walden) (Gasometer Oberhausen)

Wunderland Kalkar, Almanya:

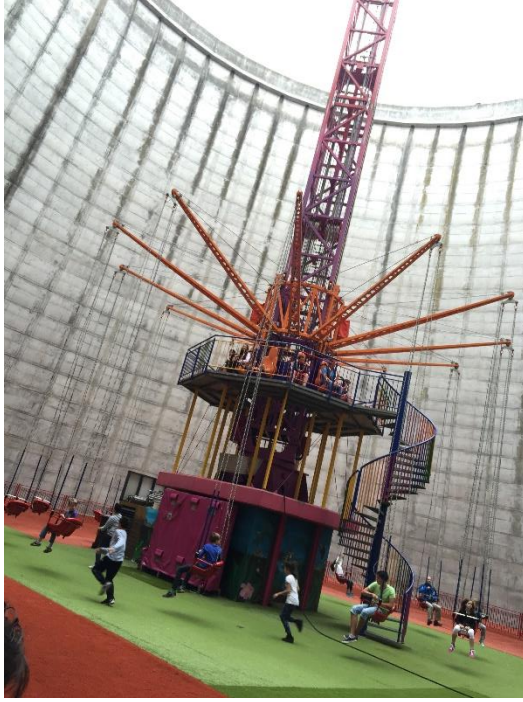
Wunderland Kalkar (Wunderland Kalkar)	İnşa yılı: 1902 / 1991-1996-2001
	Konumu: Kalkar, Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti, Almanya
	Mimar: - / Dutchman Hennie van der Most
	İş veren: -
	Tüm Alan m2 (iç/dış): -
Özgün işlev: Nükleer Enerji Santrali (Hiç aktive edilmemiş)	Yeni İşlev: Turizm, Konaklama. Otel, Toplantı ve Eğlence Merkezi.

Şekil 44 Lunaparkın bahçesinde idari kısmın görünüşü

Şekil 43 Lunapark bahçesi

Kaynaklarda belirtildiği üzere hiç kullanılmamış halde olan nükleer enerji santrali, yeniden işlevlendirilerek atıl halde kalmaktan kurtarılmıştır. Yeni işlevinde yapıya rekreasyon alanı olarak bir lunapark kurulumu gerçekleştirilmiştir. Santral bacası içine yerleştirilen eğlence aracı ise lunaparkın en kendine has kısmı olup insanları buraya çekmektedir.. Yönetim ve tesisat kısmı konaklama, idari ve lunaparkın deposu olarak kullanılmaktadır.

Şekil 45 Santral bacası içinden görünüm

Şekil 46 Wunderland Kalkar santral bacası, Almanya

Yapı İsmi	İnşa Yılı	Konumu	Tüm Alan	Mimarı	İşveren	Özgün İşlev	Yeni İşlev	Koruma Biçimi
Tate Modern	1947-1963 2000	Londra, İngiltere	-	Sir Giles Gilbert Herzog de Meuron	İngiliz Hükümeti	Elektirik Santrali	Sanat Müzesi, Sergi Alanları	Müze işlevi vererek koruma
La Fabrica	1920 1975	Barselona, İspanya	3.100	Ricardo Bofill	-	Çimento Fabrikası	Konut ve Ofis	Farklı bir işlev vererek koruma
Völklinger Demir İşletmesi	1873 1999	Saarland, Almanya	7.46 hA	-	Avrupa Topluluğu Alman Hükümeti	Demir ve Kömür İşletmeleri	Üniversite Yapısı ve müze	Yeni bir işlev vermeden koruma
Zollverein Maden İşletmesi	1927 2001	Essen, Almanya	-	Fritz Shupp ve Martin Krammer	IBA Emscher Projesi	Kömür Madeni Fabrikası	Endüstri Müzesi	Karma kullanım
Maximillianpark Glaselefant	1902 1984	Hamm, Almanya	100	Dr. Horst Rellecke	Hamm Belediyesi	Kömür Deposu	Çelik ve Cam Strüktürden Sera, Kentin yen	Farklı bir işlev vererek koruma
Lippe Park	1922 2014	Hamm, Almanya	40 hA	Peter Davids (Peyzaj mimarı)	Hamm Belediyesi	Maden Ocağı Sahası	Rekreasyon ve Ticaret Merkezi	Karma kullanım
PhoenixSee	1902 2012	Dortmund, Almanya	24hA	Ropertz & Partners	-	PhoenizOst Demir-Çelik Fabriks	Rekreasyon Alanı ve Yapay Gölet	Karma kullanım
Landschaftspark Duisburg-Nord	1901 1985	Duisburg, Almanya	20hA	Aydınlatma Tasarımcısı Jonathan Park	IBA Emscher Projesi	İETT Garajı ve Tramvay Hangarı	Rekreasyon ve Koanaklama	Farklı bir işlev vererek koruma
Gasometer Oberhausen	1920 1999	Duisburg, Almanya	650	Jürg Steiner	IBA Emscher Projesi	Gaz işleme ve depolama tesisi	Dalış Spor Merkezi	Farklı bir işlev vererek koruma
Wunderland Kalkar	1902 2001	Kalkar, Almanya	-	Dutchman Hennie van der Most	-	Nükleer Enerji Santrali	Rekreasyon ve Konaklama	Farklı bir işlev vererek koruma

Tablo 2 Uluslararası örneklerin korunma biçimleri ve değerlendirilmesi

3.6.3 Yeniden işlevlendirmede ulusal örnekler

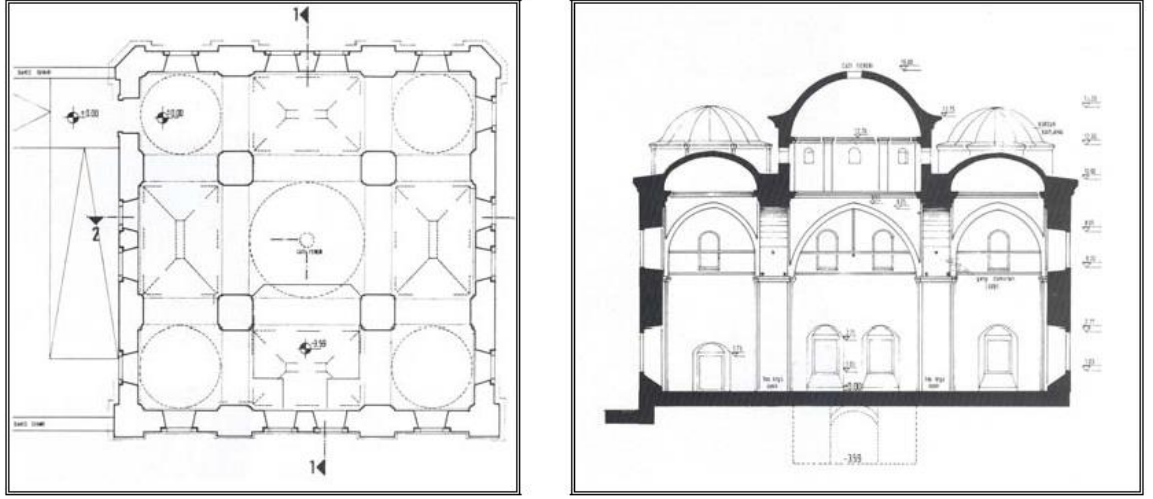
Ulusal örneklerin seçiminde endüstriyel miras yapıları, eğitim yapıları, demiryolları parametreleri uygulanmıştır. Örnekler kronolojik bir sıra ile anlatılmıştır.

Lengerhane Binası ve Hasköy Tersanesi – Rahmi Koç Müzesi:

Şekil 47 Hasköy Tersanesi ve Lengerhane öncesi ve sonrası hava fotoğrafları (Köksal, 2005) (Rahmi M. Koç Müzesi, 2018)

Koç Sanayi Müzesi (Ayaz, 2017; Rahmi M. Koç Müzesi, 2018; İbişoğlu, 1991)	İnşa yılı: 1703-1730 / 1951 / (1991-1994) (1996-2001)
	Konumu: Beyoğlu, İstanbul
	Mimar: - / Dr. Bülent Bulgurlu
	İş veren: Rahmi Koç Müzeler ve Kültür Vakfı
	Tüm Alan m2 (iç/dış): 27.000 m2
Özgün işlev: Lengerhane ve Tersane	Yeni İşlev: Müze

Şekil 49 Lengerhane Rölöve Plan ve Kesiti (Rahmi M. Koç Müzesi, 2018)

Şekil 50 Rahmi Koç Müsesi Halic'ten görünümü, 2019

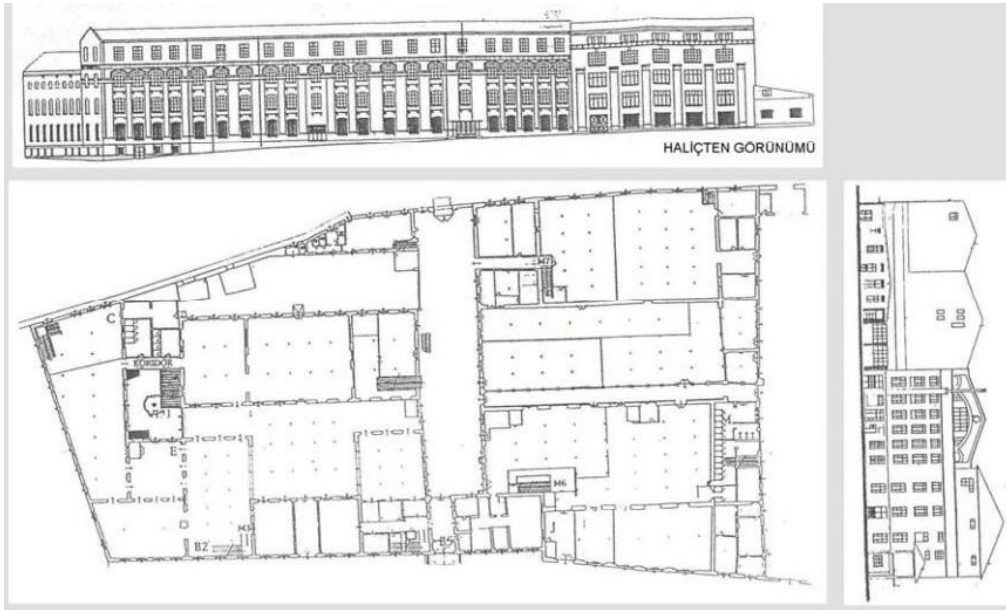
Cibali Tütün Fabrikası - Kadir Has Üniversitesi:

Şekil 51 Cibali Tütün Fabrikası Haliç'ten görünüm (Köksal, 2005)

Kadir Has Üniversitesi (Köksal, 2005; Kadir Has Üniversitesi; MimdapOrg, 2013)	İnşa yılı: 1884-1995 1998-2002
 <p>Şekil 52 Dönüşüm sonrası üniversite cephesi</p>	Konumu: Fener, İstanbul
	Mimar: - / Mehmet Alper
	İş veren: Kadir Has Vakfı
	Tüm Alan m2 (iç/dış): 45.000 m2
Özgün işlev: Tütün Fabrikası	Yeni İşlev: Üniversite Yapısı ve Müze

Cibali tütün Fabrikasının Kadir Has Üniversitesine dönüşümünün ardından üniversite yapısının da bir bölümü Cibali Tütün Fabrikasına ayrılmıştır. Bu bölümde tütün Fabrikasına ait bir sergi mekânı yer almakta olup döneme ait tütün ürünleri ve fabrikaya ait fotoğraflar sergilenmektedir.

Şekil 53 Cibali Tütün Fabrikası Rölöve Plan ve Görünüş (Gül Köksal, 2005 Doktora Tezi)

Santral İstanbul / Üniversite Kampüsü:

<p>Santral İstanbul (Arkitektüel, 2018)</p>	<p>İnşa yılı: 1910-1950 / 2007</p>
 <p>Şekil 54 Üniversite girişinde Santralin görünümü</p>	<p>Konumu: Eyüp, İstanbul</p> <p>Mimar: - / Nevzat Sayın, Emre Arolat, Han Tümertekin</p> <p>İş veren: İstanbul Bilgi Üniversitesi</p> <p>Tüm Alan m2 (iç/dış): 107.000 m2</p>
<p>Özgün işlev: İstanbul Elektrik Santrali</p>	<p>Yeni İşlev: Müze ve Üniversite</p>

Şekil 55 Santral İstanbul Projesi öncesi ve sonrası hava fotoğrafları (Arkitektüel, 2018)

Üniversite kampüsü olarak işlevlendirilmiş olan yapının bir bölümü kütüphane olarak kullanılmaktadır. Yapının strüktürel elamanları korunarak iç mekanda gösterilmiş ve yapım malzemelerinde dönemsel farklılıklarının kullanıcı tarafından okunabilir hale getirilmiş olduğu gözlemlenmektedir.

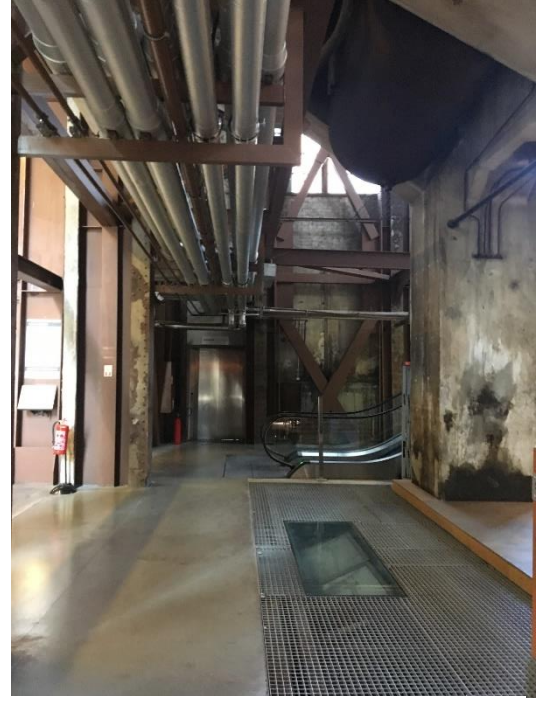
Şekil 56 Santral yapısı model ve çizim (Arkitektüel, 2018)

Şekil 57 Santral yapısı iç mekanı, kütüphane işlevi

Şekil 58 Zemin sergileme detayı

Şekil 59 Zeminde sergileme alanı örneği

Zemin boşluklarının sergileme hacmi olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Santral yapısında kafeterya gibi farklı bir işlev müze işlevinden ayrılmamış aynı hacimde birlikte kullanılmıştır.

Şekil 60 Santral giriş mekanı ve kafeterya işlevi

Şekil 61 Santral İstanbul müze işlevinde endüstriyel ekipmanların panoramik görünümü

Mekânın üst katındaki santral makine ve ekipmanları korunmuştur. Ziyaretçiye mekânı 1900'lerde dondurulmuş bir sahne içinde deneyimleme imkânı sunmaktadır.

Yalnızca müze işlevinden ziyade yeniden işlevlendirmek veya karma kullanım yapıyı dün ile birlikte bugünde yaşayan, nefes alan bir mekân haline getirmektedir.

Şekil 62 Kafeterya ve müze işlevinin birlikte görünümü

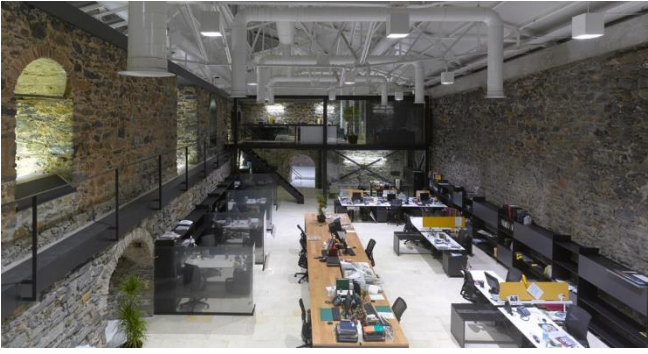

Şekil 63 Santral İstanbul müze işlevinde endüstriyel ekipmanların farklı açıdan panoramik görünümü

Tuz Ambarı:

Şekil 64 Tuz ambarı giriş cephesi

Tuz Ambarı Projesi (Erginoğlu & Çalışlar, 2009; Şenok, 2017)	İnşa yılı: 1864-1900 / 2008-2009
 <p>Şekil 65 Tuz ambarı ofis işlevi(Erginoğlu & Çalışlar, 2009) Foto:Emden C.)</p>	Konumu: Kasımpaşa, İstanbul
	Mimar: - / Erginoğlu & Çalışlar
	İş veren: Medina Turgul DDB
Özgün işlev: Tekel'e ait Tuz Ambarı	Tüm Alan m2 (iç/dış): 3000 m2
	Yeni İşlev: Ofis

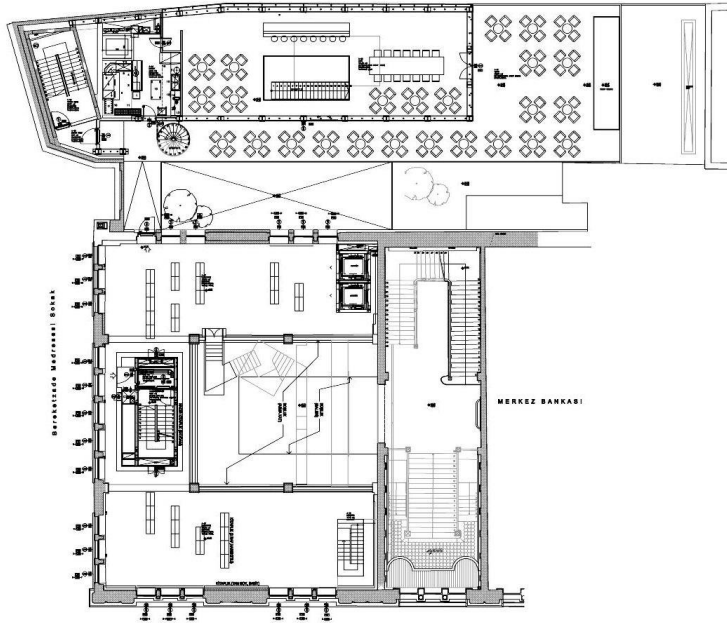

Şekil 66 Tuz Ambarı Kesiti (Arkiv, 2019)

Salt Galata Kütüphanesi:

Salt Galata (Eroyan, 2011; Arkiv, 2011; ArchMarathon, 2015)	İnşa yılı: 1892 / 2011
	Konumu: Beyoğlu, İstanbul
	Mimar: Alexandre Vallaury / Han Tümertekin
	İş veren: Garanti Bankası
	Tüm Alan m2 (iç/dış):
Özgün işlev: Osmanlı Bankası Binası	Yeni İşlev: Kütüphane, Sergi mekanı, Galeri

Şekil 68 Salt Galata Galeri Boşluğu (Arkiv, 2011)

Şekil 67 Salt Galata planı (Arkiv, 2011)

Samsun Tekel Tütün Fabrikası- Bulvar Samsun Projesi:

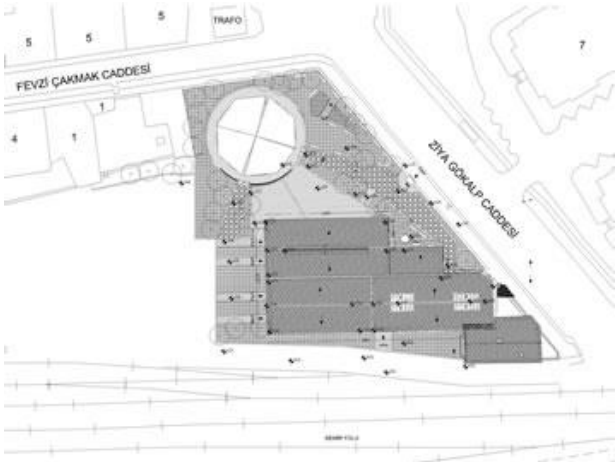
Şekil 69 Proje öncesi ve sonrası görselleri (Mimarlık Dergisi, 2014)

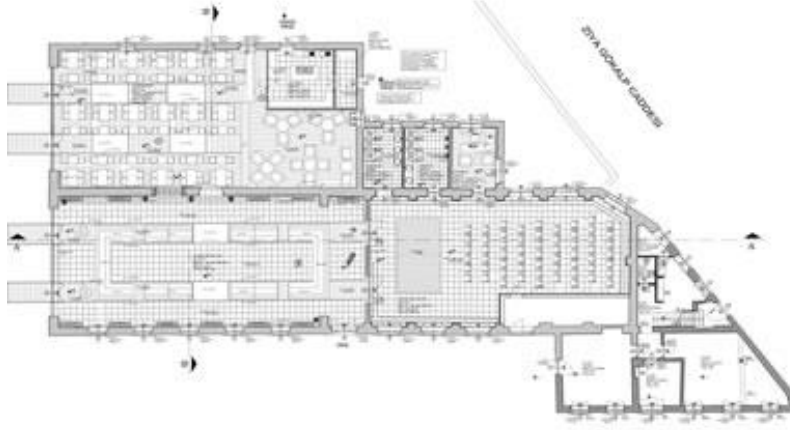
Bulvar Samsun Projesi (Us, 2014; Mimarlık Dergisi, 2014)	İnşa yılı: 1887-1994 / 2009-2012
	Konumu: Samsun
	Mimar: Fransız Üslup / Mim Yapı Mimarlık
Şekil 70 Yeniden yapım projesi yapı yerleşimleri (Mimarlık Dergisi, 2014)	İş veren: Fransız Reji Şirketi / Torunlar GYO + Turkmall Şirketler Grubu
	Tüm Alan m2 (iç/dış): 9321 m2
Özgün işlev: Tekel Tütün Fabrikası	Yeni İşlev: Rekreasyon ve Ticaret Merkezi

Nazilli TCDD Hangar Binası Restorasyon Projesi:

Şekil 71 Nazilli, TCDD Hangar Binası restorasyonu öncesi ve sonrası (Tren Haber, 2016)

Aydın TCDD Hangar Binası Restorasyon Projesi (Mimarlık Dergisi, 2014) (Tren Haber)	İnşa yılı: 1881-1890 / 2012-2014
 <p>Şekil 72 Dönüşüm sonrası çatı planı (Mimarlık Dergisi, 2014)</p>	Konumu: Nazilli, Aydın
	Mimar: Nas İnşaat
	İş veren: Nazilli Kaymakamlığı ve Nazilli Belediyesi
	Tüm Alan m2 (iç/dış): 819 m2
Özgün işlev: TCDD Hangar yapısı	Yeni İşlev: Rekreasyon Alanı, Restoran ve Sergi Salonu

Şekil 73 Yeniden işlevlendirme sonrası plan çizimi (Mimarlık Dergisi, 2014)

Şekil 74 Dönüşüm projesi kesiti (Mimarlık Dergisi, 2014)

Yapı İsmi	İnşa Yılı	Konumu	Tüm Alan	Mimarı	İşveren	Özgün İşlev	Yeni İşlev	Koruma Biçimi
Hasköy Lengerhanesi Rahmi Koç Müzesi	1703-1951 2001	Beyoğlu, İstanbul	27.000	Dr. Bülent Bulgurlu	Sultan III. Ahmet Rahmi Koç Müzeler	Lengerhane ve Tersane	Endüstri Müzesi ve Restoran	Müze işlevi vererek koruma
Cibali Tütün Fabrikası Kadir Has Üniversitesi	1884-1995 2002	Fatih, İstanbul	45.000	Mehmet Alper	Kadir Has Vakfı	Tütün Fabrikası	Üniversite Yapısı ve Müze	Müze-Farklı bir işlev vererek koruma
Santral İstanbul	1910 2007	Eyüp, İstanbul	107.000	Emre Arolat, Han Tümertekin, Nevzat Sayın	Ganz Şirketi Bilgi Eğitim ve Kültür Vakfı	Silahtarağa Elektrik Santrali	Üniversite Yapısı ve müze	Müze-Farklı bir işlev vererek koruma
Tuz Ambarı	1864 2009	Kasımpaşa, İstanbul	3000	Erginoğlu & Çalışlar	Medina Turgul	Tekel'e ait Tuz Ambarı	İç Mimarlık Ofisi	Farklı bir işlev vererek koruma
Salt Galata	1892 2011	Beyoğlu, İstanbul	10.000	Alexandre Valluary Han Tümertekin	Garanti Bankası	Osmanlı Bankası	Kütüphane, Sergi mekanı,	Farklı bir işlev vererek koruma
Samsun Tekel Tütün Fabrikası	1887 2012	Samsun	9321	Fransız Üslup Mim Yapı Mimarlık	Torunlar GYO	Tekel Tütün Fabrikası	Rekreasyon ve Ticaret Merkezi	Karma kullanım
Nazilli Demiryolları Hangar Binası	1881 2014	Nazilli, Aydın	819	Nas İnşaat	Nazilli Kaymakamlığı	TCDD Hangar Yapısı	Rekreasyon Alanı, Restoran ve	Farklı bir işlev vererek koruma

Tablo 3 Ulusal örneklerin korunma biçimleri ve değerlendirilmesi

4. BÖLÜM: ARMUTÇUK-EREĞLİ DEMİRYOLU HATTININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Armutçuk-Ereğli demiryolu hattı ülkemizin Batı Karadeniz bölgesinde yer alan Zonguldak vilayetinin Ereğli ilçesi sınırları içerisinde bulunmaktadır. Hat, maden çalışanlarının ulaşımını ve maden ürünü olan kömürün iletimini sağlamak amacıyla Ereğli’de kurulmuştur.

Şekil 75 Türkiye haritasında Zonguldak ili ve Ereğli ilçesini gösteren harita (Kıray, 1964)

4.1 Karadeniz Ereğli Tarihsel Gelişimi

Tarihçesi milattan öncesine dayanan bu yerleşim yerini anlatırken tarihi, coğrafi, jeopolitik, sosyal-ekonomik, sanayi ve nüfus hareketleri gibi parametrelerden yararlanılmıştır. Bu bölümde ölçek gittikçe küçültülerek arazi çevresi ve özelde projeye konu olan yapıya ulaşılmaktadır.

Karadeniz bölgesinin en batısında doğal limanı ile öne çıkmakta olan Ereğli kenti, Türkiye haritasında da kendini “Baba burnu” ile fark edilir kılmaktadır.

“Karadeniz’in, doğal liman bakımından fakir kıyılarında “Baba” ve “Alaca” burunlarının meydana getirdiği korunakla, Yıldız ve Poyraz rüzgârlarına kapalı olan Ereğli, tarihin her çağında işlek bir liman olmuştur. İlçe tarihinin başlangıcı M.Ö. XX. Yüzyıl ve öncesine gider. Maryandinliler diye bilinen Frik’lerin oturduğu Maryandina adında bir köydü. M.Ö. VI. Yüzyılda şehir Yunan kolonisi haline gelmiş, sonra

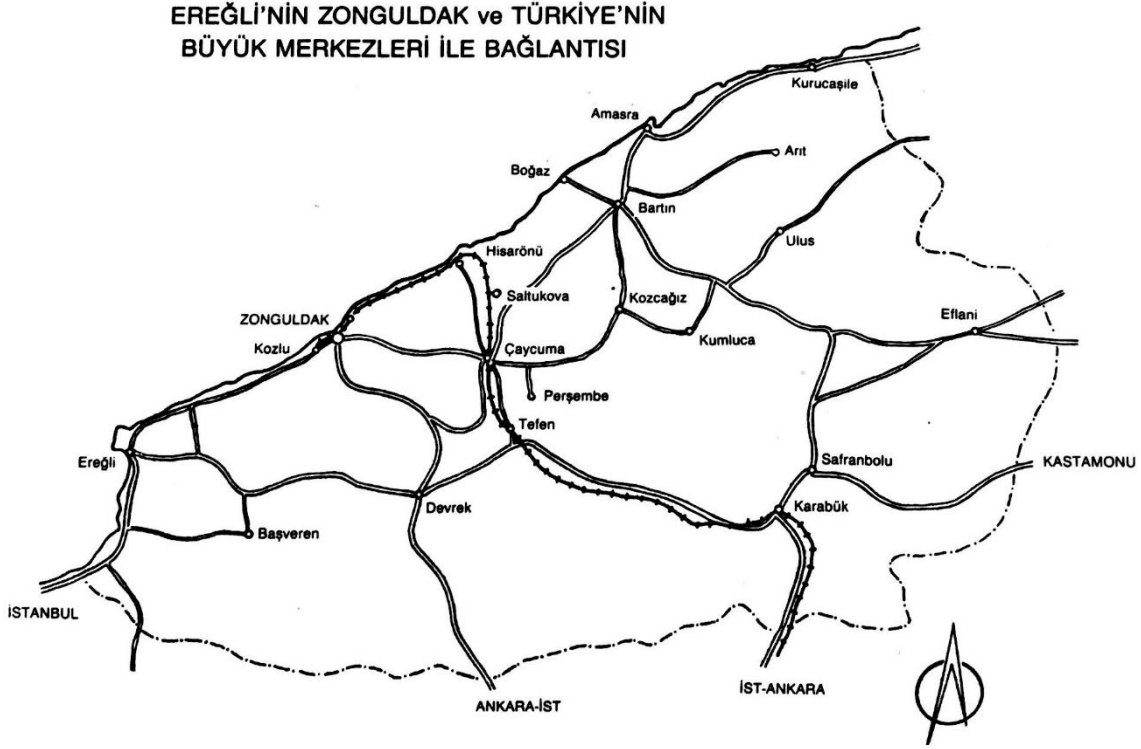
sırasıyla Roma ve Bizans devrelerini yaşamıştır. Kasaba ve civarı bu dönemlere ait kalıntılarla doludur.” (Kıray, 1964) Tarihi kalıntıların bazısının Cehennem Ağız Mağaralarında ve Ereğli Müzesinde sergilenmekte olup, halen müze depo arşivlerinde sergilenmeyen kalıntılarında olduğu bilinmektedir. (Tokel, Çekül Vakfı Temsilcisi ile Röportaj, 2018)

Şekil 76 Harita üzerinde Ereğli'nin konumu (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

“XIV. yüzyıl başlarında, kasabanın bir Ceneviz kolonisi olduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber XI. Yüzyıldan beri Anadolu'ya gelmeğe başlayan Türk gruplarının bir kısmı Ereğli ve civarına kadar inmiş, buralarda Bizanslılar tarafından, belirli yerlere yerleştirilmişlerdir. Ereğli'nin tam ne zaman Osmanlılar tarafından zapt edildiği hakkında türlü kaynaklar arasında görüş birliği yoktur. En eski tarih 1327 ve en yenisi 1402'dir. Siyasi bakımdan ne zaman İmparatorluğun bir parçası haline gelmiş olursa olsun, Türklerin yerleştirilmesi ve Türkleştirme hareketlerinin 200 yıldan fazla sürdüğü anlaşılmaktadır. Osmanlıların politik hâkimiyetinden sonra da, daha kalabalık Türk gruplarının gelip yerleştiği ve Türkleştirme hareketinin

kuvvetlendiği bilinmektedir. 1923'ten sonra Lozan Antlaşması ile kasabadaki son 1200 Rum da mübadele edilmiş ve Ereğli böylece tamamen Türkleşmiştir. Ereğli XIX. yüzyılın başlarında ayanlık ile idare edilmiştir. Sonra müslimlik merkezi olmuştur. Bu devrede Devrek, Bartın, Ereğli'ye bağlı kasabalardı.

1829 yılında Ereğli yakınında ilk defa kömür bulunmuş ve 1848 yılında işletmeğe başlanmıştır Ereğli'nin bundan sonraki hayatını tayin eden en önemli faktör kömür işletmeleri olmuştur. 1869'da vilayet teşkilatı ile kaymakamlığa çevrilmiştir. Şimdi Zonguldak ilinin ilçelerinden biridir.” (Kıray, 1964, s. 39)

4.1.1 Nüfus ve nüfus hareketleri

“1840 yıllarında, havzada kömürün bulunup işletilmesine kadar Ereğli, nüfusu 2000 civarında, köyden biraz büyük bir limandan ibaretti. Kömür İşletmesi'nin neden olduğu nüfus hareketi ile 1860'lara doğru Ereğli'de gelişme başlamış ve 1890'larda nüfus 4.000'i, 1910'da 6.000'i geçmiştir. Böylece kasabanın nüfusu 60 yıl zarfında %300'den fazla bir artış göstermiştir. Nitekim bugün Ereğli'nin büyük eşraf sayılan ailelerinden en az yedi tanesi bu dönemde civar köylerden kasabaya göç etmişlerdir. Hızı bugün beklenen değişme kadar olmamakla beraber, yüz yıl öncesinin nüfus artımı ve diğer değişikliklere sebep olmuştur. Bugün(1964) gözlemlenen ileri derecede dışarı açılma ve şehirleşme o zamandan beri devam edegelen değişikliklerle açıklanabilir.” (Kıray, 1964)

Şekil 78 Sahil şeridinin doldurulmadan önceki hali ((wownturkey, 2019) Ümit Gürbüz arşivi)

1963 yılında açılışı yapılan demir çelik fabrikası için gerekli enerji ihtiyacının bir kısmı da Ereğli Kömür İşletmeciliği (EKİ) tarafından karşılanmaktadır. İşletmeden çıkarılan taşkömürü buharlı lokomotif ile Ereğli istasyonuna getirilir ve ardından sahil hattı boyunca ilerleyen bir diğer hat ile fabrika içine ulaştırılır. Sahil hattı bu dönemde fabrikaya kömür taşımacılığı için, doldurulmuş ve rayları döşenmiştir. Bu işlem, Ereğli sahil şeridine liman sonrası yapılan ikinci müdahale olmuştur.

“Ereğlililer iş aramak üzere kasabalarına 100-200 kişilik gruplar halinde akın akın gelen parklarda, kahvelerde bekleyen yabancılarla ilişki kurmak durumundadırlar ki bu alışık olmadıkları durum kasabalıları tedirgin etmektedir.” (Kıray, 1964, s. 179)

Şekil 79 Sahil şeridinin ilk kez doldurulmasından fotoğraflar ((wownturkey, 2019)Ümit Gürbüz arşivi)

1960 başlarında Erdemir demir çelik fabrikasının Ereğli’de kurulmaya başlamasıyla nüfus artışı ivme kazanmış, kent dışarıdan hızla göç almaya başlamıştır. Bu durumun beraberinde ise Ereğli’de konut, elektrik, su, kanalizasyon gibi altyapı eksikleri ortaya çıkmıştır. (Akbaş, 2018) Artan konut ihtiyacı ile kiraların yükselmesi de gündeme gelmiştir. Fabrika çalışanlarının kalması için fabrikaya ait lojmanlar inşa edilmiştir. Lojman sahası içinde ailelerin ihtiyaçları doğrultusunda ilk ve ortaokullar da açılmıştır.

Genel olarak her kademedeki okul türü ve sayısında artış yaşanırken özellikle Ereğli’ye lise yapılması, fabrikanın açılması sonrasında bir kampanyaya dönüşmüştür. (Akbaş, 2018, s. 182)

4.1.2 Sosyo-ekonomik yapısı

Zaman içinde Fabrikanın kendi personeline özel okul, kulüp, lokal, pansiyon, plaj, sinema vb. hizmetler sunması, fabrika kurulurken istimlak edilen arazilerin düşük fiyatlandırılması, fabrikanın mal alımlarını Ereğli dışından yapması, kuruluş aşamasında bir takım ruhsat meseleleri yüzünden fabrika yönetimi ile Ereğli’de halkın ve esnafın fabrika yöneticilerine tepki duymalarına neden olmuştur. Ancak zaman

içinde fabrika yöneticilerinin kendi personeli dışındakilere de bu hizmetlerden yararlanma hakkı tanınması, halkın ihtiyaçlarına yönelik yapılan projelere destek vermesi bu algıyı yumuşatmıştır. (Akbaş, Ereğli Demir ve Çelik Fabrikalarının Kuruluşu ve Ereğli Havzası (1960-1980), 2018, s. 182,183)

Ereğli bu dönemde açılan pek çok sinema, kulüp ve dernekler aracılığıyla canlı bir kültürel yaşama ev sahipliği yapmıştır.

Günümüzde dış göç ile gelen nüfusun oranı azımsanamayacak derecededir. Bu durum ise kent kültürünü zenginleştiren ve geliştiren bir nitelik olarak ifade edilebilmektedir.

4.1.3 Sanayi ve madencilik

Ereğli milattan öncesine dayanan tarihini, limanı ve barındırdığı milletler sayısınca yaşata gelmiştir. İstanbul'dan Sinop'a kadar gemilerin sığınacağı tek doğal liman olması hasebiyle önemini hep korumuştur. Yüzyıllarca deniz ulaşımının uğrak bir limanı olmuştur. Osmanlı Devleti'nde Ereğli, tersaneleriyle ünlenmiştir bir kasabadır. (Kdz. Ereğli Ticaret ve Sanayi Odası, 1986, s. 95)

İktisadi önemini 1822 (bazı rivayetlere göre 1829) yılında Köseazgı mevkiinde kömürün bulunması ile kazanmış, devletin bekası için büyük önem arzeden taş kömürü ortaya çıkarılmıştır.

Taş kömürünün yanında ilçenin diğer yeraltı kaynakları; manganez, kuvarsit, kalker ve dolomittir. Ereğli Demir ve Çelik Fabrikasının (Erdemir) kuruluşundan sonra fabrikasında hammadde ihtiyacı doğrultusunda kuvars, kuvars kumu, dolomit ve kalker madenleri üzerinde de işletilme çalışmalarına başlanmıştır.

“Ara sanayi olan demir-çelik sanayinin kurulması ancak taş kömürüne bağlıdır. Kömür endüstrinin hammaddelerinin başta gelenidir. Petrol ve su enerjisi yerine kullanılabilen olmasına rağmen, demir çelik için ancak kömür gereklidir. Demir cevherinden demirin oksitlenerek alınması için bugüne kadar uygulamada kullanılabilen başka bir madde bulunmadığı ifade edilmektedir.” (TTK, s. 4).

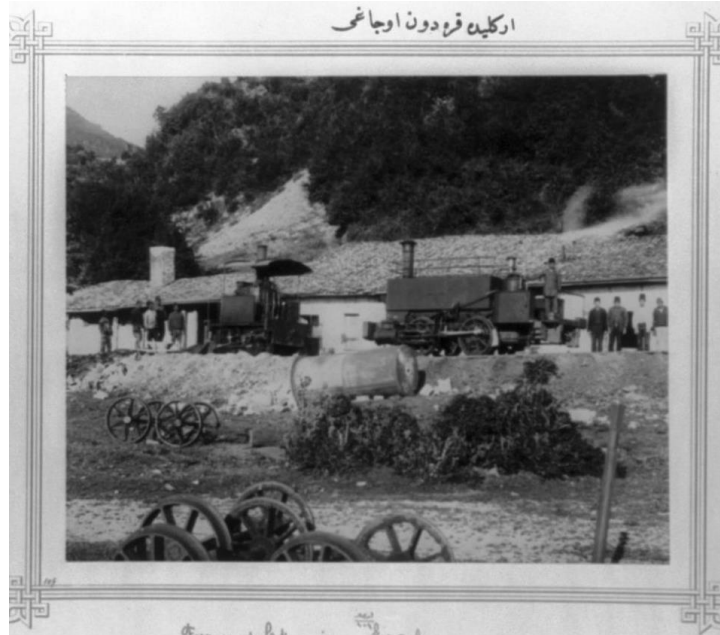
Ereğli Köprü Civarında; Arpazade Cemal, Ereğli çarşısında; İstikbal Şirketi, Kandilli Şirket-i Kollektif; Sarıcazadeler Şakir ve Cemal 1928 yılı Büyük Ticaret Salnamesi'nde geçen Maden Kömürü tacirleri arasında sayılmaktadır. Aynı Salname de geçen diğer bir Madenci kaydı ise Türk Madencileri Anonim ve Manganez Şirketleridir. (Karadeniz Ereğli Ticaret ve Sanayi Odası, 1986, s. 61) .

4.2 Ereğli İçin Madencilik ve Taşkömürü İşletmeciliği

18. yy'da sanayi dallarının ve özellikle donanmanın duyduğu ihtiyacı karşılamak üzere taşkömürüne talep artmış ve bu zamana kadar ithal edilen kömür devlet hazinesini zor duruma bırakmıştır. İhtiyacın karşılanması adına yurtiçinde kömür arayışı çalışmalarına başlanmış ve devletin bütün birimlerine taşkömürü hakkında bilgilendirme yapılarak örnekler iletilmiştir. Bu taşlardan bulan kişinin ise ödüllendirileceği bildirilmiştir. (TTK, 2012, s. 1).

Ereğli'den Uzun Mehmet, askerliği sırasında arandığını öğrendiği kara taşları Neyren deresinde görmüş ve ocağa atarak taşları test etmiştir. Kor hale dönüşen taşların aranan taş kömürü olabileceğini düşünerek, bulduğu taşları İstanbul'a götürmüştür. İncelenen ve denenilen taşların iyi nitelikte taşkömürü olduğu anlaşılmıştır. Sultan II. Mahmut'a ulaşan haber sonucu Uzun Mehmet döneminde en yüksek dereceli devlet memuru maaşının üstü ile ödüllendirilmiştir ki bu da Sultanın kömüre verdiği önemi göstermektedir. (Kdz. Ereğli Tarih Doğa ve Kültürünü Yaşatma Derneği, 1988)

1829 yılında bulunan taşkömürünün bir takım olumsuzluklar sonucu ancak 1848 tarihinde işletilmeye başlandığı kaynaklarda geçmektedir. (Kdz. Ereğli Tarih Doğa ve Kültürünü Yaşatma Derneği, 1988)

Şekil 80 II. Abdülhamit Han'ın albümlerinden (1876-1909) Ereğli'de kok kömür ocağı
((wowturkey, 2019) Altuntaş arşivi)

1829	Taş kömürünün Ereğli'nin Kestaneci köyünde Uzun Mehmet tarafından bulunduğu kabul edilmektedir.
1848	Havza sınırları belirlenerek, Hazine-i Hassa adına taş kömürü işletmeciliği başlamıştır. Hazine-i Hassa idaresi tarafından galata sarraflarına ve İngiliz Şirketlerine işletme ruhsatı verilerek kayıtlarda ki ilk düzenli üretime geçilmiştir. ²
1849	Havza işletmesi Galatalı Sarraflara kiralanmıştır.
1851	İngiliz mühendis Barklay kardeşler ve 8 maden nezaretçisi Evkaf Nezareti tarafından özel anlaşma ile havzaya getirilmiştir.
1854-1855	Geçici İngiliz İdaresi Devri
1854	Kırım savaşı süresince, müttefik ülkelerin donanma ihtiyaçlarını karşılamak üzere Kozlu, Üzülmaz mıntıkasında üretilen kömürler İngiliz ve Fransızlar tarafından işletilmiştir. Bu dönemde dekovil ³ hatları, yeni demiryolları döşenmiş ve maden direkleri ile düzenli olarak tahkim edilen ilk ocaklar açılmıştır. (TTK, 2012, s. 5)
1859	Havzanın işletmeciliği Kuyumcu Yorgaki Zafiripulos'a verildi.
1860	Havzanın işletmeciliği tekrar İngiliz Kömür Kumpanyası'na verildi.
1848 ile 1865 yılları esnasında kömür havzasının çalıştırılması muhtelif yabancı ve yerli yatırımların kontrolü altında kalmıştır. Beş yıl içinde sadece 40 000 ton kömür,	

² 1848 yılı TTK tarafından taş kömürü işletmeciliğinin başladığı yıl olarak kabul edilmektedir ve TTK ambleminde de bu tarih görülmektedir.

³ Dekovil: Ray aralığı 60 cm veya daha az olan, araçları buhar, hayvan veya insan gücüyle yürütülen küçük demiryolu. TDK Sözlüğü, Kasım 2018

tecrübeli maden işçilerinin dışarıdan ithali ve açık işletme gibi basit metotların tatbik edilmesi ile istihsal edilmiştir. (Güney, 1966) ⁴	
1865-1883	Bahriye İdaresi Devri
1865	Havza'nın denetimi Bahriye Nezaretine verildi. "1865 Yılında Padişahın ⁵ emriyle Havzanın yönetimi "Ereğli Livası Kaymakamı ve Madeni Hümayun Nazırı" adı ile Mirliya Dilaver Paşa'ya verilmiş olup, Üzülmez Üretim Bölgesinin bir bölümü Dilaver adını bu isimden almıştır. Havzayı bir harabe halinde bulan yeni idare; hukuki, idari, teknik ve özellikle sosyal bir düzen kurmak için 100 maddelik bir nizamname hazırlamıştır." (TTK, 2012)
Kırım Savaşının patlak vermesi ve Türk-İngiliz Müttefik Donanmasının ihtiyacı olan kömürü temin etmek gayesiyle kömür havzasının işletilmesi imtiyazının bir İngiliz şirketine verilmesi ile başlamıştır. İlk defa makine ve teçhizat kullanılmış, maden mühendisleri İngiltere'den getirilmiş ve yerli madenciler eğitilmiştir. (Güney, 1966)	
1884-1908	Kumpanyalar Devri
1883'den sonra kurulan şirketler; Ermeni Karamanya Kumpanyası, Gürcü Kumpanyası, Saracazadeler Maden Kömür Şirketi, Fransız Ereğli Şirketi Osmaniyesi olarak kayıtlarda geçmektedir. (TTK, 2012) Kömür üretiminin % 40 oranında ihracına müsaade edilmesi ile kumpanya ⁶ devri başlamıştır.	
1885	Havza'nın ilk kuyusu olan, 1 numaralı Kurci Kuyusu Kozlu'da Kurci şirketi mühendisi G. Ralli tarafından açıldı. Karamanyan Şirketi de Alacaagzı'nda 131 numaralı ocakta havzanın ilk varagelini kurdu.
"Teknik bilgidен yoksun, küçük üreticiye oranla daha ilmi ve işletmecilik ruhu ile hareket edilen bu devrede Havza için faydalı gelişmeler olmuş ise de teknik ve sosyal	

⁴ Güney, M. (1966) *Zonguldak Kömür Ocaklarında Yeraltı Madencilik Faaliyetleri*. ODTÜ Ankara s.107
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/110944>

⁵ Sultan Abdülaziz Dönemi (1861-1876)

⁶ Kumpanya: Genellikle yabancı sınai, ticari ortaklık. TDK Sözlük, Ekim 2018.

<p>tesislere, sermayelere oranla gerekli yatırımlar yapılmamış, en iyi damarlardan üretime gidilerek kömür havzasında yağma meydana geldiği TTK Raporlarında belirtilmektedir.” (TTK)</p>	
1893	Zonguldak Limanı, liman yükleme tesisi ve bazı hatlara demiryolu yapım ihalesi Ereğli Şirketine verildi.
1896	Damarların isimlendirilmesinde, kömür damarını ilk bulanın isminin verilmesi esas alınmaya başlandı. Ereğli Şirketi Osmaniyesi” kuruldu.
1902	Ereğli Şirketi, 5.200 m uzunluğunda Gelik-Asma Havai Hattını hizmete açtı.
<p>“Maden işletmeciliğinin engellenmemesi amacıyla, havzadaki mülkiyet hakkını kısıtlayan Dilaver Paşa Nizamnamesi’nin 10. maddesine göre: “Kömür bulunan yerlerde, devlet binaları ile han, fırın, mağaza, kahvehane ve diğer binalar, resmi heyetin belirleyeceği uygun yerlere yapılacak, ruhsatsız bina yaptırılmayacaktır” hükmü ile havzada kaçak yapılaşmaya izin verilmez. 1858 Arazi Kanunu ve 1906 Maden Nizamnamesi’nin 639. maddesi taşınmaz mal edinilmesine olanak tanıdığı halde havzada mülkiyet sorunu devam eder.” (Zaman, 2014)</p>	
1908	Havzanın kontrolü Bahriye Nezaretinden alınarak Nafia Nezaretine verildi ve “Ereğli Maadin-i Hümayun Nezaretı” unvanı “Ereğli Madenleri Umun Müdürlüğü’ne dönüştürüldü. Ereğli’de bulunan müdürlük Kozlu’ya, Bahriye Kışlalarına taşındı.
1908-1914	Meşrutiyet Devri
<p>Meşrutiyetle birlikte kömür işletmeciliği önce Nafia Nezaretine bir ay sonra da Ziraat ve Ticaret Nezaretine verilmiştir. Kozlu Kömür madenleri Osmanlı Anonim Şirketi ve Maadin Osmanlı Anonim Şirketi ve bu devrin belli başlı kuruluşlarıdır. (TTK İnsangücü Eğitim Şube Müdürlüğü, 1990, s. 13)</p>	
1909	Havza-i Fahmiye (Kömür Havzası Müdürlüğü) Müdüriyeti kurulmuş, 1920 yılına dek idarecilik bu müdürlükten verilmiştir. Bu tarihlerde yerli-yabancı 300’ün üzerinde kömür ocağı işletmecisi var olduğu TTK raporlarında geçmektedir.

“1900’lerin ilk çeyreğinde ve özellikle 1909’dan sonra havza Bahriye’den alınmasıyla sivil idareye geçince, yüzlerce kömür ocağı açılırken ona yakın dilin konuşulduğu, farklı yapılara sahip bir madenci topluluğu ve yeni toplumsal ilişkiler oluşur. İşletmecilik faaliyetleri için gerekli sanayi tesisleri çevresinde yapılarla eşzamanlı olarak amele barakaları, amele bakkalları ve kahvehaneler doluşur. Bu gelişme Zonguldak kentsel yerleşmesini oluştururken önce iş gücü istihdamı ve ardından hizmet sektörünü oluşturur. Kentsel yerleşme küçük bir kasaba iken kömür madeni kentleşme sürecini başlatır ve geliştirir.” (Zaman, 2014)

1910	Ereğli Madenleri Müdürlüğü, Kozlu’dan Zonguldak’a yeni yapılan binaya nakledildi (11 Haziran).
------	--

1911	289 sayılı Teskere-i Samiye ile havza kamulaştırıldı (30 Ocak).
------	--

“Osmanlı Devleti, Amasra ve Ereğli’deki Karbonifer pencereleri⁷, önce Abdülmecid tapusu, sonra Dilaver Paşa Nizamnamesi, daha sonra da Tezkere-i Samiye ile işletmecilik faaliyetleri için korunmaya çalışılır.” (Zaman, 2014)

1914-1920	Dünya Harbi Devresi
------------------	----------------------------

Harbin başlamasıyla beraber bir Alman albayın yönetiminde kurulan Harp kömür merkezi ile Ereğli havzası, Almanların nüfusu altına girmiştir. Alman sermayedeler birçok şirketin aksiyonlarını ele geçirmişlerdir. Bu arada Havza, düşmanın hedefi haline gelmiş, Rus donanmasının top ateşi altında yapılan çalışmalarda, 1911 de 904,352 ton olan kömür üretim 1912 de 624.748 tona, 1917 de ise 158,703 tona düşmüştür. Harbin sonunda ve mütareke esnasında, Fransız sermayesini korumak bahanesiyle, havza Fransızlar tarafından işgal edilmiş ve idaresi de merkezi İstanbul’da bulunan “İtilaf kuvvetleri kömür komisyonuna verilmiştir. Mütareke sonuna doğru üretim yeniden yükselmiş 1918’de 186.056 ton, 1920 de ise 569.870 ton çıkmıştır. Zonguldak ve Ereğli’nin Fransızlar tarafından işgali yöre halklarının direnişleri ile karşılaşmış ve sonunda işgal kuvvetleri Zonguldak ve Ereğli’yi terketmek zorunda kalmışlardır.” (TTK İnsangücü Eğitim Şube Müdürlüğü, 1990, s. 13)

⁷ Karbonifer pencereleri: (fr.) karbon dönemi. TDK Sözlük, 2018

1919	Fransızların bir taburu Ereğli Şirketini korumak amacıyla Zonguldak'a geldi (8 Mart).
1920	Ereğli halkının direnişi ve Büyük Millet Meclisinin girişimi sonucu Fransızlar Ereğliyi terk etti (18 Haziran).
<p>“Taşkömürünün yurt için önemli bilen Ankara Hükümeti üretimin arttırılması ve çalışan işçilerimizin sosyal durumlarının düzeltilmesi için daha 1920 yılında, İstiklal Savaşı sırasında bile bazı önlemler almıştır.” (TTK İnsangücü Eğitim Şube Müdürlüğü, 1990, s. 14)</p>	
1921	151 sayılı, Havza-i Fahmiye Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanun yürürlüğe girdi (12 Eylül).
1924	Türkiye'nin ilk maden mühendisliği okulu olan “Yüksek Maadin ve Sanayi Mühendis Mektebi” Zonguldak'ta açıldı.
1925-1936	Vasıtalı Müdahaleci Dönem
<p>Bu dönemde kurulan “Havza İktisat Müdürlüğü” ile ocakların kontrolünün yanında devletin havzaya doğrudan doğruya işletmeci olarak girmesi sonucunda yeni yasalarla; 1926 Yılında Türk Kömür Madenleri TAŞ 'nin kuruluşu, Maadin Nizamnamesinin 2818 sayılı Maden Kanunu ile değiştirilmesi olarak başlıca değişiklikler yapılmıştır.” (TTK, tarih yok)</p>	
1926	İş Bankası Zonguldak Kömür Havzası'nda Kozlu Kömür İşleri TAŞ'ı (Kömüriş) kurdu. (Daha sonraki yıllarda da Maden Kömürü TAŞ (Türkîş), Kilimli Kömür Madenleri TAŞ ve Kireçlik Kömür Madenleri TAŞ'ı kurdu.). 1926 yılından sonra Türkiye İş Bankası tarafından kurulan Kömür-aş şirketi ile Fransız sermayeli Ereğli şirketi tarafından işletilmiştir. (Oskan, 2014)
1930	Ereğli Madenleri Müdürlüğü; Havza-i Fahmiye Müdürlüğüne (Kömür Havzası Müdürlüğü) dönüştürülerek, İktisat Vekaleti Maden Umum Müdürlüğüne bağlandı. (“Havza-i Fahmiye Müdürlüğü”nün adı, 31 Mayıs 1939 tarihinde, “Havza İktisat Müdürlüğü” olarak değiştirildi).

1937	Etibank Ereğli Kömürleri İşletmesi T.A.Ş.'ı (EKİTAŞ) kurdu (28 Nisan).3146 sayılı yasa ile Ereğli Şirketi'nin sahip olduğu tüm mal varlıkları Etibank'a devredildi (31 Mart). İhsaniye İtalyan ocaklarının ve Kömürleş'in İş Bankası ve Fransız hisselerinin alınmasından sonra, Kozlu Kömür İşletmesi, EKİTAŞ'ın bir kuruluşu olarak teşkilatlandı (27 Ağustos).
1937-1939	Ereğli Kömür İşletmeleri Dönemi
07.03.1937 tarih ve 3146 sayılı Kanunla Ereğli şirketi Hükümet tarafından satın alınarak Etibank'a devredilmiştir. ⁸ 1937–1939 yılları arasında da özel kişilere ait bazı ocaklar satın alınarak, Etibank tarafından kurulan Ereğli Kömür İşletmeleri T.A.Ş. (EKİ) eliyle işletilmeye başlanmıştır. (Osman, 2014, s. 48; Zaman, 2014)	
1940	3867 sayılı “Kömür Havzasındaki Ocakların Devletçe İşletilmesi Hakkındaki Kanun” ⁹ (Devletleştirme Kanunu, Füzyon) yayımlandı (5 Haziran).
1943	EKİTAŞ, Mahdut Mesuliyetli Ereğli Kömürleri İşletmesi Müessesesi (EKİ) haline dönüştürüldü (23 Ekim).
1953	1922 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile EKİ İşletme sınırları belirlendi (3 Aralık).
1956	Armutçuk Kömür İşletmesi (AKİ) Müessesesi mahdut mes'uliyetli bir müessese haline getirildi (13 Aralık).
1957	Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumunun Kurulması (TKİ)
3460 sayılı Kanuna ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı bulunmak koşulu ile Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumunun (TKİ) kuruldu; Etibank'a bağlı bulunan Ereğli Kömürleri İşletmesi Müessesesi (EKİ), Armutçuk Kömür İşletmesi Müessesesi (AKİ), Türkiye Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi ve Garp Linyitleri İşletmesi Müessesesi (GLİ) Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumuna bağlandı (22 Mayıs).	

⁸ 07.03.1937 tarih ve 3146 sayılı kanun ekte verilmiştir.

⁹ 30.05.1940 tarih ve 3867 sayılı kanun ekler kısmında verilmiştir.

1958	4/9925 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile EKİ' ye devredilen Havza Sınırları yeniden tanımlandı (5 Şubat).
1968	6/10692 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile, kömür havzasının kuzey sınırı, İnebolu mendireğinden Ereğli Mendireği arasındaki sahil karasularımıza kadar uzatılarak (Tevsi Sahası) 1958 havza sınırlarına dahil edildi. (7 Eylül)
1983	Türkiye Taşkömürü Kurumunun Kurulması (TTK)
<p>Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu (TKİ)'na bağlı bir müessese olarak faaliyette bulunan Ereğli Kömürleri İşletme Müessesesi (EKİ) 19/10/1983 tarih ve 2929 sayılı kanunla kaldırılarak yerine Armutçuk, Kozlu, Üzülmüş, Karadon ve Amasra Taşkömürü İşletme Müesseselerini bünyesinde toplayan (TTK) Türkiye Taşkömürü Kurumu oluşturulmuştur." (TTK, 2012, s. 5)</p> <p>TTK'nın amacı ise; genel sanayi ve enerji politikasına uygun olarak taşkömürü ile taşkömürü havzasındaki diğer maden rezervlerini en iyi şekilde değerlendirmek, Yurt ekonomisine azami katkıda bulunmak şeklinde belirlenmiştir." (Aktaş, s. 8)</p>	
<p>Ana Statüsünde yer alan faaliyet konuları arasında; "11 Haziran 1937 tarihli ve 3241 sayılı Ereğli Şirketinden alınan liman (Zonguldak), demiryolu ve madenlerle Kozlu ve Kilimli demiryollarının işletilmesi ve havzadaki deniz işlerinin tekel altına alınması ve Ereğli Kömür Havzasındaki Ocakların Devletçe İşletilmesi Hakkındaki yasayla Etibank'a ve Ereğli Kömürleri İşletmesine verilmiş ve devredilmiş bulunan, TKİ Kurumuna intikal eden taşkömürü madenlerini, sınai tesisleri, liman ve demiryollarını ve konulmuş olan tekeli ve Ereğli Limanı ile Ereğli, Armutçuk demiryolunu işletmek." de bulunmaktadır." (Türkiye Taşkömürü Kurumu, tarih yok)</p>	
1986	Teskere-i Samiye yürürlükten kaldırıldı.
1989	TTK Rehabilitasyon ve İşgücü İyileştirme Projeleri başlatıldı.
1991	Hükümetler Dönemi
2001	TTK Yönetim Kurulunun Ana Statü düzeltme istemi Kurumun Bağlı Bulunduğu Devlet Bakanlığı'nın yazıları ile Yüksek Planlama Kurulu'nun

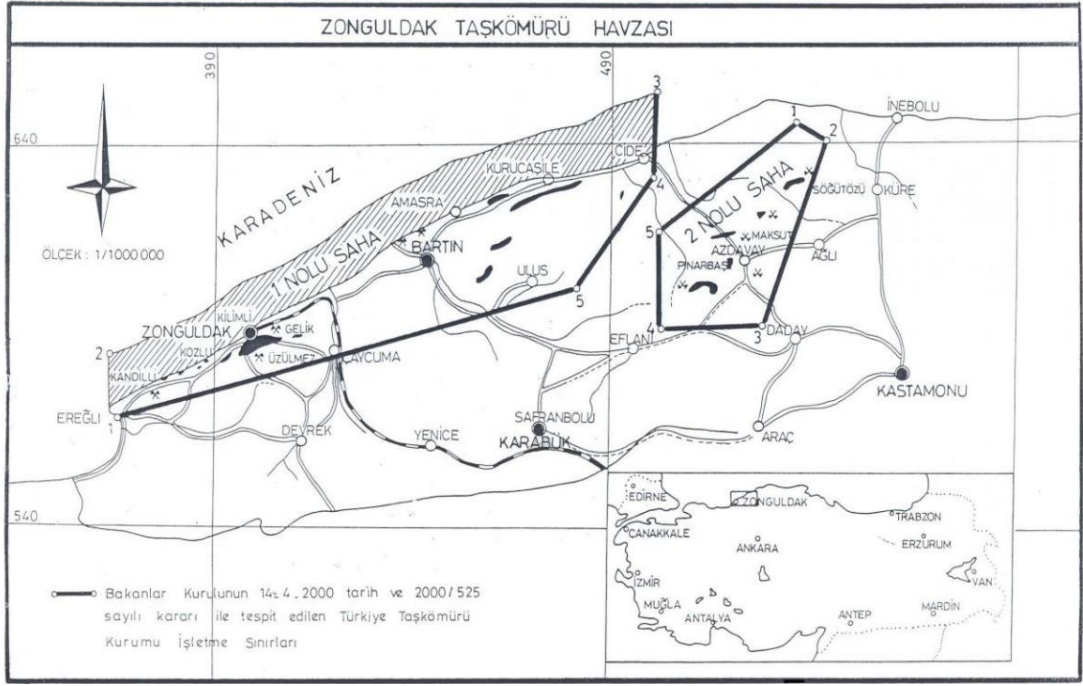
	kararı ile "taşkömürü ve Taşkömürü Havzası'ndaki diğer madenleri işletme ya da işletme yetkisi" de TTK'ya verilmiştir.
2003	1991 yılından sonraki hükümetler döneminde Devlet Bakanlığı ilgili kuruluşu olan TTK, 58. Hükümetin 2003'te kurulmasından sonra tekrar Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı kuruluş haline getirildi.
<p>5177 sayılı Maden Kanunu ile Ereğli kömür havzasındaki ocakların devletçe işletilmesi hakkındaki kanun kararlaştırılmıştır. Ereğli Kömür Havzasının imtiyaz sahasının Bakanlar Kurulu kararıyla küçültülmesi sonucu serbest kalan alanlar, ihale edilmiştir.</p> <p>2005 yılında ise rödovans usulü işletilmesi uygun görülerek, ihaleleri yapıldı. Kandilli ve Alacağzı sahaları işletilmesi için özel şirketlere 20 yıllığına verildi.</p>	

Tablo 2 Taş kömürü İşletmeciliği Tarihçesi (TTK)

Şekil 81 Eski kömür taşımada kullanılan kalyonlar
((wownturkey, 2019)Ümit Gürbüz arşivi)

Kuruluşundan itibaren birçok kez el değiştiren maden ocaklarının mülkiyet değişimi tablolaştırılmıştır. Mülkiyet değişiminin bir tek ulus içinde dahi kalmamış olması havzaya ait bilgilere ulaşmayı güçleştirmiş olmakla birlikte TTK, TKİ gibi milli kurumların raporları, tarihçe dosyaları araştırmaları sonuçlandırmaya yardımcı olmuştur.

Şekil 82 Zonguldak taş kömürü havzası haritası (TTK)

TTK; Zonguldak ve Bartın il sınırları içinde 5 müessesesi ile üretim faaliyetlerini sürdürmekte olup, bunlar batıdan doğuya doğru, Armutçuk, Karadon, Kozlu, Üzülmez ve Amasra Taşkömürü İşletme Müesseseleridir. (TTK, 2012, s. 7) Bu işletmelerden Armutçuk İşletmesi tez kapsamında çalışma alanı ile ilişkilidir.

4.3 Armutçuk Taşkömürü İşletme Müessesesi:

Ereğli-Armutçuk müessesesi 1 Ocak 1984'te kurulmuş olarak kayıtlarda geçmektedir. (Karadeniz Ereğli Ticaret ve Sanayi Odası, 1986, s. 86)

Kandilli¹⁰ ve Alacağzı adlarında iki adet üretim sahasına sahiptir. Havzanın en

batısında 38,5km'lik bir sahada yer alan müessesede; yarı koklaşabilir taşkömürü, Armutçuk-Alacağzı adında iki işletmede üretilmektedir. (Kdz. Ereğli Ticaret ve Sanayi Odası, 1986)

Şekil 83 Armutçuk İşletmesi (taskomuru.gov.tr)

¹⁰ Armutçuk Belediyesinin ismi sonrasında değiştirilerek Kandilli Belediyesi olarak adlandırılmaktadır.

“Üretim çalışmaları ise -460/-560 katlarındaki panolarında büyük damarda sürdürülmektedir. Jeolojik yapısının karmaşıklığı, çalışılan damarların kalın, dik ve yangına elverişli olması, üretim faaliyetlerinin güçlüklerle yürütülmesine neden olmaktadır. Damar kalınlıkları 3-9 m arasında değişmekte olup, üretilen kömürler Armutçuk Taşkömürü İşletme Müessesesinde Armutçuk lavuarında yıkanmaktadır. 2012 yılında 566,60 m taştı ileme sağlanmıştır.” (TTK, 2012, s. 7)

Şekil 84 Varagel ve vinçe ait eski ve güncel fotoğraflar (Kandilli Derneği arşivi)

Varagel, 1892-1893 yıllarında Zonguldak Limanı'nı yapmak üzere yöreye giren Fransız kökenli Ereğli Şirket-i Osmaniyesi (Ereğli Şirketi), tarafından yaptırılmıştır, kömür üretim ocağına işçi ve malzeme taşınmasında kullanılmıştır. (Tokel, 2017).

“Armutçuk kömür havzasında ki varagel, (eğimli arazilerde vagonların çift yönlü taşındığı nakliyat yolu, vasıtası), 245 metre uzunluğunda raylı sistem üzerine kurulu; karşılıklı ağırlık esasını temel alan bir tekniğe göre çalışmaktadır. 45 derece eğimli bir yüzey üzerinde çalışan varagelde, çelik halatlara bağlı biri sabit, diğeri taşıma aracını (payton) hareket ettiren olmak üzere, iki adet çelik halat ve bunların dolandığı tambur (makara) ile fren düzeneği bulunmaktadır” (Tokel, 2017).

Armutçuk madenlerinden çıkan kömürün taşınması sarp kayalık kıyı bandından zor şartlarda deniz vasıtalarına yüklenmesiyle sağlanmıştır. 1885'te inşa edilen ve şimdi TTK'ya ait varagel, Zonguldak'ın dış dünyaya bağlanan ekonomik iskelesi mahiyetinde olmuştur. Osmanlı döneminde de, deniz kenarına inmekte kullanılan ve

bugün bile çalışan varagel, denize malzeme indirip, denizden malzeme çıkarmakta kullanılmış ve 2007 yılında hurdaya satılan 1919 yılı yapımı vinçten sonra varagelde kaderine terkedilmiştir. (Pusula Gazetesi, 2017)

Şekil 85 Armutçuk maden işletmesi kıyı şeridi (Kandilli Derneği arşivi)

4.3.1 Armutçuk-Ereğli demiryolu hattı

Ereğli-Armutçuk demiryolu hattı TCDD tarafından 1953 yılında işletmeye açılmıştır. Limandan kömür ocaklarına kadar uzanan hat toplamda 15 km'dir. Kömür ve yolcu taşımakta olan hat kapatılmasıyla rayları 2009'da sökülüştür. (TCDD)

Şekil 86 Armutçuk-Ereğli Hattında Çalışan Buharlı Tren (Kandilli Kültür Derneği)

Demiryolu hattında düzenli yolcu katarları günde üç gidiş ve üç dönüş seferi yapmaktadırlar. Maden ocaklarında aylık işçi değişimi ay başlarında olup bu zamanlar hatta iki ek sefer daha bulunmaktadır. Günlük ortalama yolcu sayısı yaklaşık 450 iken bunların 400'ünün pasolu işletme çalışanlarının oluşturduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Armutçuk maden işletmesinin bir parçası olan demiryolu hattı (Kıray, 1964)

Şekil 87 Hatta ait lokomotifin Kırmacı Mahallesinden geçişi (Orhan Küçükaslan arşivi)

4.4 Erdemir Demir Çelik Fabrikası

Ülkemizde ikinci bir demir-çelik fabrikasının daha kurulması yönünde ilk adım 1944 yılında dönemin başbakanının kalkınma planında yer almasıyla atılmıştır. (Akbaş, 2013, s. 25) Bu planda Ereğli'de demir-çelik tesislerinin kurulması öngörülmüş, bu fabrikanın yapılması için Amerika Birleşik Devletleri'nden talep edilen kredi reddedildiği gibi Amerikalı uzman, raporunda Ereğli'de yapımı planlanan demir ve çelik fabrikası için istenen krediyi reddettiği gibi Karabük Demir-Çelik kompleksini durdurmayı dahi önerecek mahiyette Türkiye'ye bir hammadde ve tarım ürünleri ihracatçısı ülke modelini önermiştir. Buna karşılık 1955 yılına gelindiğinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar meclis açılış konuşmasında: “Ağır sanayiden olan demir-çelik fabrikalarının artmasına mevcutlarının tevsiine birinci

dereceden önem veriyoruz.” diyerek konu üzerinde devletin hassasiyetini en birinci ağızdan dile getirmiştir. (Akbaş, 2013)

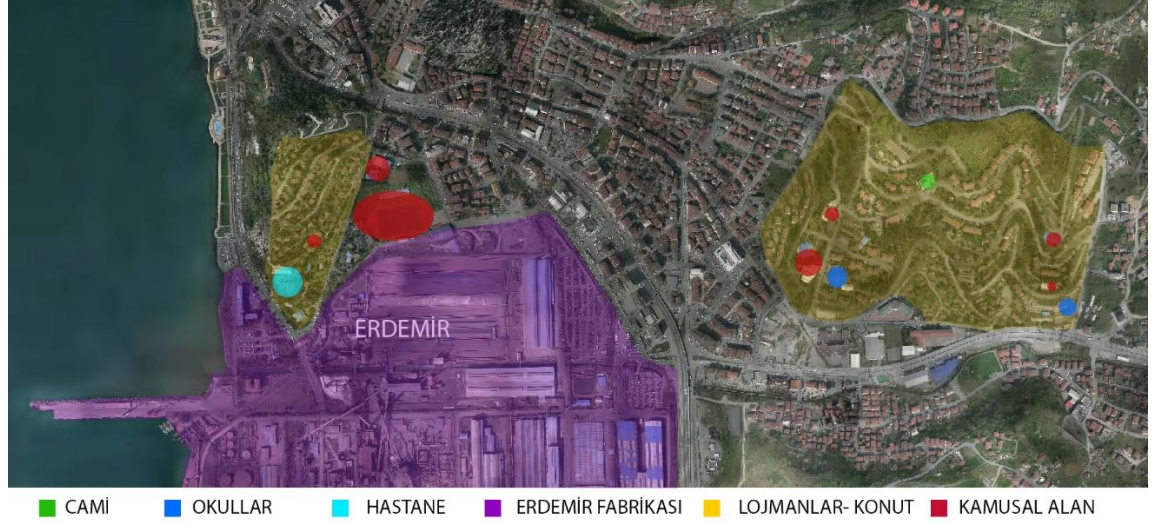
Şekil 88 Lojmanlar’dan Erdemirin eski hali (Orhan Küçükaslan arşivi)

1959 yılında yeniden gündeme gelen ikinci bir demir-çelik fabrikasının kurulmasının uygunluğunun araştırılması adına Amerikan Koppers Şirketine dönemin iktidarı demokrat parti tarafından rapor hazırlanmıştır. Hükümete sunulan rapor doğrultusunda Başbakan Adnan Menderes, İstanbul’da katılmış olduğu bir toplantıda sanayici ve iş adamlarına: "En büyük meselemiz Ereğli Demir Çelik Fabrikasının, İstanbul Boğaz Köprüsünün ve Keban Barajının kurulmasıdır " demiştir. (Akbaş, Karadeniz Ereğlisi'nde Ağır Sanayinin Kuruluşu Sosyo Ekonomik Etkileri, 2013, s. 26)

1960 sonrası darbe döneminde de demir çelik fabrikasının kurulması gündeme gelmiş olup yapımı için fon arayışına gidilmiştir. Marshall planı çerçevesinde Amerika’dan fon alınarak kurulumu başlatılan şirketin 1962 yılında başlayan fabrikanın inşası, 1965 yılında tamamlanarak Ereğli Demir Çelik Fabrikaları T.A.Ş. açılışı yapılmıştır. (Talas, 2008)

“Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş. 28.2.1960 tarih ve 7472 sayılı kanun ile kurulmuş anonim bir şirkettir.” (Karadeniz Ereğli Ticaret ve Sanayi Odası, 1986, s. 99)

Fabrika ile beraber gelen çalışan nüfusu ve aileleri için lojman, hastane, okullar, cami yapıları ve kamusal alanlar da zaman içinde imar edilmiştir.

Şekil 89 Erdemir ve Ereğli ile bağlantısı kuş bakışı görünüm (Birlik Harita, 2014)

4.4.1 Konumu

Fabrika yapıları, Ereğli'nin doğusunda, Göztepe'nin arkasında Gülüç Irmağı'na kadar uzanan bölgede kurulmaktadır. (Kıray, 1964, s. 177) Şehir merkezi ile Erdemir arasında sınır olarak Bağlık sırtları ve Göztepe bulunmaktadır. Sonralarında zaman içinde şehrin bu tarafına bir yönelim görülmektedir. Liman kuruluşlarından yararlanabilmek için, Ereğli'nin bir ucundan öbür ucuna kadar yol yapmak gerektiğinden Ereğli sahili doldurulmuştur. (Kıray, 1964, s. 178)

Kasabalılar için genellikle gençlerin geleceğinin emniyet altına alındığı kanısı egemedir. Oğullarının iş imkânlarının artması memleketi bırakıp gitmek zorunda kalmamaları ihtimali onlara umut vermektedir.

Şekil 90 Ereğli'de Erdemir'in konumu

4.4.2 Hammadde temini

İlerleyen süreçte Ereğli Demir ve Çelik Fabrikası hemen yanı başında Armutçuk Kömür İşletmesi bulunmasına karşılık buradan çıkan kömürün koklaşmaya uygun olmamasından dolayı fabrikada kullanılacak kömür Zonguldak'ta çıkarılan kömürün gemilerle Erdemir limanına taşınmasıyla sağlanmıştır. Zonguldak Bölgesi ön planı (sy.68)

Fabrika'nın ihtiyaç duyduğu demir cevheri ise yurt içindeki madenlerden karşılanırken Sivas, Malatya, Kayseri, Batı Anadolu demir madenleri başı çekmiştir. (Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş., 1986, s. 15)

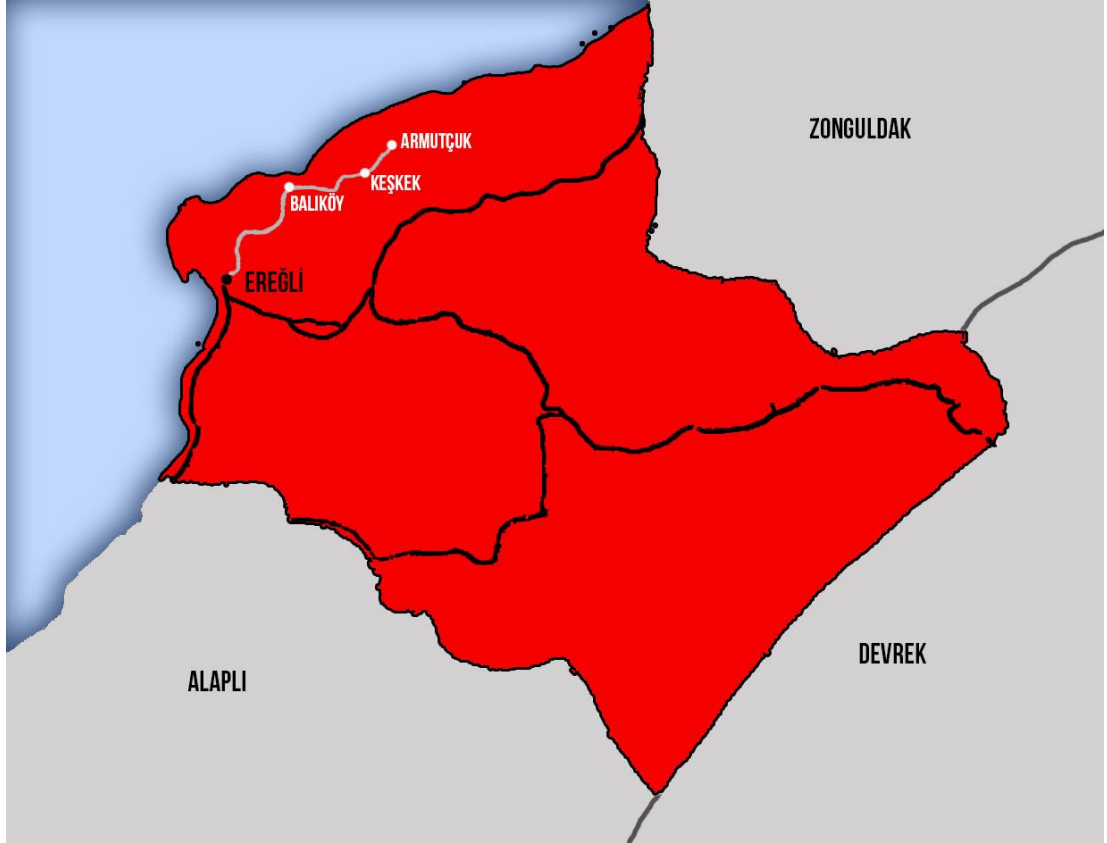
Erdemir'i kurmak için Ereğli'nin konum olarak seçilmesinde iki önemli etken belirtilmektedir. Bunlardan biri ulaşım imkânı olarak suya yakınlık iken bir diğeri de demir madenine yakınlık olarak gösterilmektedir. (Akbaş, 2013, s. 30)¹¹

Erdemir günümüze kadar gelen süreçte farklı statüsü ve yaptığı yatırımlarla ülkemizin halen en büyük yassı çelik üreten tek entegre kuruluşu haline gelmiştir. (Engin, s. 3)

¹¹ Akbaş, B. (2013). *Karadeniz Ereğlisi'nde Ağır Sanayinin Kuruluşu Sosyo Ekonomik Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, s.30

5. BÖLÜM: PROJE ÖNERİSİ

Proje alanı ve yapıya ait mevcut veriler ve belgeler ilgili belediyenin imar ve şehircilik bürosundan alınmış harita, plan ve projeleridir. Birden çok kez el değiştiren söz konusu hattın ve yapının çizim plan kesit vb. gibi verilerine TCDD arşivinde ulaşamamıştır. Son olarak ilgili arsa mülkiyetinin TCDD'den Milli Eğitim'e verilmesi ile birlikte, TCDD'de mevcut dosyalarının da Milli Emlak'a verildiği arşiv yetkilileri tarafından belirtilmiştir.

Şekil 91 Karadeniz Ereğli Belediyesi demiryolu hattının konumu ve komşu ilçelere bağlantı arterleri

Bakım Atölyesine ve Armutçuk-Ereğli demiryolu hattına ait fotoğraf, video vb. görsellere yöre halkının şahsi arşivlerinden, röportajlardan ve Kandilli Derneği arşivinden ulaşılmıştır.

Öneri proje kapsamında ele alınan koruma değerleri ile çalışılmıştır.

5.1 Proje Alanı ve Yapıya Ait Veriler

Hattın kapatılmasının ardından, çalışanlara ve bu hattın istifade edenlere hizmet veren TCDD'na ait hizmet evi, lojman, büro, yolcu salonu, büvet, işlikler gibi yapı elemanları kullanım dışı kalması sonucu yıkılmıştır. (Tokel, 2017)

Şekil 92 1989 dan Atölyenin görünümü (youtube alıntı (TCDD 45001_c))

Şekil 93 Lokomotif Bakım Atölyesi iç mekanı (Orhan Küçükaslan arşivi)

Yapıya ait kapı pencere, hatta ait raylar kapı, pencere vb. taşınabilir, sökülebilir parçaları 2009’da hattın iptal edilmesiyle yapıdan sökülerek çıkartılmıştır. Bu nedenle atölye binası yağmur, kar gibi doğal etkenlere açık ve dirençsiz hale gelmiştir. Bu durum da yapıda ki yıpranma sürecini hızlandırmıştır. Yapının harman tuğla ile yığma bir şekilde inşa edilmiş olması, günümüze kadar gelebilmiş olmasını sağlamış olduğu düşünülmektedir.

Şekil 94 Bakım Atölyesinin 2009 yılına ait fotoğrafı (Altan Ataman arşivi)

Konumu itibariyle yapının bulunduğu Kırmacı Mahallesi coğrafyası, konut dokularıyla çevrelenmiş iki dağ arasında (öncesinde TCDD’ye ait bir arazi olan) vadiye bakışı şeklinde açıklanabilir. Vadi, Dr Nefi Eraslan ile Hasan Canver Caddeleri arasında konumlanmıştır, Armutçuk-Ereğli demiryolu hattı da vadi boyunca ilerlemektedir.

Şekil 95 Atölye önünde lokomotifin son hali, 2008 (Altan Ataman arşivi)

Şekil 97 Bakım esnasında lokomotif (Orhan Küçükaslan arşivi)

Şekil 96 Çalışmakta olan bir lokomotif (Orhan Küçükaslan arşivi)

Şekil 98 Armutçuk-Ereğli hattına ait 45001 lokomotif (Erdal Yazıcı arşivi)

5.1.1 Atölye arazisi hava fotoğraflarının dönemsel değerlendirilmesi

Şekil 99 2004 yılı hava fotoğrafı

- Lokomotif bakım atölyesi topoğrafya olarak derin bir vadide yer almaktadır. 2004 yılına ait hava fotoğrafı incelendiğinde, hat çizgisi net bir şekilde takip edilebilmektedir. Hat üzerindeki vagonlar da ray izlerini belirten niteliklerdendir. Demiryoluna ait Ereğli İstasyonu' da 2004'te görülmektedir.
- Yapının çevresindeki yamaçlarda küçük esnaf dışında konut yerleşimi görülmekte olup, atölye yapısı askeri sahaya komşu bir parselde yer almaktadır.
- Atölyenin batı cephesine prefabrik bir depo yapısı görülmektedir.
- 2004 yılında yakın çevresinde bir de lise yapısı mevcuttur.

Şekil 100 2009 yılı hava fotoğrafı

- 2009 yılına gelindiğinde mevcut raylar izlenirliğini yitirmiştir. Topoğrafya üzerinden raylar kaldırılmış olsa da, demiryolu peyzajı hat çizgisinin okunmasına yardımcı olmaktadır.
- Konut yerleşiminde belirgin bir farklılık olmamakla beraber daha yüksek katlı yapılanma başlamıştır.
- Ereğli istasyonu 2009 yılına ait hava fotoğrafında da görülmektedir.

Şekil 101 2013 yılı hava fotoğrafı

- 2010 yılında bölgeye yeni bir anaokulu açılmıştır.
- 2013 yılında ise Ereğli Fen Lisesi inşası başlandığı görülmektedir.
- Vadinin doğu yönündeki dağ eteklerinde konut dokusunda artış izlenmektedir.
- Vadide dere boyunca yapılan kanal düzenleme çalışmaları sırasında yeşil alan miktarında azalma gözlemlenmektedir.

Şekil 102 2015 yılı hava fotoğrafı

- 2015 yılında bölgede Ereğli ilkokulu da görülmektedir. Atölye binasının güney batı yönündeki ortaokul içinde inşa çalışmalarına başlandığı hava fotoğrafından okunmaktadır.
- Vadinin batı cephesinde konut dokusunda artış gözlemlenmektedir.

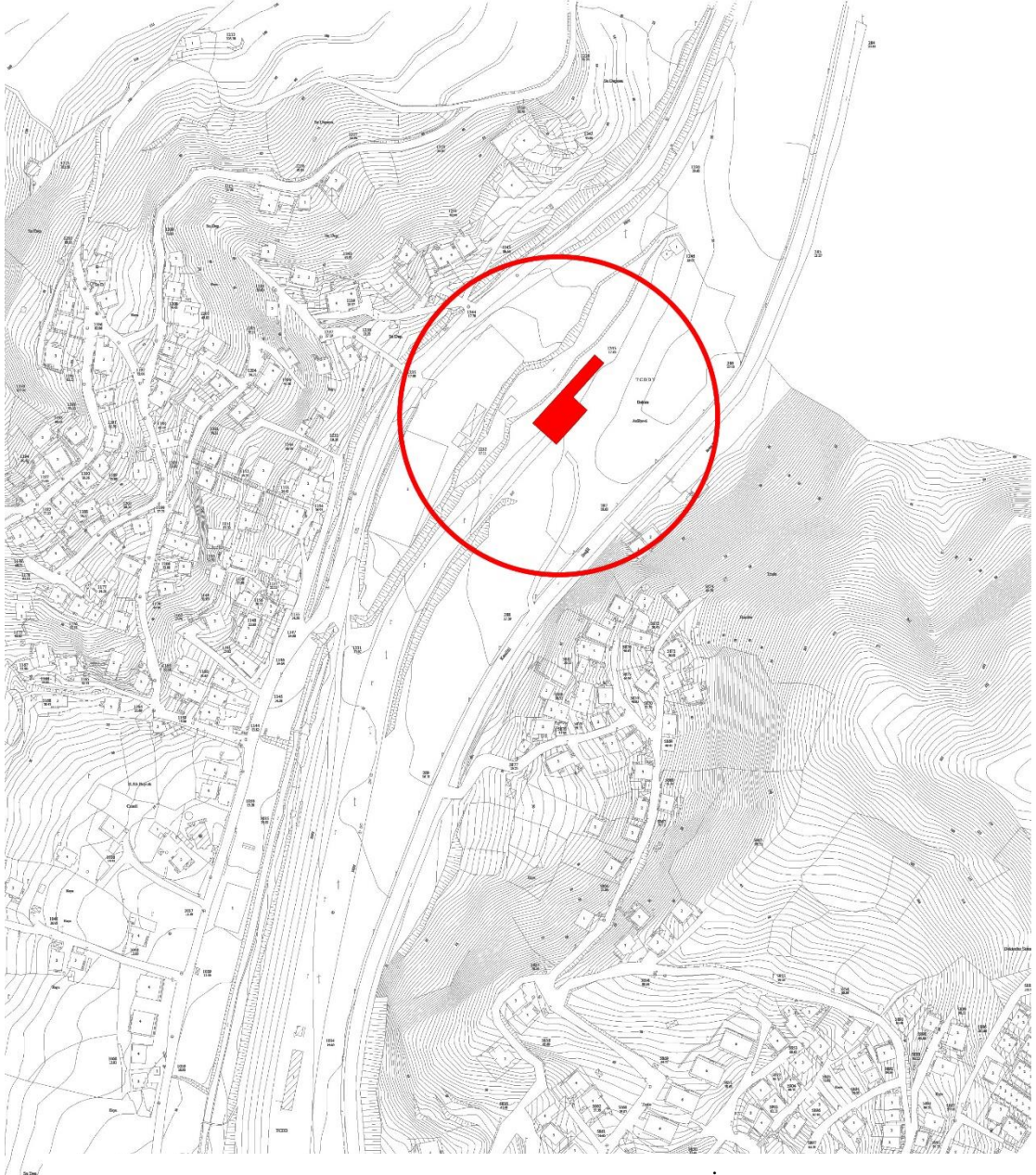
Şekil 103 2018 yılı hava fotoğrafı

- Vadideki yeşil alanların kanal hattı boyunca artmış olduğu görülmektedir.
- Batı cephesinde konut dokusunda artış gözlemlenmektedir. Yüksek katlı yapılar çoğalmaya başlamıştır.
- 2018’de ortaokul yapısı da tamamlanmıştır. Hava fotoğrafında okunmayan bir detay olarak turizm lisesinin inşasının başladığı anaokulu yapısının güneyinde saha araştırmasında edinilen bilgiler arasındadır.

5.1.2 Proje alanı imar planları ve fotoğrafları

1986 yılına ait imar planında Ereğli istasyonu ve Lokomotif Bakım Atölyesi ve demiryolu hattına ait raylar okunabilmektedir.

Çevrede konut yerleşimi topoğrafyanın el verdiği ölçüde yamaçlarda konumlanmıştır. İzohips eğimlerinin azaldığı kısımlar 2004 yılına ait hava fotoğraflarında olduğu gibi tarım işlevinde kullanıldığı muhtemeldir.

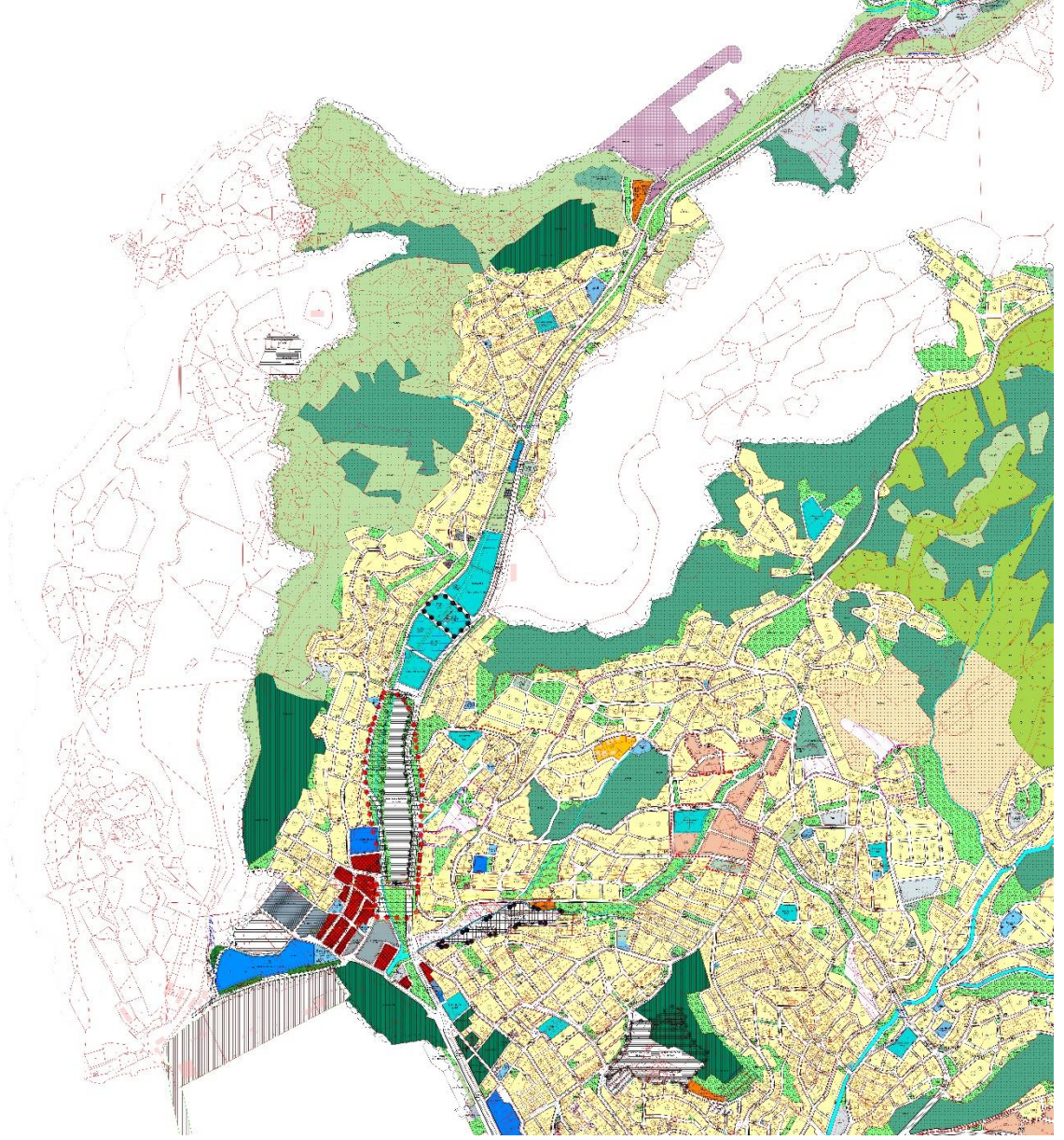
Şekil 104 1986 tarihli imar planı paftası (Kdz. Ereğli Belediyesi İmar ve Şehircilik Birimi, 2018)

Şekil 105 Atölye binası güneybatı cephesi

Şekil 106 Ereğli İlkokulu bahçesinden Lokomotif Bakım Atölyesine bakış

Şekil 107 2012 yılı İmar Planı (Kdz. Ereğli Belediyesi İmar ve Şehircilik Birimi, 2018)

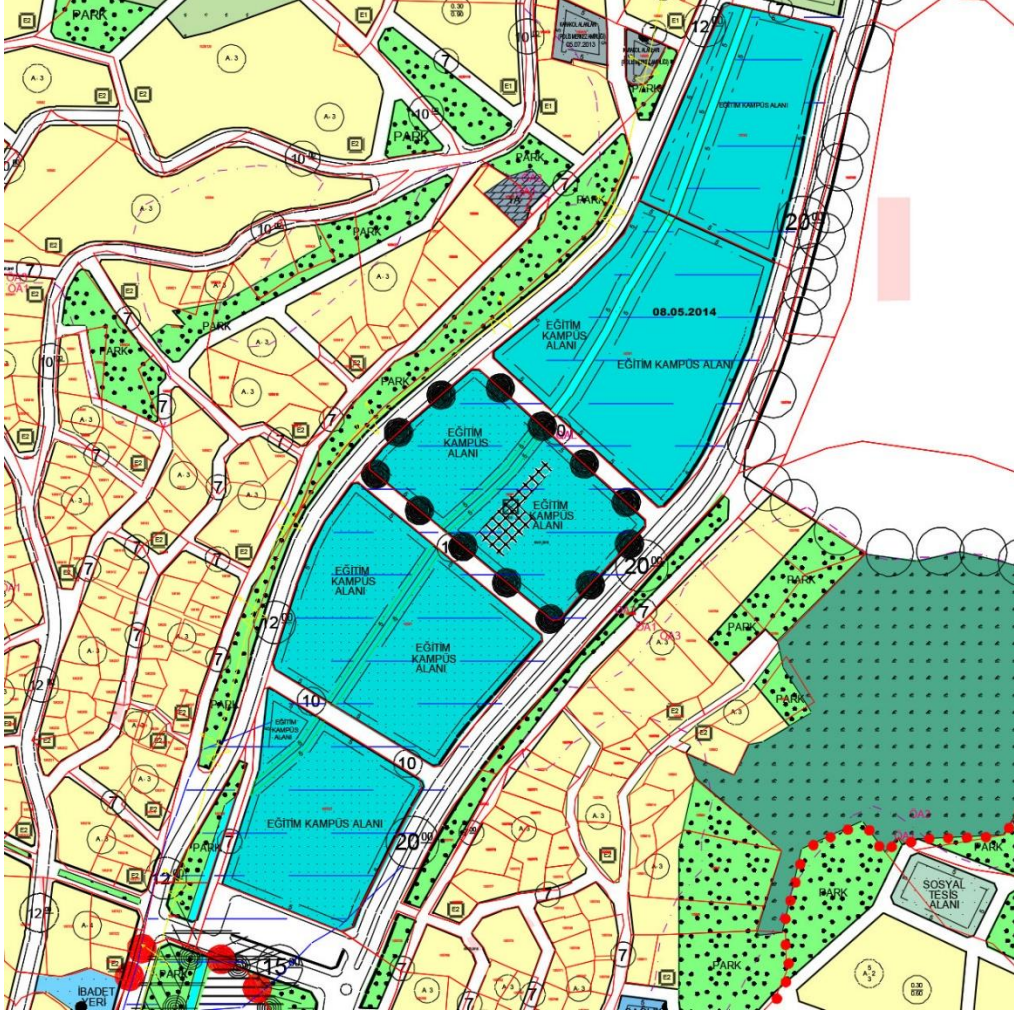
İmar planında üst ölçekten alt ölçeğe inilerek yapı çevresi incelenmektedir.

Proje sahasının iki büyük askeri saha arasında kaldığı gözlemlenmiştir. Eski yerleşim alanlarına yakınlık dolayısıyla proje sahasının yakın çevresinde üç arkeolojik sit alanı mevcuttur. Bu alanlardan biri vadi topoğrafyasının devamında komşu parselde yer almaktadır.

Yapı çevresi topoğrafya ölçeğinde analiz edildiğinde yamaçlarda konut fonksiyonu çoğunlukta görülmektedir.

Yeni imar planında yapı sahası eğitim alanında işlevlendirilmiştir.

İmarda demiryolu kaldırıldıktan sonra geriye kalan izi, bisiklet yolu olarak planlanmıştır.

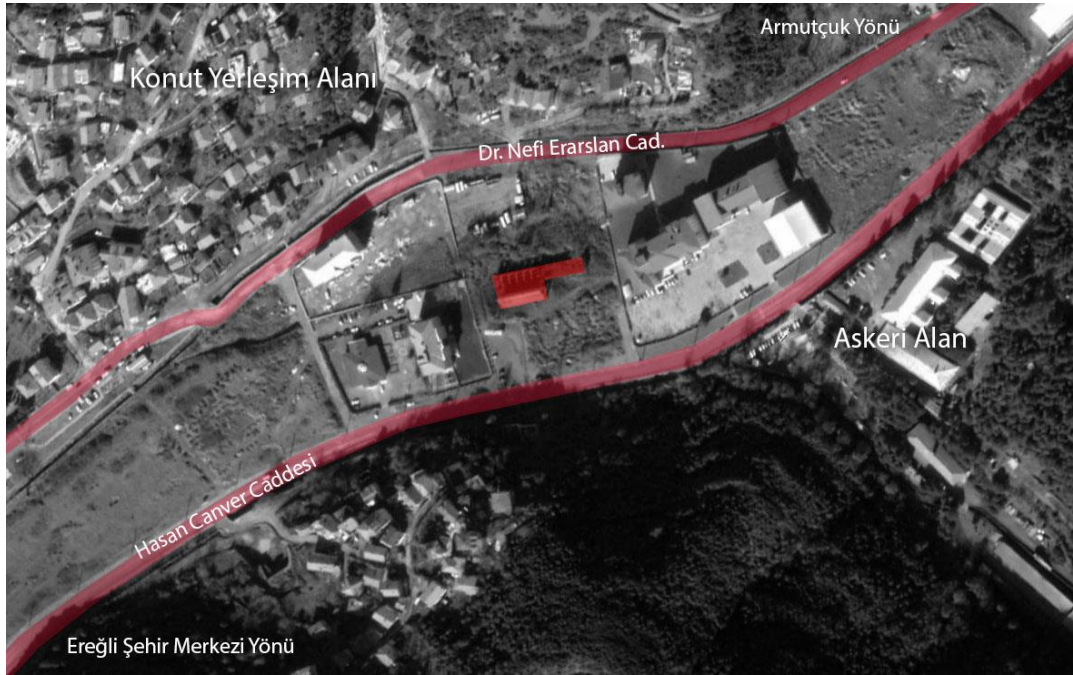
Şekil 108 2012 yılı imar planı yapı çevresi
(Kdz. Ereğli Belediyesi İmar ve Şehircilik Birimi, 2018)

Şekil 109 Atölye binası güney cephe görüşleri

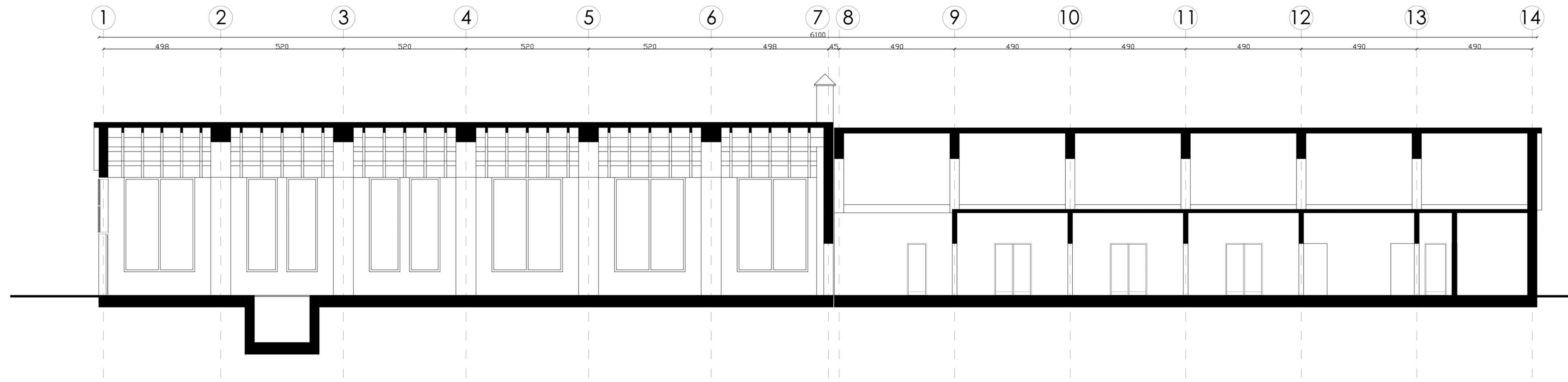
5.2 Lokomotif Bakım Onarım Atölyesi Rölövesi

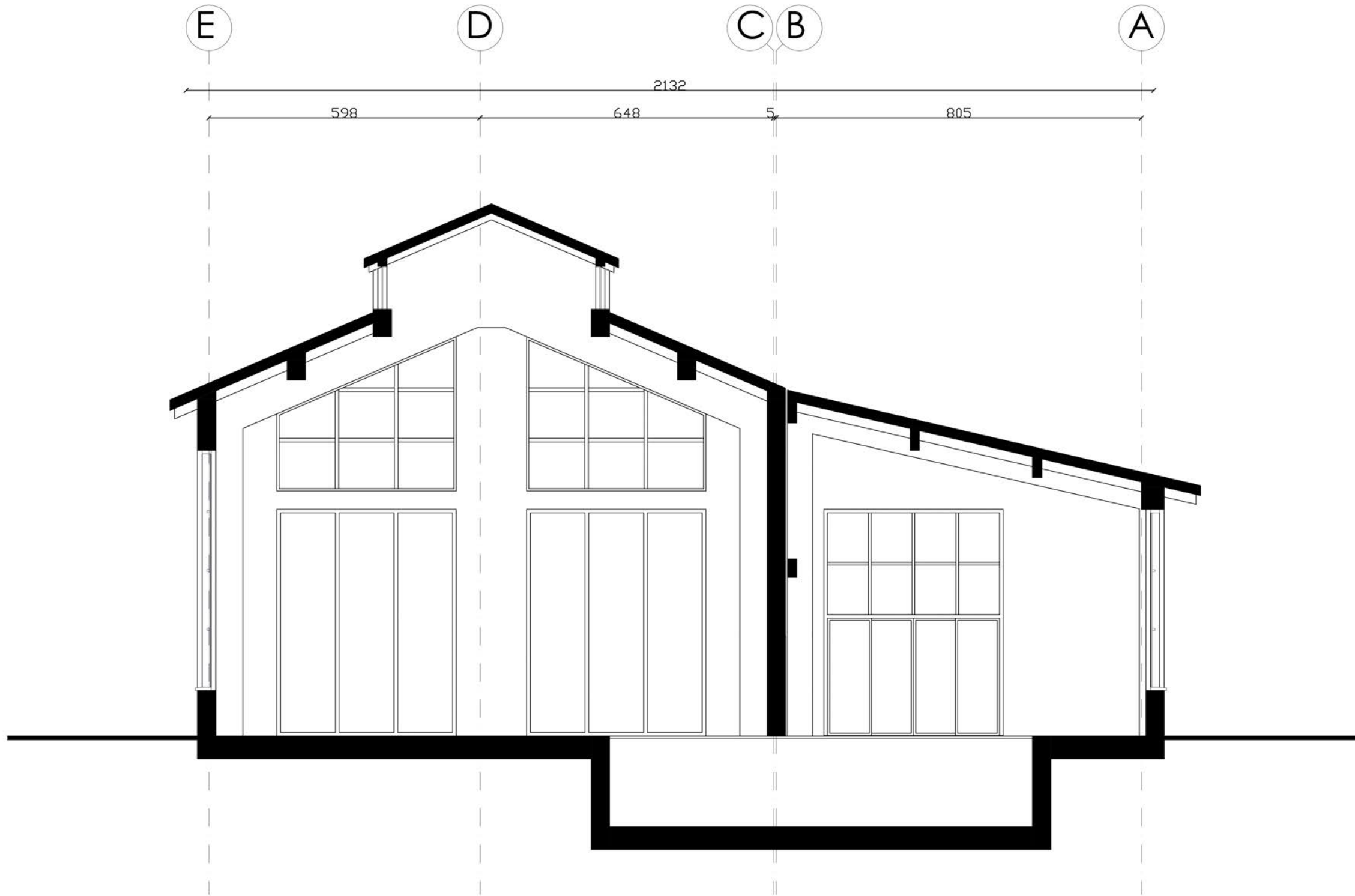
Yapıya ait bir plan kesit gibi ölçülerine arşivlerden ulaşılammıştır. Yapının rölövesi alınarak çizimleri yapılmıştır.

Şekil 110 Lokomotif Bakım Onarım Atölyesinin konumu

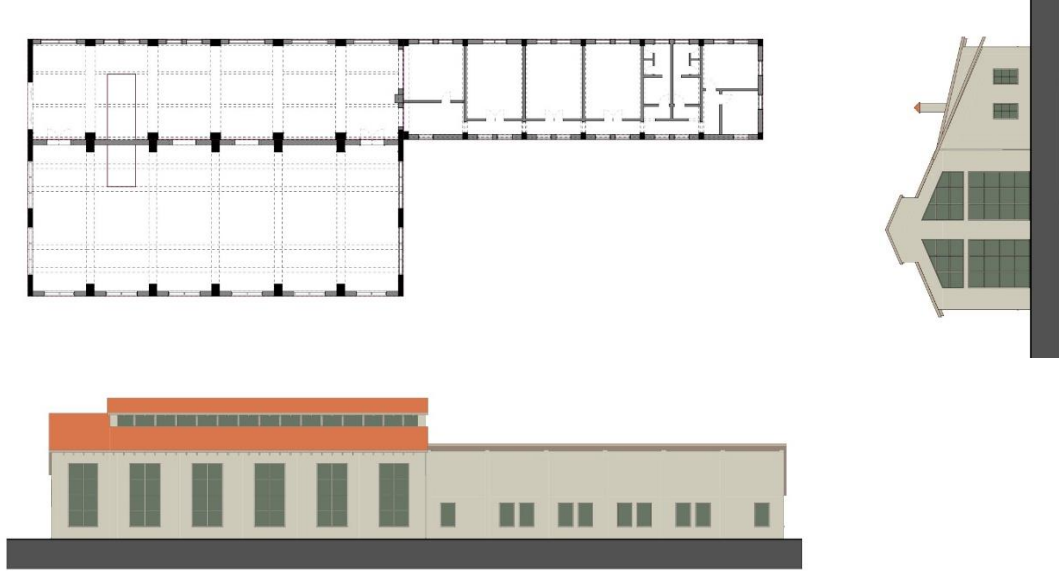

5.3 Öneri Proje Çalışması

Mevcut ulusal tüzükte (ICOMOS, 2013), miras olarak belirlenen yapı, yapı grubu veya yapı parçasına müdahil olma sınırları ilkeler ile belirlenmiştir ve öneri projesi bu değerler doğrultusunda çalışılmıştır.

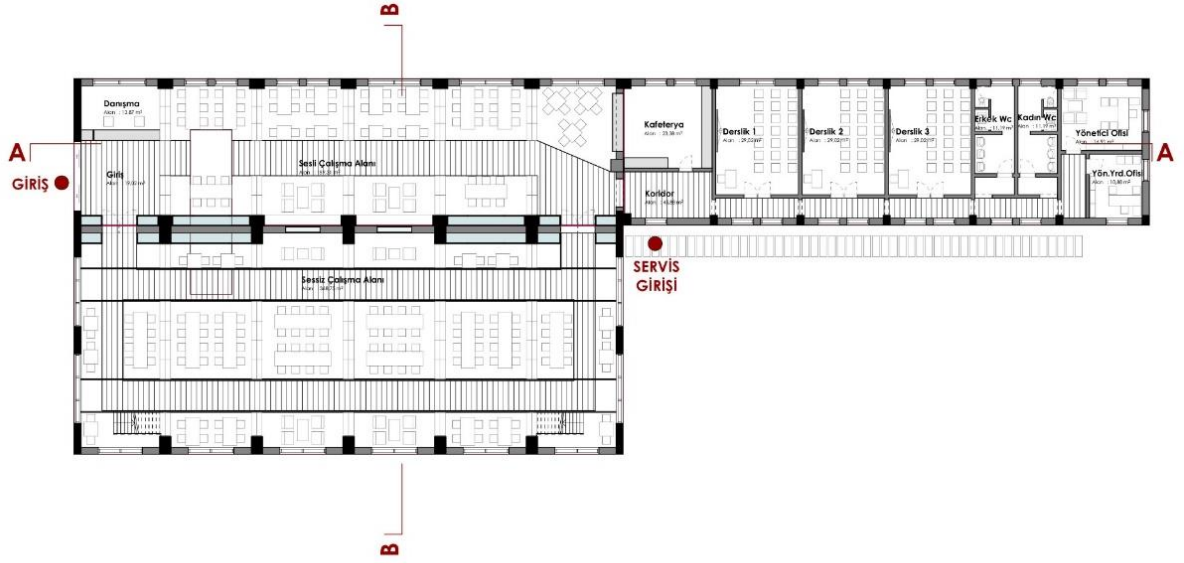
Atölye yapısı 2017’de Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından tescillenmiş olup, (Ek-11 ve Ek-12) 2018’de ise tescili kaldırılmıştır.

Şekil 111 Rekonstrüksiyon projesinde güney ve doğu cepheleri ile planı

Proje önerisi için yapının sahip olduğu değerler irdelenmiş ve bu değerler üzerinden proje çalışması yapılmıştır. Bu değerler mekansal, statik ölçek ve morfolojik müdahale olmak üzere üç ana başlıkta ele alınmaktadır.

Proje yeni imar planında bir eğitim kampüs alanının içinde olması dolayısıyla da kullanım değerine uygun olarak bir kütüphane olarak işlevlendirilmesi önerilmektedir. Projede kütüphane işlevine uygun gerekli mekânsal, statik ve morfolojik müdahaleler alt başlıklarda açıklanmaktadır.

Şekil 112 Kütüphane önerisi zemin kat planı

5.3.1 Mekan müdahalesi

Kütüphane önerisinde yapının lokomotif bakımı ile görevli kısmı ana okuma alanı olarak tasarlanmıştır. Okuma alanı içinde daha fazla hacim sağlamak adına endüstri yapılarının sahip olduğu geniş iç hacminden faydalanarak doğu cephesinde bir asma kat tasarlanarak çalışma alanları oluşturulmuştur.

Ana okuma alanına giriş çıkışlar kontrollü olarak yapılması için ek hacimden ana hacme geçişler özgünlük değerini korumak adına cam kapı ve sergi bölümleri ile kapatılmıştır. Bu bölümde folklorik değere uygun olarak yapının ilk işlevi olan demiryoluna ve bağlı bulunduğu maden işletmesine ait hatıra, fotoğraf veya malzemelerin sergilenmesi amaçlanmıştır.

Sergi bölümlerinden biri yapının lokomotif bakım atölyesi olması nedeniyle sahip olduğu dekovil hattı boyunca giden iki adet düşey şaft boşluklarıdır. Zeminde bulunan boşluklar, cam döşeme ile kaplanarak eski işlevinde kullanım değeri olan bir hacme estetik değer kazandırmak amaçlanmıştır. Bir diğer bölümse, atölyenin ana hacmi ile ek hacmi arasındaki geçiş açıklıkların raflar döşenmesi ve cam ile kapatılmasıyla elde edilmektedir.

Atölye yapısının içine bakım için giren lokomotiflerin geçtiği raylar korunarak yerlerine tekrar eklenmiştir. Sökülmüş olan raylar öneri projesinde yeniden eklenmesi ile özgünlük değerine atıf yapılmaktadır. Dekovil hatların bulunduğu kısım farklı zemin döşemesi ile tasarımda belirtilmiştir.

Yönetim birimlerinin güneydoğu cephesinde pencere açıklıkları yeni kullanımda yeterli görülmeyip sekiz adet yeni pencere açılmıştır

Artan kullanıcı ile beraber öneri projesinde ıslak hacimlerde iyileştirilerek artırılmıştır.

Kütüphaneye hizmet eden kafeterya biriminin baca ihtiyacı atölye yapısının da sahip olduğu baca ile giderilmiştir

Şekil 113 Kütüphane projesi fonkiyon şeması

5.3.2 Statik ölçekte müdahaleler

Strüktürel açıdan sağlam olduğu görülen yapılarda gerekli görülen sağlamlaştırma ve yapının ihtiyaç duyduğu bakımlarının yapıldığı müdahale türüdür.

Doğal afetlere açık halde bırakılan atölye yapısının strüktürel elemanlarında zayıflama olabilmektedir. Bunun tespit edilerek kolon ve kirişlerde sağlamlaştırma ve güçlendirme çalışmalarının gerekli olduğu öngörülmektedir.

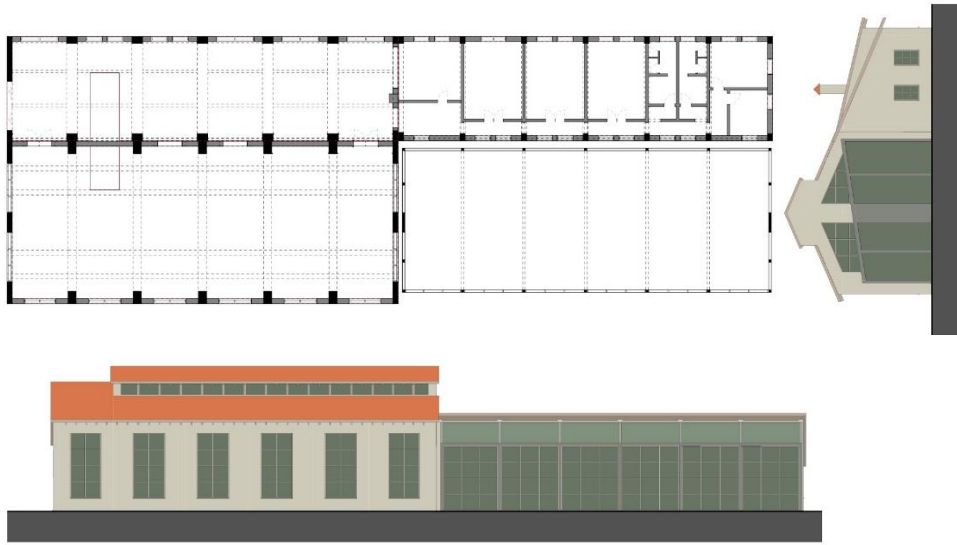
Öneri projesinde asma kat eklenen güneydoğu cephesinde sirkülasyona artışı ile beraber bir sağlamlaştırma müdahalesi gerçekleştirilmiştir.

5.3.3 Morfolojik müdahaleler

Bütünsellik, kullanım, estetik, folklorik ve özgünlük değerleri ile idari kısmın bitişğinde yeni bir cam kütle tasarlanmıştır.

Lokomotif bakım atölyesine ait bir lokomotifin yeni eklenen cam bölümde sergilenmesi tasarlanarak folklorik değer göz önünde bulundurulmuştur. Tarihi yapıların ve mekânların korunması amaçlanmakta olup, çağdaş ve asıl işleve uygun yapıyla bütünleşen formlar ile yeni mekân tasarımları oluşmaktadır. Asıl doku olabildiğince korunurken, yapıya modern çağın mimarisine uygun eklemeler yapılmaktadır. Bu yöntem ile yapı bünyesinde endüstriyel yaşamın toplumsal izleri ve gelenek aktarımı şeklinde ziyaretçilere mekan deneyimi sunulmaktadır. (Kıraç, 2001)

Eklemleme Çeşitleri, yanına ek, içine ek, üzerine ek, olarak çeşitlenmekte olup bu öneride içine ve yanına ek uygulanmıştır..

Şekil 114 Eklemleme model önerisi plan ve cepheleri

5.4 İşlevlendirme Dönüşüm Biçimleri

Yeniden işlevlendirilmesi sonucunda kentsel, işlevsel ve strüktürel değişimler süreklilik ölçeğinde incelenmiştir.

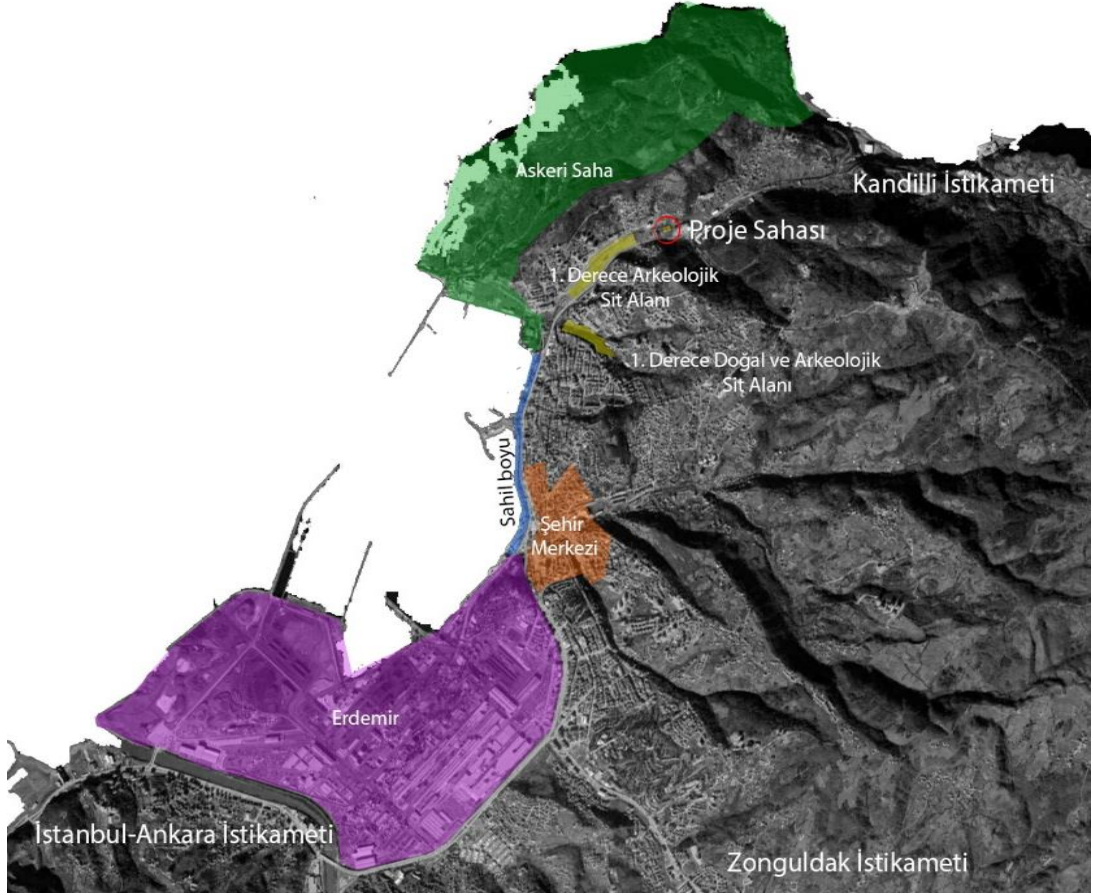
5.4.1 Kentsel ölçekte süreklilik (kentsel hafıza)

Kentsel ölçekte değerlendirildiğinde yapının bulunduğu arazi imar planında eğitim kampüs alanı olarak belirtilmiştir. İmar planında eski demiryolu hattına ait izler bisiklet yolu olarak gösterilmektedir. Çalışılan yapının kent merkezine uzaklığı 15 dk yürüme mesafesinde olup yapı arazisine toplu taşıma araçlarıyla da kolaylıkla ulaşım sağlanabilmektedir.

Bunun yanı sıra konumu itibariyle yapı sahası, I. derece arkeolojik sit alanlarına komşu bir parselde yer almaktadır. M.Ö. yüzyıllara dayanan Ereğli'nin tarihinde geçtiği üzere, mitolojiye konu olan (Herkül'ün 3 başlı köpeği yendiği ifade edilen) Cehennem Ağzı Mağaraları da bu arkeolojik sitlerden biridir. Mağaralar imar planlarında I. derece doğal ve arkeolojik sit alanı şeklinde ifade edilmektedir.

Tarihi değer, geçmişten günümüze ulaşan gelişmenin bir anını yalıtarak onu bugüne aitmişçesine göz önüne yerleştirmeyi hedefler. Bunu gerçekleştirebilmek için, her ne kadar varlığını zamanın geçişine-bir anlamda eskilik değerine borçluysa da söz konusu geçişi ertelemek ister. (Riegl, 2015)

Osmanlı Devleti sınırları içinde kömürün ilk bulunduğu yer olan Karadeniz Ereğli, günümüzde bu değerini yitirmeye yüz tutmuştur. Tarih kitapları ve birkaç modern anıt dışında ilçe kültüründe taşkömürünün ilçeye kattığı önem unutulmuştur. Kent, kültürel değerlerini yitirmiş olarak günümüze gelmiş olarak gözlemlenmektedir. Demir çelik endüstrisi ile tanınan Ereğli de bu değeri yaşatmak, korumak gelecek nesillere aktarımını sağlamak adına endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesi üzerine çalışılmıştır.

Şekil 115 Ereğli haritası üzerinde proje sahasının konumu

5.4.2 İşlevsel süreklilik

Eğitim yapılarının mahalledeki artışı ile bu topoğrafya bir eğitim vadisi haline gelmiştir. Yeni kullanıcılar yeni ihtiyaç planları oluşturmuş ve öneriler oluşturulmuştur.

Kasım 2015te çıkan bir habere¹² göre, bölgeye yaptırılacak bir gençlik merkezi ihalesi de bu ihtiyacı karşılamaya yönelik bir çözüm önerisidir.

Bölgenin Mayıs 2011’de temeli ilk atılan yapısı anaokulu oldu¹³. Ardından seneler içinde bölgede yapı inşasına sırasıyla Ereğli Fen Lisesi, İlkokulu, Ortaokulu gibi yapılarla devam edildi. Zaman içinde bölge eğitim sahası haline geldi. İşlev

¹² <http://www.ereglionder.com.tr/guncel/kirmaci-ya-buyuk-mujde-h62600.html>

¹³ http://www.pusulagazetesi.com.tr/arsiv_20572/saniye-erdogan-anaokulu-nun-temeli-torenle-atildi/

tanımındaki değişiklik, kullanıcı potansiyelindeki değişimi de beraberinde getirmiştir. Bölgenin gün içinde dinamik nüfusu yaş ortalaması 3-18 arasında olan yoğun bir öğrenci nüfusedir. Bu yaş ortalamasındaki çocuk ve gençlerin güvenliği veli ve öğretmenleri tedirgin etmektedir. Bu açıdan terkedilmiş vaziyetteki bu endüstri yapısının ve atıl çevresinin imarı ile bakımını talep etmektedirler.

Şekil 116 Okullar ve TCDD Lokomotif Bakım Onarım Atölyesi

Daha öncesinde 2017’de hakkında koruma kararı çıkarılmış olan lokomotif bakım onarım atölyesi, milli eğitiminde iştiraki ile yeniden oluşturulan bir kurul ile teftiş edilmiş ve koruma kararı kaldırılmıştır. (Eylül 2018)

Kullanımda bu projede öneri, “kütüphane fonksiyonu” üzerinden yapılmaktadır.

Bunun nedenlerinden biri yukarıda anlatıldığı gibi bölgede artan eğitim fonksiyonu ve bununla beraber artan eğitim amaçlı nüfus öne sürülmektedir.

Bir diğer neden olarak ilçedeki yoğun öğrenci nüfusuna hizmet eden tek kütüphanenin ilçe halk kütüphanesi olması gösterilmektedir. Nitekim bu kütüphanenin olanaklarının sınırlı olması, artan nüfusu karşılayabilecek mekan kapasitesinin olmaması, günümüz teknoloji ve imkanlarını yakalayamamış olması, gibi nedenlerin sonucunda ise dinamik nüfusun araştırmacı kişiliğinin etkilendiği gözlemlenmektedir. İlçe halk kütüphanesinin kullanıcıları arasında öğrenci nüfusu yoğunlukta olup, gelenlerin araştırma, grup ödevi yapmak veya test çözmek için geldikleri görülmektedir.

Şekil 117 Çalışma bölgesinde komşu işlevler ile panoramik görünüm

Şekil 118 Ereğli TCDD Lokomotif Bakım Atölyesi

5.4.3 Strüktürel süreklilik

Birçok endüstri yapısında da görüldüğü gibi buharlı lokomotifler için tasarlanan bakım atölyesi de insan ölçeğinde değildir. Kuzey-Güney aksında uzanan yüksek iç hacimli, dikey veya yatay yapı elemanlarıyla bölünmemiş tek bir ana hacimden oluşan ana gövdeye sahiptir. Gövdeye batı yönünden eklenmiş birim de tek bir hacim şeklinde olup mekânlar arası geçişleri insan ölçeğinde ki duvar açıklıklarıyla sağlanmıştır. Bu kısmın çatı örtüsü mevcut olmayıp yapı strüktürü gözle görülebilmektedir. Batıdan eklenen birimin kuzeyinde, aynı Kuzey-Güney aksı üzerinde ofis, yönetim, depo, ıslak hacim gibi mekânlarla oluşturulan bir oda dizimi gözlemlenmektedir. Yapı strüktürü korunarak morfolojik müdahale olarak eklemleme önerilmiştir.

Şekil 119 Bakım Atölyesinin iç mekan fotoğrafları, Kasım 2018

Yapı harman tuğla ile yığma şeklinde inşa edilmiştir.

Şekil 120 Yapı malzemesi detay fotoğrafı

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tez çalışmasında endüstri devrimi ile gelen endüstri mirası yapılarının yeniden işlevlendirilmesi ile kent hafızasının korunumu ve kente kazandırdıkları değerler üzerinde çalışılmaktadır. Belirli bir yapı seçilerek saha çalışması yapılmıştır.

Endüstri devrimi 17. yüzyıl sonlarında buharlı motorun keşfi ile başlarken devrimin en belirgin özelliği biyolojik iş gücünden mekanik iş gücüne geçiş olmuştur. Endüstri dönemine ait birkaç parametre hammadde, enerji, işgücü, sermaye, ulaşım ve pazar şeklinde sıralanmaktadır. Kömür buharlı makinelerin kullanımı ile endüstri devrinin en temel hammaddelerinden biri halini almıştır. Taşkömürünün buharlı makineler, trenler vb. ulaşım ve endüstri alanında pek çok kullanım alanı olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin endüstrileşme sürecine 18. yy da girdiği görülmektedir. Endüstri devri yapıları teknolojik gelişmelerin hızı ile beraber yapı ömrü bitmeden mekânsal gereklilikleri doğrultusunda değişim gerektirmiştir. Bir çok endüstri yapısı terkedilmiş veya atıl vaziyette ömrünün tükenmesini beklemektedir. Bu sonuç ise yapı sektöründe bir arayışa gidilmesini sağlamış ve "endüstri mirası" kavramı ortaya çıkmıştır. Endüstri mirası kapsamında bu yapı veya yapı grupları değerlendirilerek yeniden işlevlendirilmiş ve yaşatılmışlardır.

Endüstri mirası olarak ele alınan dönem yapıları demiryolları, fabrikalar, limanlar ve lojmanlar gibi çeşitli yapı türlerinden oluşmaktadır. Bu yapılar çoğunlukla kullanım alanlarına göre hacimleri gereği, geniş açıklıklıdır ve insan ölçeğinde değillerdir.

Çalışma kapsamında endüstri mirası yapılarının yeniden işlevlendirilmesine ait ulusal ve uluslararası alanda örnekler incelenmiştir. Bu örneklerin incelenmesinde ise proje alanı ekseninde maden işletmeleri, demir çelik fabrikaları ve demiryollarına ait yapılar öncelenmiştir.

Zonguldak iline bağlı bir ilçe olan Karadeniz Ereğli tez kapsamında araştırma alanı olarak çalışılmıştır. Doğal limanı ve elverişli yaşam koşulları nedeniyle antik çağlardan beri bir yerleşim yeri olarak tercih edilen Karadeniz Ereğli yurdumuzda kömürün ilk kez bulunduğu bir sahil kasabasıdır. Bu özelliği ile endüstri devrinde Ereğli'nin küçümsenemeyecek bir yeri vardır. Kömür madenlerine, hammaddeye yakınlık sebebiyle ülkenin en büyük ikinci demir çelik fabrikası da 1960larda Ereğli'de kurulmuştur. Ülke endüstrisine katkılarının yanı sıra bugün Ereğli'nin bu

değeri unutulmaya yüz tutmuştur. Kent ve kentli hafızasında bu izleri yaşatmak adına tez kapsamında Ereğli’de bir endüstri mirası belirlenmiş ve bu yapının yeniden işlevlendirilmesi üzerine model önerileri çalışılmıştır.

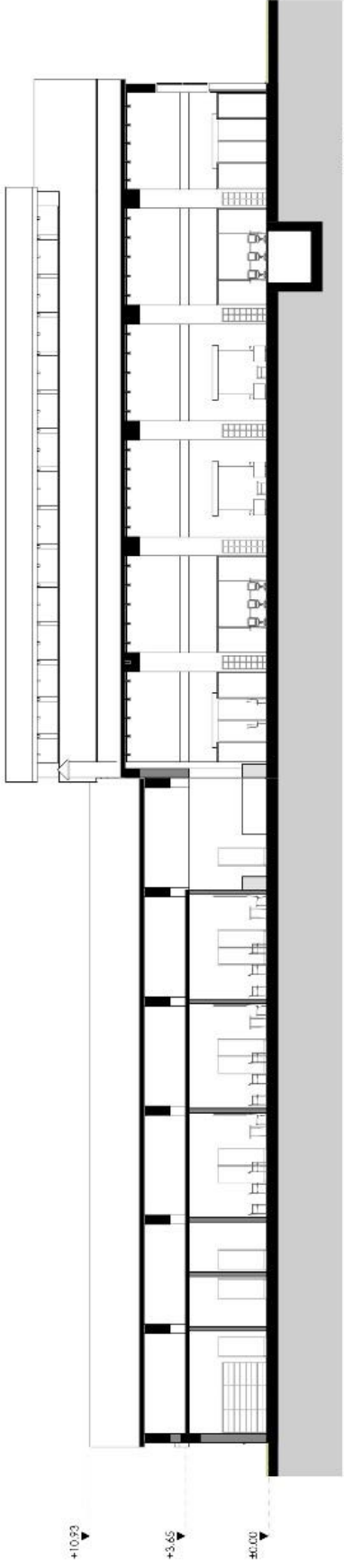
Bu yapı Armutçuk kömür işletmelerine bir dönem madenci taşıyan ve madenden çıkarılan kömürü liman ve fabrikaya ulaştıran Armutçuk-Ereğli demiryolu hattı üzerindeki bir lokomotif bakım onarım atölyesidir. İlgili demiryolunun 2005’te kapatılmasının ardından hatta ait yapılar zamanla yıkılmıştır. 2009’da ise hatta ait raylar ile beraber lokomotif bakım atölyesinin çatı örtüsü, çelik kapısı ve açıklıklarında bulunan demir ve çelik elemanlar yapıdan çıkarılmıştır.

Hatta ait arşiv bilgileri TCDD, milli emlak ve milli eğitimden talep edilmiş fakat ulaşılamamıştır. Belediyenin imar biriminden alınan veriler, TBMM’den alınan kararlar ve kanunlar, yerel derneklerden edinilen arşiv ve gerçekleştirilen röportajlar kapsamında yapı ve çevresi hakkında araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

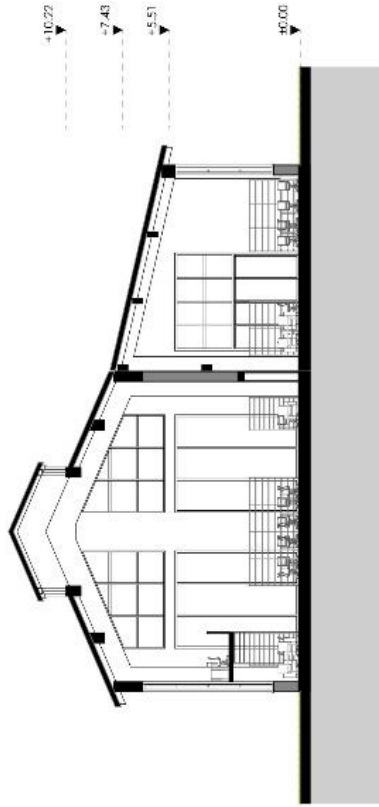
Yeni işlevinde ise imar planında eğitim-kampüs alanı içerisinde kalan arazide bulunan atölye binası, eğitim fonksiyonu üzerinde çalışılmıştır. Mevcut bölgede kütüphane ihtiyacı olduğu görülmüş ve ihtiyaca binaen, kütüphane olarak çalışması önerilmiş ve proje önerisi çalışılmıştır. Proje önerisinde lokomotif bakım atölyesi mevcut strüktürü ve fizyonomisi korunmuştur. İç mekânda eklemeler ve korumalar doğrultusunda yapıya yeni bir işlev verilmiştir. Ölçü veya çizimlerine ulaşılamayan yapının rölövesi tez kapsamında alınmıştır.

İncelenen örnekler doğrultusunda yapının yeniden işlevlendirilmesine yönelik kütüphane önerisinde mekansal, strüktürel ve eklemleme üzerinde projenin sahip olduğu koruma değerleri çalışılmıştır. Yeniden işlevlendirme de dönüşüm biçimleri ise kentsel, işlevsel ve strüktürel alanda değerlendirilmiştir.

İlçede taş kömürünün geçmişinin kültürel ve sosyo-ekonomik anlamda Ereğli’ye katkıları göz ardı edilemez niteliktedir. Bugün işletmesi devam eden kömür madenine hizmet etmiş ve onunla ilişkilendirilmiş hattın Ereğli’de atıl kalmış yegâne yapısı olarak Lokomotif Bakım ve Onarım Atölyesinin korunması gerekmekte, bu kültürel bellek yaşatılmalıdır. Bu yapının kültürel hafızasının mekânsal açıdan da korunarak aktarımı ile dönem izlerinin korunması sağlanabileceği düşünülmektedir.

A-A KESİTİ ÖLÇEK:1/250

GÜNEY CEPHESİ ÖLÇEK:1/250

DIŞ MEKAN PERSPEKTİF

DIŞ MEKAN PERSPEKTİF

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Z.** (2014). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Akbaş, B.** (2013). Karadeniz Ereğlisi'nde Ağır Sanayinin Kuruluşu Sosyo Ekonomik Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat araştırmaları Enstitüsü.
- Akbaş, B.** (2018). *Ereğli Demir ve Çelik Fabrikalarının Kuruluşu ve Ereğli Havzası (1960-1980)*. Ankara: Salmat Basın Yayın.
- Akgül, S.** (2011). Marshall Planı ve Türkiye'de Uygulanışı (1947-1960 dönemleri arası). *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Anabilim Dalı.
- Aktaş, M.** (tarih yok). *Türkiye'de Kömür Madenciliği ve Enerjideki Rolü*. Aralık 2018 tarihinde Türkiye Kömür İşletmeleri: <http://www.tki.gov.tr/depo/file/YazBilMet.pdf> adresinden alındı
- ArchMarathon.** (2015). Aralık 04, 2018 tarihinde ArchMarathon Sitesi: <http://www.archmarathon.com/2015/tag/salt-galata/> adresinden alındı
- Arkitektüel.** (2018). *Santral İstanbul*. <https://www.arkitektuel.com/santralistanbul/> adresinden alındı
- Arkitektüel.** (tarih yok). *TateModern*. arkitektüel: <https://www.arkitektuel.com/tate-modern/#jp-carousel-5536> adresinden alındı
- Arkiv.** (2011). *Arkiv Seçkileri 2011: Salt Galata*. <http://www.arkiv.com.tr/proje/salt-galata1/4709> adresinden alındı
- Arkiv.** (2019). *Tuz Ambarı*. <http://www.arkiv.com.tr/proje/ddb-tuz-ambari/1455> adresinden alındı
- Arılı, F.** (2015). *GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE ÇIKARILAN LİNYİTLERDEKİ HÜMİK ASİT MİKTARLARININ ARAŞTIRILMASI*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ayaz, K.** (2017). Terkedilmiş Endüstriyel Alanlarda Dönüşüm. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi** (2018, Kasım). T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul.
- Birlik Harita.** (2014). *Erdemir Ortofoto Üretim İşleri*. <http://www.birlikharita.com.tr/tr/portfolio/erdemir-eregli-demir-celik-fabrikasi-ortofoto-uretimi-isi/> adresinden alındı
- Burden, E.** (2004). *Illustrated Dictionary of Architectural Preservation*. McGraw-Hill Professional.

- Büyükarslan, B., & Güney, D.** (2013). Endüstriyel Miras Yapılarının Yeniden İşlevlendirilme Süreci ve İstanbul Tuz Ambarı Örneği. *6*(2).
- Cengizkan, M.** (2006). Endüstri Yapılarında Yeniden İşlevlendirme, İş'i Biten Endüstri Yapıları Ne İş'e Yarar? *dosya 03*, 9.
- Demiryolu, k. v.** (2010, Ocak 13). <http://kentvedemiryolu.com/kentsel-donusum-ve-demiryolu-uygulamalari/> adresinden alındı
- Die Zugteilungs-Stadt (Hamm).** (2012). Ueberallistbesser.de: <http://ueberallistesbesser.de/die-zugteilungs-stadt-hamm/> adresinden alındı
- Dortmund Belediyesi.** (-). Aralık 01, 2018 tarihinde Dortmund Resmi Sitesi: https://www.dortmund.de/en/leisure_and_culture/phoenix_see_1/index.html adresinden alındı
- Engin, F.** (2018, Aralık). *Cumhuriyet'in Demir-Çelik Politikalarının Oluşmasında Karabük ve Ereğli Demir Çelik'in Yeri*. Kasım 2018 tarihinde Makina Mühendisleri Odası: <https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/P13.pdf> adresinden alındı
- Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş.** (1986). *Faaliyet Raporu*. Ankara: Ajans Türk Matbaacılık.
- Erginoğlu & Çalışlar.** (2009). Aralık 2018 tarihinde <http://www.ecarch.com/works/tuzambari-ddb-ofis/> adresinden alındı
- ERIH.** (2018, Aralık). *Avrupa'da Endüstri Devrimi*. European Route of Industrial Heritage: <https://www.erih.de/wie-alles-begann/die-industrielle-revolution-in-europa/> adresinden alındı
- ERIH.** (2018, Aralık). *ERIH's Geschichte und Ziele*. www.erih.de adresinden alındı
- ERIH.** (tarih yok). *Endüstri Kültürü*. Mayıs 2019 tarihinde Gasometer Oberhausen: <https://www.gasometer.de/de/der-gasometer/industriekultur> adresinden alındı
- Eroyan, A.** (2011, Kasım 21). *SALT Galata, Hem Kentin Hem Bölgenin Araştırma Üssü Olacak*. Aralık 10, 2018 tarihinde Mimarizm Mimarlık ve Tasarım yayın platformu : http://www.mimarizm.com/haberler/salt-galata-hem-kentin-hem-bolgenin-arastirma-ussu-olacak_117095 adresinden alındı
- Gasometer Oberhausen.** (tarih yok). Oberhausen Tourismus: <https://www.oberhausen-tourismus.de/de/erleben/gasometer.php> adresinden alındı
- Güney, M.** (1966). Zonguldak Kömür Ocaklarında Yeraltı Madencilik Faaliyetleri. 107.
- Hamm Belediyesi Resmi Sitesi.** (2009, Nisan). Aralık 07, 2018 tarihinde https://www.hamm.de/fileadmin/user_upload/Medienarchiv/Planen_Bauen_Verkehr/Dokumente/Veroeffentlichungen_61/Entwicklungskonzept_Im_Westen_was_Neues_2009.pdf adresinden alındı

- Hansoy, P. S.** (2015, Kasım). *Endüstri Arkeolojisi Ruhr Havzası*. Kasım 2018 tarihinde Researchgate. adresinden alındı
- Hansoy, P. S.** (2015). RUHR HAVZASI – KÖMÜR MADENCİLİĞİ ve ZECHE ZOLVEREIN.
- Hudson, D.** (2017). *La Fabrica*. Mayıs 2019 tarihinde Designboom: <https://www.designboom.com/architecture/ricardo-bofill-la-fabrica-barcelona-spain-02-25-2017/> adresinden alındı
- İbişoğlu, V. S.** (1991). *Lengerhane Restorasyon Projesi*. İstanbul: Yüksek Lisans. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- ICOMOS.** (2013). *ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi 2013*. www.icomos.org.tr adresinden alındı
- Inside the cement palace: Architect spends 45 years turning factory into one of most spectacular homes you'll ever see.* (tarih yok). Mirror: www.mirror.co.uk/news/gallery/inside-cement-palace-architect-spends-9940698 adresinden alındı
- Kadir Has Üniversitesi.** (Ocak 2019). *Cibali Kampüsü*. www.khas.edu.tr adresinden alındı
- Kandilli Kültür Derneği.** (tarih yok). Kandilli Kültür Derneği, Kdz. Ereğli.
- Karadeniz Ereğli Ticaret ve Sanayi Odası.** (1986). İstanbul: Arba Yayınları.
- Kdz. Ereğli Belediyesi İmar ve Şehircilik Birimi.** (2018, Ekim 01). İmar Planı. Zonguldak, Karadeniz Ereğli, Tr.
- Kdz. Ereğli Tarih Doğa ve Kültürünü Yaşatma Derneği.** (1988). Uzun Mehmet Kömür ve Ereğli. Zonguldak / Ereğli: Zonguldak Ereğli: Ekspres Gazete ve Matbaa Tesisleri.
- Kıraç, B.** (2001). *Türkiye'deki Tarihi Sanayi Yapılarının Günümüz Koşullarına Göre Yeniden Değerlendirilmeleri Konusunda Bir Yöntem Araştırması*. İstanbul: Doktora Tezi.
- Kıray, M.** (1964). *Ereğli, Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası*. Ankara: İletişim Yayınları.
- Kirazlı, H.** (2018, Haziran 25). *Kıraathanelere bir örnek: Nevmekan*. Kasım 2018 tarihinde <http://www.gercek hayat.com.tr/roportaj/kiraathanelere-bir-ornek-nev-mekan/> adresinden alındı
- Köksal, G.** (2005). *İstanbul'daki endüstri mirası için koruma ve yeniden kullanım önerileri*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kuban, D.** (2000). *Tairihi Çevre Korunmanın Mimarlık Boyutu*. İstanbul: Kuram ve Uygulama.

- Küçükkalay, M.** (1997). *Endüstri Devrimi ve Ekonomik Sonuçlarının Analizi*. Aralık 12, 2018 tarihinde DergiPark: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/195233> adresinden alındı
- Landschaftsarchitektur heute.** (2018). Aralık 08, 2018 tarihinde <https://www.landschaftsarchitektur-heute.de/projekte/details/2311> adresinden alındı
- Landschaftspark Nord Duisburg.** Aralık 12, 2018 tarihinde <https://www.landschaftspark.de/rundweg-industriegeschichte/gasometer/> adresinden alındı
- Maxipark.** (2019). <https://www.maximilianpark.de/attraktion/glaselefant-mieten/> adresinden alındı
- Mimarlık Dergisi.** (2014). Yapı Dalı Koruma- Yaşatma Başarı Ödülü. *Mimarlık Dergisi*(377), 46, 47. Ekim 2018 tarihinde <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=391&RecID=3395> adresinden alındı
- Mimdap.** (2006, ağustos 8). Aralık 12, 2018 tarihinde <http://www.mimdap.org/?p=279> adresinden alındı
- MimdapOrg.** (2013, Nisan). Aralık 01, 2018 tarihinde <http://www.mimdap.org/?p=545> adresinden alındı
- NRW.** (2018). *UNESCO World Heritage Site Zollverein*. <https://www.nrw-tourism.com/a-zollverein-coal-mine> adresinden alındı
- Omay Polat, E. E.** (2008). *Türkiye'nin modern mimarlık mirasının korunması: kuram ve yöntem bağlamında bir değerlendirme*. İstanbul : Yıldız Teknik Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Oskan, M.** (2014). TTK Armutçuk müessesesi Büyük Damar IV. Bloğun Gaz İçeriğinin Belirlenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*.
- Phoenix Dortmund.** Aralık 5, 2018 tarihinde <http://www.phoenixdortmund.de/de/fakten/phoenixpark.html> adresinden alındı
- Piran, D.** (2016). *Endüstri Yapılarının Yeniden İşlevlendirilmesi*. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Üniversitesi, Mimarlık anabilim Dalı.
- Prosper-Haniel Madeni.** (2018). wikizero: <http://www.wikizero.biz/index.php?q=aHR0cHM6Ly9mci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvTWluZV9kZV9Qcm9zcGVyLUhhbmllbA> adresinden alındı
- Rami M. Koç Müzesi.** (2018). *Tarihçe*. Rahmi Koç Müzesi: rmk-museum.org.tr adresinden alındı
- Riegl, A.** (2015). *Modern Anıt Kültü*. (E. Ceylan, Çev.) İstanbul: Daimon Yayınları.

- Ruhr Gebiet Industriekultur.** (2018). Kasım 30, 2018 tarihinde <https://www.ruhrgebiet-industriekultur.de/phoenixsee.html> adresinden alındı
- Saner, M.** (2012). Endüstri Mirası: Kavramlar, Kurumlar ve Türkiye'deki Yaklaşımlar.
- Strecken und deren Eröffnungen in der Türkei.** Aralık 2018 tarihinde <http://dictionnaire.sensagent.leparisien.fr/LISTE%20DER%20EISENBAHNS%20TRECKEN%20IN%20DER%20TURKEI/de-de/> adresinden alındı
- Şenok, A. S.** (2017, Kasım 17). *Ofis Mimarisi*. Aralık 2018 tarihinde <https://www.campaigntr.com/ofis-mimarisi-tuzambari/> adresinden alındı
- Talas, M.** (2008). *Türkiye'de Sanayi Teşviği Uygulamaları*. İstanbul: Hiperlink.
- TateModern.** (tarih yok). Londra. <https://www.arkitektuel.com/tate-modern/> adresinden alındı
- TCDD.** *Demiryolları*. Ekim 2018 tarihinde TCDD: <http://www.tcdd.gov.tr/content/31> adresinden alındı
- Tekeli, İ.** (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TICCIH.** (-). *Endüstriyel Mirası Koruma Uluslararası Komitesi*. TICCIH: www.ticch.org adresinden alındı
- TMMOB Mimarlar Odası.** (2008). *Endüstri mirası : korumada yeni tanımlar yeni kavramlar : atölye*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.
- Tokel, R.** (2017, Haziran 20). *Bir Endüstri Mirası Örneği: 1 / DDY Kdz.Ereğli Lokomotif Bakım ve Onarım İşliği*. Mayıs 2018 tarihinde Pusula Yerel Haber Sitesi: http://www.pusulagazetesi.com.tr/m_7295/bir-endustri-mirasi-ornegi-1-ddy-kdzeregli-lokomotif-bakim-ve-onarim-isligi/ adresinden alındı
- Tokel, R.** (2017, Ekim 22). *Kandilli'deki endüstriyel amaçlı kullanımlar*. Temmuz 15, 2018 tarihinde Pusula Yerel Haber Sitesi: http://www.pusulagazetesi.com.tr/m_7522/kandillideki-endustriyel-amacli-kullanimler/ adresinden alındı
- Tokel, R.** (2018, Ekim). Çekül Vakfı Temsilcisi ile Röportaj. Zonguldak.
- Tren Haber.** (2016, Haziran 27). Tren Haber: <https://www.trenhaber.com/gundem/nazilli-gar-da-atil-vaziyette-bulunan-hangar-binası-hangar-kafe-olarak-aciliyor-h530.html> adresinden alındı
- TTK.** (2012). *TTK 2012 Faaliyet Raporu*.
- TTK.** (tarih yok). *Havza Tarihi*. Ekim 2018 tarihinde Türkiye Taşkömürü Kurumu: <http://www.taskomuru.gov.tr/index.php?page=sayfagoster&id=8> adresinden alındı
- TTK İnsangücü Eğitim Şube Müdürlüğü.** (1990). TAŞKÖMÜRÜ.

- TTK.** (tarih yok). *TTK Taşkömürü Tarihçesi*.
- Türk Dil Kurumu.** (2018, Ekim). www.tdk.gov.tr adresinden alındı
- Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu.** (tarih yok). *Enerji ve Kömür*.
<http://www.tki.gov.tr/bilgi/komur//enerji-ve-komur/232> adresinden alındı
- Türkiye Taşkömürü Kurumu.** (tarih yok). *Hakkımızda*. Kasım 2018 tarihinde
<http://www.taskomuru.gov.tr/index.php?page=sayfagoster&id=6> adresinden alındı
- UNESCO.** (-). *Industrial Heritage List*. UNESCO:
https://whc.unesco.org/en/list/?search=industrial&id_sites=&id_states=&id_search_region=&id_search_by_synergy_protection=&id_search_by_synergy_element=&search_yearinscribed=&themes=&criteria_restriction=&id_keywords=&type=&media=&order=year&description= adresinden alındı
- Us, F.** (2014, Mayıs-Haziran). Bir 19. Yüzyıl Endüstri Mirasının Yeniden Kullanımı: "Samsun Tütün Fabrikası"nın "Bulvar Samsun Projesi"ne Dönüşümü. *Mimarlık*(377), 57-64.
- Üsküdar Belediyesi.** (-). *Üsküdar*. Aralık 10, 2018 tarihinde
<https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/proje/fen-isleri/9/nevmekan/247> adresinden alındı
- Voelklinger-Huette.** (2018). *UNESCO World Cultural Heritage Site at the Völklinger Ironworks*. www.voelklinger-huette.org/ adresinden alındı
- wowturkey.** (2019). <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=71794&start=5> adresinden alındı
- Wunderland Kalkar.** (-). Kasım 05, 2018 tarihinde
<https://www.wunderlandkalkar.eu/en/about-wunderland-kalkar> adresinden alındı
- Yavuz, E.** (2018). *Ayvalık Bölgesinde Yeniden işlevlendirilmiş Yağhane ve Zeytinyağı Fabrikalarının İncelenmesi*. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İç Mimarlık Anabilim Dalı.
- Yazıcıoğlu, S.** (2008). Unutma Zamanı / Zamanı Unutmak. *zaman-mekan* (s. 124-129). İstanbul: YEM Yayınları.
- Yüksel, B.** (2017). ÇALIŞMA İLİŞKİLERİNE YÖNELİK İLK DÜZENLEME: DİLAVER PAŞA NİZAMNAMESİ VE ÇALIŞMA HAYATINA ETKİLERİ. 3(6).
- Zaman, E. M.** (2014, Aralık 22). *Zonguldak Kömür Havzasına Özgü Düzenlemeler ve İçinden Çıktırılmaz Hale Getirilen Mülkiyet Sorunu*. ekim 25, 2018 tarihinde Halkın sesi: <http://www.halkinsesi.com.tr/zonguldak-tarihinden-makale,1329.html> adresinden alındı

Videolardan kesitler:

(bonusaga). (Ocak 2019) TCDD_45001_c (1:04) (video dosyası)

Erişim adresi:

https://www.youtube.com/watch?v=5C1JPY8gVc&list=PLpdryv1FCf0_ZQITWs-Nd_89BjZ1aNyZC&index=4

Küçükaslan, O. [orhankucukaslan]. (Mayıs 2019) Eskiden Kdz. Ereğli (video dosyası) Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=BFvE2w8Cics&t=847s>

Kaynak belirtilmeyen şekil ve tablolar şahsıma aittir.

EKLER

TBMM Kanunları

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

Ereğli Kömür İşletmeleri Kanun Lâyihası

Bölüm : I.

Kuruluş ve vazifeler

MADDE 1. — Hükmi şahsiyeti haiz bulunmak ve bu kanunla 3460 sayılı Kanun hükümlerine tâbi olmak üzere, Ereğli Kömür İşletmeleri adı ile bir teşekkül kurulmuştur.

Bu kanunda «Ereğli Kömür İşletmeleri» EKİ renzi ile ifade olunmuştur.

EKİ, İşletmeler Vekâletine bağlı olup merkezi Ankara'dadır.

EKİ, yurt içinde ve dışında şubeler açabilir ve temsilciler bulundurabilir.

MADDE 2. — EKİ nin yapabileceği işler şunlardır :

1. Bu Havza'da 6309 sayılı maden Kanunu hükümleri dairesinde kömür madenleri aramak ve işletmek,

2. İstihşal edilecek kömürlerden kok, briket gibi diğer nevi kömürler ve bileümle tâli maddeler imâl ve istihşal etmek,

3. 11 Haziran 1937 tarihli ve 3241 sayılı Ereğli Şirketinden alınan liman, demiryolu ve madenlerle Kozlu ve Kilimli demiryollarının işletilmesi ve Havza'daki deniz işlerinin inhisar altına alınması ve 30 Mayıs 1940 tarihli ve 3867 sayılı Ereğli Kömür Havza'sındaki ocakların Devlete işlettirilmesi hakkındaki kanunlarla Etibank'a ve Ereğli Kömürleri İşletmesine verilmiş veya devredilmiş bulunan madenleri, sınav tesisleri, liman ve demiryollarını ve ihdas edilmiş olan inhisarı ve Ereğli limanı ile Ereğli Armutçuk demiryolunu işletmek,

4. 22 . VI . 1938 tarihli ve 3473 sayılı mahrukat Kanunu ile Etibank'a verilen vazifeleri ifa etmek,

5. Yukardaki fıkralarda yazılı faaliyetlerin gerektirdiği her türlü ticari muamelelerle kara ve deniz nakliyat ve alım ve satım muamelelerini yapmak,

6. Yukardaki fıkralarda yazılı işlerle ilgili olmak üzere yeni tesis ve fabrikalar kurmak ve işletmek,

7. Yukardaki fıkralarda yazılı faaliyetler

MUVAKKAT ENCÜFENİN TADİLİ

Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Kanun Lâyihası

Bölüm : I.

Kuruluş ve vazifeler

MADDE 1. — Hükmi şahsiyeti haiz bulunmak ve bu kanunla 3460 sayılı Kanun hükümlerine tâbi olmak üzere «Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu» adıyla bir teşekkül kurulmuştur.

Bu kanunda «Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu» «TKİ» renzi ile ifade olunmuştur.

TKİ, İşletmeler Vekâletine bağlı olup merkezi Ankara'dadır.

TKİ, yurt içinde ve dışında şubeler açabilir ve temsilciler bulundurabilir.

MADDE 2. — TKİ nin yapabileceği işler şunlardır :

A) Türkiye'de taş kömürü, linyit, turp gibi kömür madenlerini aramak ve işletmek,

B) Yukardaki fıkrada yazılı maden kömürlerinden kok, briket gibi diğer nevi kömürler ve bileümle tâli maddeler imal ve istihşal etmek,

C) 11 Haziran 1937 tarihli ve 3241 sayılı Ereğli Şirketinden alınan liman, demiryolu ve madenlerle Kozlu ve Kilimli demiryollarının işletilmesi ve Havza'daki deniz işlerinin inhisar altına alınması ve 30 Mayıs 1940 tarihli ve 3867 sayılı Ereğli Kömür Havzasındaki ocakların Devlete işlettirilmesi hakkındaki kanunlarla Etibank ve Ereğli kömürleri işletmesine verilmiş veya devredilmiş bulunan madenleri, sınav tesisleri, liman ve demiryollarını ve ihdas edilmiş olan inhisarı ve Ereğli limanı ile Ereğli Armutçuk demiryolunu işletmek.

D) 22 . VI . 1938 tarihli ve 3473 sayılı Mahrukat Kanunu ile Etibank'a verilen vazifeleri ifa etmek,

E) Yukardaki fıkralarda yazılı faaliyetlerin gerektirdiği her türlü ticari muamelelerle kara ve deniz nakliyat, alım ve satım muamelelerini yapmak,

F) Yukardaki fıkralarda yazılı işlerle ilgili olmak üzere yeni tesis ve fabrikalar kurmak ve işletmek,

G) Yukardaki fıkralarda yazılı faaliyetler için lüzumlu işletme madde ve malzemelerini

(S. Sayısı : 186)

Ek 1 EKİ Kanun Layihası

mühim noktalar da mevcut olduğu halde.

Yalnız bu da değil. İstiklâlini kaybetmiş ve kıymetli menabiinden daima ecanip istifade eder esir bir yurt halinde.

Büyük Türkün sağdığı kuvvetli ışık, bu yurdun üzerinden o kara bulutların hepsini, hepsini attı ve aziz ülkenin sakinlerine esir değil, hürsünüz; kaba değil medeniyeti yaratanlarımız, terakki ve umrandan mahrum değil, bunların hepsine elyaksınız dedi ve her gün birer birer bu nimetleri verdi. Aziz Cümhuriyeti verdi. Cümhuriyetin bu memlekete, bu millete irfan, içtimaiyat, iktisadiyat, ziraat ve umran sahalarında verdikleri nimetleri burada sayacak olursam, hayli kıymetli vakitlerinizi gasbetmiş olurum. Hem ne hacet, hepimizce ve herkesçe malûm bir hakikat değil midir?

Muhterem arkadaşlarım, şimdi müzakere edilecek ve şüphesiz bir kaç dakika sonra yüksek tasvibinize mazhar olacak olan Filyos - Ereğli hattı ve Ereğli limanı hakkındaki bu kanun lâyihasının bu memlekete, aziz milletimize temin edeceği faide milyonlar, milyarlar ifade edecektir. Bu kadar yük ve bu kadar azametlidir.

Aziz arkadaşlarım;

Bu kanunla memleketimizde ilk olarak liman yapılması müsaadesini, memleketi yüksek bir bilgi ve büyük bir feragatle idareye çalışan Hükümetimize veriyoruz. Bu çok hayırlı işi düşünen ve yapacak olan ve muvaffakiyetle yapacaklarında asla şüphemiz olmayan Hükümeti tebrik ve takdir etmemek cidden vicdansızlık olur.

Şunu da saklayamıyacağım. Gönlüm ve gözüm bu kanunun bir maddesinde Mersin limanı için bir tahsisat görmek istiyordu. Görmediğimden çok müteessir oldum. Arkadaşlarım, Mersin, Akdenizin kıyısında cenubi Anadolunun çok mühim bir pırlantasıdır. Terakki ve umrana çok müsaittir. Limansızlık bu terakki ve umrana çok mâni olduğu gibi, her sene yüz binlerce liralık milli servet te fırtınaları yüzünden denize dökülmektedir.

Ergani hattı Mersinin iktisadi ehemmiyetini bir kat daha arttıracaktır. Çok zengin olan bakır madenlerimizden iyi istifade edebilmeliyiz, Mersinde limanın mevcudiyetle kaim olacaktır.

Mersin; 10 - 15 vilâyetimizin ithal ve ihraç iskelesidir. Hinterlandı o kadar geniştir.

Muhterem arkadaşlarım, hal böyle olmakla beraber memleketin âli menafiiini çok iyi gören ve yüksek bir vukufu memleketi iyi idare eden İsmet Paşa Hükümetinin ufak bir imkân bulunduğu zaman, belki de önümüzdeki sene içerisinde Mersin limanı işini de halletmiş olacaklarına katı bir kanaatim mevcut olduğundan teessürlerimi derhal izaleye çalıştım.

Hükümetimize kolaylıkla ve muvaffakiyetle bu çok hayırlı işin becerilmesini dilerken çok muhterem ve kıymetli Nafia vekilimizin de Mersin limanı hakkındaki tertibat ve düşüncelerini öğrenmek istiyorum.

NAFIA VEKİLİ HİLMİ B. (Adana) — Efendim, Süleyman Fikri Bey arkadaşımız inşası mezuniyetini huzuru âlinize getirdiğimiz Filyos - Ereğli hattı ile Ereğli limanının iktisadi ehemmiyetini tebarüz ettirirken, haklı olarak Mersin limanına da temas buyurdular. Mersin limanına müntehi olacak şebekelerin itmamından ve Ergani madeninin yakın bir atide işlenmesi emri vaki halini almış olmasından dolayı Mersin limanının inşası bir lüzumu âcil halini almıştır. Binaenaleyh tebarüz ettirdikleri ehemmiyete Hükümet te aynen iştirak ediyor. Ereğli limanını Filyos - Ereğli hattından gayri kabili infikâk bir cüz addettiğimiz için hatla beraber getirdik. Bütün temennimiz; yakında Mersin limanının inşası için de huzuru âlinize bir lâyiha takdim etmektir (Bravo sesleri, alkışlar).

REİS — Başka söz isteyen var mı? Maddelere geçilmesini kabul edenler ... Etmeyenler ... Maddelere geçilmiştir.

Filyos - Ereğli hattı ile Ereğli limanının inşasına dair kanun

MADDE 1 — Filyos istasyonundan başlayarak Zonguldak tarikiyle sahili takiben Ereğliye müntehi olmak ve inşaatına başlanmasından itibaren en çok dört senede ikmal edilmek üzere normal genişlikte bir demiryolu inşası için 20 000 000 liranın ve kezaik inşaatına başlanmasından itibaren en çok altı sene zarfında ikmal edilmek üzere Ereğli limanının inşası ve tehzizatı için 10 000 000 liranın sarfına mezuniyet verilmiştir.

RÜŞTÜ B. (Bursa) — İkinci satırda (tarikle) kelimesi yerine (yolile) kelimesinin konmasını teklif ederim.

REİS — Bu tashihi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 2 — Birinci maddedeki işler için her sene tediye edilecek miktarın o sene Nafia bütçesine konmak üzere gelecek senelere sari taahhütlere girmeğe ve vadeleri inşaat müddetlerine bağlı olmamak ve resülmali bu miktarları geçmemek üzere icabında Ziraat bankası kefaletile bono ihracına mezuniyet verilmiştir.

Bu bonolara kefil olmak hususunda Ziraat bankası hakkı takdirini kullanır.

RÜŞTÜ B. (Bursa) — (Tediye edilecek) kelimesi yerine (ödenecek) kelimesinin ve (ihracına) yerine (çıkarılmasına) kelimesinin konulmasını teklif ederim.

SÜLEYMAN SIRRI B. (Yozgat) — (Resül-

Ek 2 Filyos-Ereğli hattı ile Ereğli limanının inşasına dair kanun münasebeti ile sözleri ve Ereğli

limanının inşasına dair kanun münasebeti ile sözleri

Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu Kanunu

(Resmî Gazete ile ilânı : 31. V. 1957 - Sayı : 9621)

No.
6974

Kabul tarihi
22. V. 1957

Bölüm : I.

Kuruluş ve vazifeler

MADDE 1. — Hükmi şahsiyeti haiz bulunmak ve bu kanunla 3460 sayılı Kanun hükümlerine tâbi olmak üzere «Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu» adıyla bir teşekkül kurulmuştur.

Bu kanunda «Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu» «TKİ» remzi ile ifade olunmuştur.

TKİ, İşletmeler Vekâletine bağlı olup merkezi Ankara'dadır.

TKİ, yurt içinde ve dışında şubeler açabilir ve temsilciler bulundurabilir.

MADDE 2. — TKİ nin yapabileceği işler şunlardır:

A) Türkiye'de taş kömürü, linyit, turp gibi kömür madenlerini aramak ve işletmek;

B) Yukardaki fıkrada yazılı maden kömürlerinden kok, briket gibi diğer nevi kömürler ve bilcümle tâli maddeler imal ve istihsal etmek;

C) 11 Haziran 1937 tarihli ve 3241 sayılı Ereğli Şirketinden alınan liman, demiryolu ve madenlerle Kozlu ve Kilimli demiryollarının işletilmesi ve Havza'daki deniz işlerinin inhisar altına alınması ve 30 Mayıs 1940 tarihli ve 3667 sayılı Ereğli Kömür Havzasındaki ocakların Devletçe işlettilmesi hakkındaki kanunlarla Etibanka ve Ereğli Kömürleri İşletmesine verilmiş veya devredilmiş bulunan madenleri, smai tesisleri, liman ve demiryollarını ve ihdas edilmiş olan inhisarı ve Ereğli limanı ile Ereğli - Armutçuk demiryolunu işletmek;

C) 22. VI. 1938 tarihli ve 3473 sayılı Mahrukat Kanunu ile Etibanka verilen vazifeleri ifa etmek;

D) Yukardaki fıkralarda yazılı faaliyetlerin gerektirdiği her türlü ticari muamelelerle kara ve deniz nakliyat, alım ve satım muamelelerini yapmak;

E) Yukardaki fıkralarda yazılı işlerle ilgili olmak üzere yeni tesis ve fabrikalar kurmak ve işletmek;

F) Yukardaki fıkralarda yazılı faaliyetler için lüzumlu işletme madde ve malzemelerini temin etmek maksadıyla her türlü tesis ve işletmeleri kurmak;

G) C fıkrası müstesna olmak üzere yukardaki fıkralarda yazılı işlerle meşgul olmak maksadıyla kurulmuş ve kurulacak Anonim ve limited şirketlere ödemiş sermayesinin % 10 unu geçmemek üzere lüzumu halinde iştirak etmek.

Bölüm : II.

Mali hükümler

MADDE 3. — TKİ nin sermayesi 750 milyon lira olup İcra Vekilleri Heyeti kararıyla bu miktar bir misline kadar artırılabilir. Sermaye aşağıdaki kaynaklardan terekküb eder :

A) Muvakkat I nci madde gereğince TKİ ye intikal edecek her çeşit kıymetler,

Ereğli Kömür Havzasındaki ocakların Devletçe işlettilmesi hakkındaki 3867 sayılı Kanunun onuncu maddesine iki fıkra eklenmesi hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilân : 24 . III . 1950 - Sayı : 7465)

No.
5612

Kabul tarihi
20 . III . 1950

BİRİNCİ MADDE — Ereğli Kömür Havzasındaki ocakların Devletçe işlettilmesi hakkındaki 30 Mayıs 1940 tarihli ve 3867 sayılı Kanunun onuncu maddesine aşağıdaki fıkralar eklenmiştir:

Bu kanun gereğince takdir edilen kıymetlerin taksimi, hak sahiplerinin tâyini ve bunlardan her birinin hisseleri miktarının tesbiti, aralarında bu hususlara mütedair ihtilâfların halli suretiyle altıncı maddedeki hakem kurulunca yapılır.

Hakem kurulunca verilmiş ve henüz infaz edilmemiş kararlarla tesbit edilen bedeller de yukarıki fıkra hükmüne tâbidir.

İKİNCİ MADDE — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

22 Mart 1950

Cumhurbaşkanlığına yazılan tezkerenin tarih ve numarası	:	21 . III . 1950 ve 2/133
Bu kanunun ilânının Başbakanlığa bildirildiğine dair Cumhurbaşkanlığından gelen tezkerenin tarih ve numarası	:	22 . III . 1950 ve 4/258
Bu kanunun görüşmelerini gösteren tutanakların cilt ve sayfa numaraları	:	Cilt Sayfa 14 86 25 411,598;600

Ek 4 5612 numaralı Ereğli Kömür Havzasında Ocakların Devletçe İşletilmesi hakkında 3867 sayılı Kanunun onuncu maddesine iki fıkra eklenmesi hakkında Kanun

Ereğli kömür havzasındaki ocakların Devletçe işlettilirilmesi hakkında kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilân : 5/VI/1940 - Sayı : 4527)

No.
3867

Kabul tarihi
30 - V - 1940

BİRİNCİ MADDE — Ereğli kömür havzası dahilindeki kömür ocaklarının tamamının veya bir kısmının Devletçe işlettilirilmesine karar vermeğe İcra Vekilleri Heyeti salâhiyetlidir.

Bu ocakların Devletçe işlettilirilmesi zamanı bir defaya mahsus olmak üzere kararname ile tesbit ve ilân olunur.

İKİNCİ MADDE — Birinci madde mucibince verilen kararın ilâmından sonra Zonguldak mntakası İktisad müdürlüğü tarafından imtiyaz ve imal ruhsat tezkeresi sahipleri namına ocaklarındaki mesul müdürlere ikişer mümessil intihab edilerek bunları üç gün içinde Zonguldak mntakası İktisad müdürlüğüne bildirmeleri tebliğ olunur. Bu müddetin hitamında mümessilin intihab edildiği bildirilmez veya intihab olunduğu bildirilen mümessiller üçüncü maddede yazılı işlerin görülmesi için davet olundukları toplantıya gelmezlerse, mezkûr müdürlüğün müracaatı üzerine Zonguldak vilâyetinin en yüksek dereceli hâkimi bu mümessilleri tayin eder.

ÜÇÜNCÜ MADDE — İkinci madde mucibince intihab veya tayin edilen mümessiller İktisad vekâletinin aynı sayıda tayin edeceği mümessillerle birlikte ocaklardaki menkul ve gayrimenkullerin miktar ve hali hazır vaziyetlerini gösteren bir zabıt varakası tanzim ederler.

İmtiyaz ve imal ruhsat tezkeresi sahipleri mesul müdürleri tarafından mün-tehab veya hâkim tarafından tayin edilen mümessiller yukarıki fıkrada yazılı zabıt varakasının tanzimi için mntaka İktisad müdürü tarafından yapılacak tebliğ üzerine en çok bir hafta içinde işe başlamaları lâzımdır.

İşe başladıktan sonra on beş gün içinde zabıt varakalarının tanzimi mecburidir. Zabıt varakaları üç nüsha olarak tanzim edilib bir nüshası alâkalı zat veya müesseseye, bir nüshası Ereğli kömürleri işletme idaresine ve bir nüshası da İktisad vekâletine gönderilir.

DÖRDÜNCÜ MADDE — Zabıt varakalarının üçüncü madde mucibince Ereğli kömürleri işletme idaresine tevdiini takib eden ay başından itibaren bu idare ocaklara ve bütün müstemilât ve teferruatına vazyed eder.

Birinci fıkra mucibince Ereğli kömürleri işletme idaresinin el koyduğu tarihten itibaren imtiyaz ve imal ruhsat tezkeresi sahiplerinin, müstecirlerin ve intifa hakkı sahiplerinin ocaklar ile alâkası kesilmiş olur.

BEŞİNCİ MADDE — Zabıt varakaları ile tesbit edilen ocaklardaki menkul ve gayrimenkullerin kıymetleri ikisi İktisad vekâletinden tayin ve ikisi de ocak mesul müdürleri tarafından intihab edilecek dört mümessil tarafından takdir olunur.

İkinci maddede yazılı zabıt varakası tanzimi işi için mümessil intihabı hakkındaki tebliğ ile beraber kıymet takdiri için de bir ay içinde iki mümessil seçilmesi ocak mesul müdürlere bildirilir. Bu müddet zarfında mesul müdürlere

Ek 5 3867 numaralı kanun 30.05.1940 Ereğli kömür havzasındaki ocakların Devletçe işlettilirilmesi hakkında kanun

Ereğli havzai fahmiyesi maden amelesinin hukukuna müteallik kanun

No.
161

BİRİNCİ MADDE — Maden ocaklarında müstahdem amelenin beytutetleri ve temini istirahatleri için her ocak civarında İktisat vekâletince tanzim edilen nümunelere tevfikan amele koğuşlarıyla hamam inşasına ocak âmilleri mecburdur.

İKİNCİ MADDE — Maden işlerinde amelenin cebren istihdamı ve angarya suretiyle herhangi bir işe sevki ve madenocakları dahilinde on sekiz yaşından dün olanların istihdamı memnudur.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Her madenci istihdam ettiği amelenin miktarı ücretiyle künyesini mübeyyin nümunesine tevfikan muntazam defter tutmağa ve bu defteri amele birliği müfettişine ve İktisat vekâleti memurlarına berayi tetkik ibraza mecburdur.

DÖRDÜNCÜ MADDE — Alelûmum madenciler nizamnamei mahsusasına tevfikan amele tarafından teşkil olunacak ihtiyat ve teavün sandıklarına beher mahzarında istihdam edecekleri amele ücreti umumiyesinin yüzde birinden dün olmak üzere muaveneti nakdiyede bulunmağa mecburdurlar.

BESİNCİ MADDE — Amelenin zatına ait olup esnayı ameliyatta kırılan alât ve edevatıyla nakliyat esnasında telef olan hayvanatı madenci tarafından tazmin olunur.

ALTINCI MADDE — Bilûmum madenciler hasta ve kazazede olan ameleyi meccanen tedavi ettirmeğe ve bunu teminen maden civarında hastane, ezane ve şahadetnameli etibba bulundurmağa mecburdurlar. Bunların tâyini mahal ve adedi ile muhtelif madencilerin arasında masarifin veçhe tevzi ve itasına dair ayrıca bir nizamname tanzim olunacaktır.

YEDİNCİ MADDE — Havzai fahmiyede sâi ve amelden dolayı kazazede olanlarla vefat edenlerin vârisleri veya amele müfettişliği veyahut İktisat vekâleti tarafından tazminat dâvası ikame olunur. İşbu tazminat dâvası miktarı kaç kuruştan ibaret olursa olsun sulh hâkimleri hakkındaki kanuna tevfikan sulh mahkemelerince kabili temyiz olmak üzere rüyet olunur. Tazminat miktarı tarafeynden alelûsul müntahap erbabı vukuftan teşekkül edecek heyetin vereceği rapora istinat eder.

Kaza vukuu âmil veya mültezimlerin sui idaresinden veya fennen ifası lâzım gelen hususatin ademi ifasından neçset etmiş ise tazminattan maada işbu âmil veya mültezimlerinden beş yüz liradan beş bin liraya kadar cezayı nakdî alınır.

SEKİZİNCİ MADDE — Mesaii yevmiye alehtlak sekiz saattir. Bu müddetten fazla çalışmağa hiç bir işçi icbar edilemez. Saati mesai haricinde tarafeynin rızası ve muvafakatiyle iki kat ücrete tabidir. Tahtelzemin mesafede nüzul ve suut için geçen müddet sekiz saate dahildir.

DOKUZUNCU MADDE — Amelenin ahvali sıhhiye ve hayatiyeleriyle hukukî umumiyelerine müteallik işbu mevaddı ifa etmiyen madenci ve mültezimlerin ruhsatname, şartname ve imtiyazları fesholunur.

Filyos - Ereğli hattı ile Ereğli limanının inşasına dair kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı : 29/V/1933 - Sayı : 2413)

No.
2214

Kabul tarihi
23 - V - 1933

BİRİNCİ MADDE — Filyos istasyonundan başlayarak Zonguldak yolile sahi-
li takiben Ereğliye müntehi olmak ve inşaatına başlanmasından itibaren en çok dört
senede ikmal edilmek üzere normal genişlikte bir demiryolu inşası için
(20 000 000) liranın ve kezaik inşaatına başlanmasından itibaren en çok altı sene
zarfında ikmal edilmek üzere Ereğli limanının inşası ve teçhizatı için (10 000 000)
liranın sarfına mezuniyet verilmiştir.

İKİNCİ MADDE — Birinci maddedeki işler için her sene ödenecek miktarın
o sene Nafia bütçesine konmak üzere gelecek senelere sari taahhütlere girmeğe ve
vadeleri inşaat müddetlerine bağlı olmamak ve resülmali bu miktarları geçmemek
üzere icabında Ziraat bankası kefaletile bono çıkarılmasına mezuniyet verilmiş-
tir.

Bu bonolara kefil olmak hususunda Ziraat bankası hakkı takdirini kullanır.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

DÖRDÜNCÜ MADDE — Bu kanunun hükmünü icraya Maliye ve Nafia vekil-
leri memurdur.

27 mayıs 1933

*Cumhuriyet Reislığıne yazılan tezkerenin tarih ve
numarası* : 24 - V - 1933 ve 1/661
*Bu kanunun neşir ve ilânının Başvekilliğe bildi-
rildiğine dair Cumhuriyet Reislığından gelen tez-
kerenin tarih ve numarası* : 27 - V - 1933 ve 4/489
Bu kanunun müzakerelerini gösteren zabıtların Cilt Sayıya
cilt ve sayfa numaraları : 15 12,257,310,312,313,321,323

Ek 7 29.05.1933 Filyos-Ereğli hattı ile Ereğli limanının inşasına dair kanun

2134 ve 2214 numaralı kanunlar mucibince inşası mukarrer Afyon - Antalya ve Filyos - Ereğli hatları için 1934 malî senesi zarfında vaki olacak masarîf karşılığı hakkında 1934 malî senesi muvazenei umumiye kanununun 18 inci maddesine bir fıkra ilâvesine dair kanun

(*Resmî Gazete ile neşir ve ilânı : 25/VI/1934 - Sayı : 2735*)

No.
2520

Kabul tarihi
18 - VI - 1934

BİRİNCİ MADDE — 1934 malî senesi muvazenei umumiye kanununun 18 inci maddesine aşağıdaki fıkra ilâve olunmuştur:

Aynı suretle husule gelecek paralardan Afyon - Antalya ve Filyos - Ereğli hatlarına mahsus 2134 ve 2214 numaralı kanunlara tevfikân yapılacak işlerin istilzam ettiği bütün masrafların ve istihdam edilecek memur ve müstahdemler ücretlerinin tesviyesine İcra Vekilleri Heyetince tahsis edilecek mebalîğ bir taraftan varidat bütçesine irat, diğer taraftan Nafia bütçesinde açılacak hususî fasıllara tahsisat olarak kayıt ve sarfolunur.

İKİNCİ MADDE — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Bu kanunun hükümlerini icraya Maliye ve Nafia vekilleri memurdur.

20 haziran 1934

Cümhuriyet Reisliğine yazılan tezkerenin tarih ve numarası : 20 - VI - 1934 ve 1/1070
Bu kanunun neşir ve ilânının Başvekilliğe bildirildiğine dair Cümhuriyet Reisliğinden gelen tezkerenin tarih ve numarası : 20 - VI - 1934 ve 4/676
Bu kanunun müzakerelerini gösteren zabıtların cilt ve sayfa numaraları : 23 66,174,214,220,228:230

Ek 8 Filyos-Ereğli hatları için 1934 malî senesi zarfında vaki olacak masarîf karşılığı hakkında 1934 Malî Senesi Muvazenei Umumiye Kanununun 18. maddesine bir fıkra ilâvesine dair kanun

Filyos - Ereğli hattı ile Ereğli Limanının inşasına dair olan 2214 sayılı Kanunda değişiklik yapılması hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilân : 29 . VI . 1948 - Sayı : 6944)

No.
5223

Kabul tarihi
21 . VI . 1948

BİRİNCİ MADDE — 23 . V . 1933 tarihli ve 2214 sayılı Kanunun birinci maddesiyle Ereğli Limanının yapılması, tesisat ve teçhizatı için harcınmasına yetki verilen 10 milyon lira 20 milyon liraya ve bitirme süresi altı yıldan on yıla çıkarılmıştır.

İKİNCİ MADDE — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Bu kanunu Maliye ve Bayındırlık Bakanları yürütür.

24 Haziran 1948

<i>Cumhurbaşkanlığına yazılan tezkerenin tarih ve numarası</i>	:	22 . VI . 1948 ve 1/317
<i>Bu kanunun ilânının Başbakanlığa bildirildiğine dair Cumhurbaşkanlığından gelen tezkerenin tarih ve numarası</i>	:	24 . VI . 1948 ve 4/398
<i>Bu kanunun görüşmelerini gösteren tutanakların cilt ve sayfa numaraları</i>	:	Cilt Sayfa 11 4 12 30,133,184:185,194,304:305,306, 307,311:315

Ek 9 29.06.1948 Filyos-Ereğli hattı ile Ereğli Limanının inşasına dair kanunda değişiklik yapılması hakkında kanun

Kozlu - Ereğli hattı ile Armutçuk şube hattı inşasına ait gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişilmesi hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilâm : 6 . VI . 1949 - Sayı : 7225)

No.
5415

Kabul tarihi
31 . V . 1949

BİRİNCİ MADDE — 2214 sayılı Kanunun birinci maddesiyle Filyos İstasyonundan başlayarak sahili takiben Ereğli'ye müntehi olmak üzere inşasına izin verilen demiryolunun Kozlu - Ereğli kısmı ile Armutçuk şube hattının yapılması için 65 milyon liraya kadar gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişmeye Bayındırlık Bakanı yetkilidir.

İKİNCİ MADDE — Birinci maddede yazılı işler için gerekli ödenekler her yıl Bütçe kanunlarına bağlı (A) işaretli cetvellerin Bayındırlık Bakanlığının kısımlarına konur.

GEÇİCİ MADDE — 1949 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A) işaretli cetvelin Bayındırlık Bakanlığının sermaye, kredi ve tesisler kısmının 19 ncu bölümünde (Kanunu gereğince yapılacak Kozlu - Ereğli hattı ile Armutçuk şube hattı yapımı her çeşit giderleri) adıyla yeniden açılan 11 nci maddeye (2 500 000) lira olağanüstü ödenek konulmuştur.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

DÖRDÜNCÜ MADDE — Bu kanunu Maliye ve Bayındırlık Bakanları yürütür.

2 Haziran 1949

Cumhurbaşkanlığına yazılan tezkerenin tarih ve numarası : 1 . VI . 1949 ve 1/536
Bu kanunun ilânının Başbakanlığa bildirildiğine dair Cumhurbaşkanlığından gelen tezkerenin tarih ve numarası : 2 . VI . 1949 ve 4/518
Bu kanunun görüşmelerini gösteren tutanakların cilt ve sayfa numaraları : Cilt Sayfa
18 498
19 978,1143:1145,1146,1151,1205:1208

Ek 10 06.06.1949 Kozlu-Ereğli hattı ile Armutçuk şube hattı gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişilmesi hakkında Kanun

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü

SAFRANBOLU

SAYI : 75059364-168.01-67.05/405 - 1045
KONU : Zonguldak ili, Kdz. Ereğli ilçesi, Kırmacı Mahallesi,
1369 ada, 1 parselde yer alan "D.D.Y. Kdz. Ereğli
Lokomotif Bakım ve Onarım İşliği" binasının
tespit ve tescil çalışmaları.

07 Mart 2017

Sn. Raif TOKEL
Fatih Sitesi Çırağan Sokak No:1
Çırağan Apartmanı B Blok Kat:9 Daire:38
Kozlu/ZONGULDAK

Özül yukarıda belirtilen konu hakkında Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından alınan **01.06.2017** gün ve **3689** sayılı kurul kararı ekte gönderilmektedir.
Gereğini ve bilgilerinize rica ederim.

Mustafa SUCU
Müdür

Ek : Karar (1 Adet)

DAĞITIM
GEREĞİ:

- KDZ. EREĞLİ BELEDİYE BAŞKANLIĞINA

BİLGİ

- KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER
GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE
Kurullar Dairesi Başkanlığı
- Sn. Raif TOKEL
Fatih Sitesi Çırağan Sokak No:1
Çırağan Apartmanı B Blok Kat:9
Daire:38 Kozlu/ZONGULDAK
- ZONGULDAK İL ÖZEL İDARESİNE
Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu

ADRES: Barış Mahallesi Ulu Cami Meydanı No:16 Safranbolu / KARABÜK
Tel: 0370.7127806 – 0370.7127815 Faks : 0370.7123838 e-posta: karabukkurul@kultur.gov.tr

67.05/405 Y.YILDIRIM

Ek 11 Tescil Kararı Raporu sayfa 1 (Raif Tokel arşivi)

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Karabük Kültür Varlıklarını
Koruma Bölge Kurulu
KARAR

Toplantı Tarihi ve No: 1/6/2017 229
Karar Tarihi ve No : 1/6/2017 3689

Toplantı Yeri
SAFRANBOLU

Zonguldak ili, Kdz. Ereğli ilçesi, Kırmacı Mahallesi, Çeştepe Mevkiinde, sit alanı sınırları dışarısında, 1369 ada, 1 parselde yer alan "D.D.Y. Kdz. Ereğli Lokomotif Bakım ve Onarım İşliği" binasının endüstri mirası kapsamında değerlendirilmesi talebini konu alan ÇEKÜL Vakfı Temsilcisi Raif TOKEL'in 17.03.2017 tarihli dilekçesi ile Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü uzmanlarının 30.05.2017 tarih ve 477 sayılı raporu okundu, ekleri incelendi, yapılan görüşmeler sonunda:

Zonguldak ili, Kdz. Ereğli ilçesi, Kırmacı Mahallesi, Çeştepe Mevkiinde, sit alanı sınırları dışarısında, 1369 ada, 1 parselde yer alan "D.D.Y. Kdz. Ereğli Lokomotif Bakım ve Onarım İşliği" binasının endüstri mirası kapsamında değerlendirildiğinde "korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı" niteliğinde olduğunun anlaşıldığına;

Söz konusu taşınmazın tespit ve tescil işlemlerine ilişkin bilgi ve belgelerin "Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik" hükümleri doğrultusunda Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü uzmanları tarafından hazırlanarak Kurulumuza sunulması gerektiğine karar verildi.

ASLI GİBİDİR
Mustafa SUCU
Müdür

BAŞKAN
Prof. Dr. Ender Ethem ATAY
İMZA

BAŞKAN YARDIMCISI
Şeref KAYA
İMZA

ÜYE
Prof. Dr. Abdüsselam ULUÇAM
İMZA

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. Şahin YILDIRIM
İMZA

ÜYE
Yrd. Doç. Dr. İpek DURUKAN
BULUNMADI

ÜYE
Dr. Erman AKSOY
İMZA

ÜYE
Serdar M. A. NIZAMOĞLU
İMZA

ÜYE
Kdz. Ereğli Bld. Bşk. Tem.
Yasemin GÜLTEKİN
İMZA

ÜYE
Mehmet Ümit İnan

ÜYE
Özge Şahin

67.05/405 Y.Y.

EK-14

“MİMARİ MİRASA MÜDAHALE İLKELERİ

1. Mimari mirasın korunmasına yönelik müdahalelerde yapının özgünlüğünün tüm boyutlarıyla korunması esastır.
2. Müdahaleler yapıya zarar vermemeli; tarihi belge niteliği olan izlerin yok olmamasına ve değiştirilmemesine dikkat edilmeli; yapının bütünlüğü korunmalıdır.
3. Herhangi bir kültürün (veya dönemin) verisi, zorunlu olmadıkça diğer bir kültürün verilerinin açığa çıkarmak için ortadan kaldırılmamalıdır. Bu konuda girişilecek eylemler, uzmanların ortak mutabakatı ile gerçekleştirilmelidir.
4. Müdahaleler, daha sonra gerçekleştirilecek araştırma ve çalışmaları yanıltmamalı, özgün yapıya olabildiğince zarar vermeden kaldırılabilir ve/veya yenilenebilir tekniklerle yapılmalıdır.
5. Özgün malzeme ve tekniklerle birlikte kullanılması zorunlu olan yeni malzeme ve teknikler, ilgili proje özelinde tanımlanacak testler yapılmadan ve bilimsel verilerle uygunluğu ortaya konulmadan kullanılmamalıdır.
6. Uygulama sürecinde ve sonrasında yapılan müdahalelerin etkinliğini belirleyecek şekilde, ölçüme dayalı ve düzenli izleme yapılacak mekanizmalar tanımlanmalıdır.
7. Mimari mirasın korunması ile ilgili olarak proje hazırlama, uygulama ve denetleme süreci, bu sisteme özgü geliştirilecek yasal çerçeve (ihale kuralları-koşulları ve fiyatlandırma sistemi) kapsamında ele alınmalıdır.
8. Uygulamanın her aşaması belgelenmeli ve bu belgeler, sürecin başlangıcında hazırlanacak diğer belgelerle birlikte arşivlerde bulundurulmalıdır. Bu arşivler, telif haklarının gerektirdiği koşullar saklı kalarak, tüm uzmanların inceleme ve kullanımına açık tutulmalıdır.
9. Her kültür varlığının kendine özgü sorun ve potansiyeli olduğu göz önüne alındığında, evrensel ve ulusal yaklaşımlara uyulmak koşuluyla projelendirme ve uygulamada değişik değerlendirme ve çözümler gerekebileceği kabul edilmelidir. Bu kabulün doğal sonucu olarak, bu çok zengin ve çeşitlilik gösteren kültürel mirasın belgelenmesi, değerlendirilmesi ve uygulamaya yönelik müdahalelerin belirlenmesinde genellemelerden kaçınılmalıdır.”

(ICOMOS, 2013)

EK-15

“EREĞLİ KÖMÜR MADEN-İ HÜMÂYÛNU İDARESİNİN NİZAMNÂMESİ (DİLAVER PAŞA NİZAMNAMESİ)

Nizamname 8 fasıl ve 100 maddeden oluşmaktadır. Dilaver Paşa Nizamnamesi yasalaşmamış ve padişahın onayından geçmemiştir. Nizamname teamülname olarak yalnızca havzada varlığını korumuştur. Havza dışında geçerliliği olmamakla birlikte “askeri bir otorite” ile düzenlenmiştir (Gökbayrak,2008: 8) Nizamnamenin fasıl başlıkları şu şekildedir:

1. Fasıl: “Numune taharri ve ruhsat tezkiresi nizamı”(örnek aranması ve izin belgesi düzeni)
2. Fasıl: “Ocaklardan harmanlara veya iskelelere olan tarafın nizamı”,
3. Fasıl: “İnşaat-ı Ebniyye Nizâmı”(Binaların yapı düzeni)
4. Fasıl: “Ocaklara Lazım Olan Sütun ve Sütun-Keşân Nizamı”(Ocaklara gerekli direk ve direk çekilme düzeni)
5. Fasıl: “Tertîb ve İstihdâm-ı Amele Nizamı”(Düzenleme ve işçi kullanım nizamı)
6. Fasıl: “Vezâif-i Yazıcı ve Kantarcı ve Kabul-ı Şayan-ı Kömürün Cesâmeti”(Yazıcı ve Kantarcının Görevleri ve Kabul edilebilir nitelikteki Kömürün Büyüklüğü),
7. Fasıl: “Ocaklar ile Hukuk ve Vezâif-i Madenciyan Nizamı”(Ocaklar ile Madenciyan’ın görevleri ve hakları)”
8. Fasıl: “Vezâif-i Memuriyet Nizâmı”(Memurların görev düzeni) olarak ayırım yapılmıştır. ” (Yüksel, 2017)